magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2003

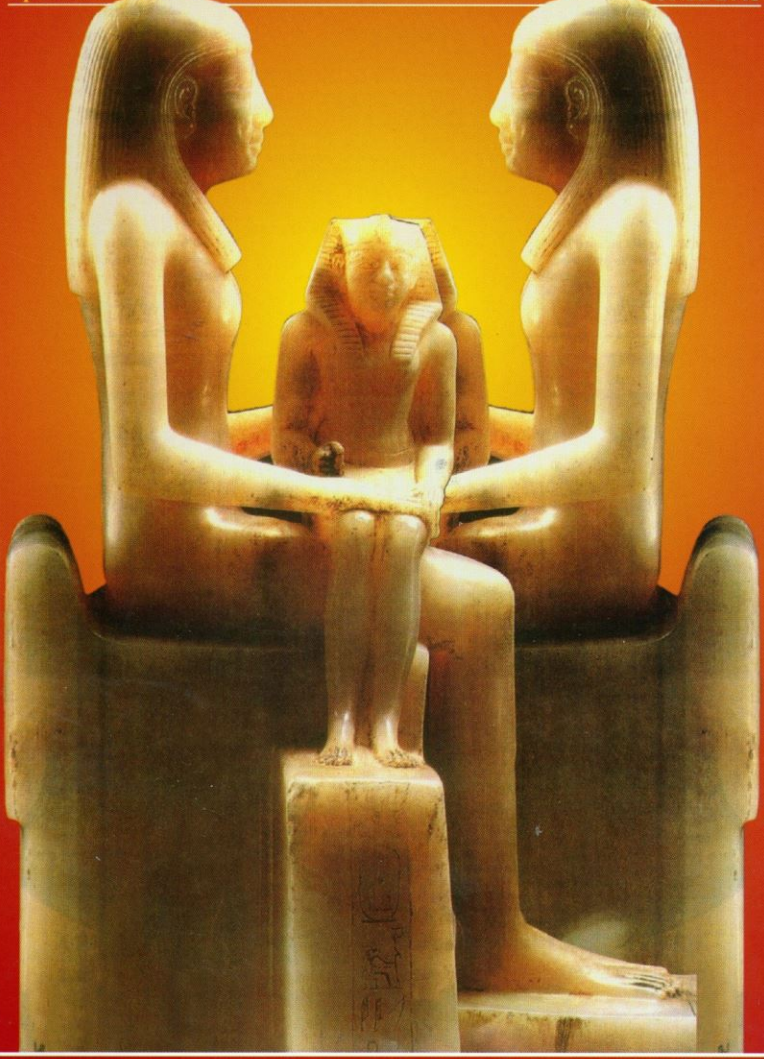

magazin istoric

Anul XXXVII – serie nouă – nr. 6 (435)
iunie 2003

http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm
e-mail: mistoric @ itcnet.ro

1 Câte dintre mărturiile istorice le vor mai fi accesibile urmaşilor noştri din anul 4 000? Câte dintre sculpturile anticului Egipt – precum cea de pe coperta noastră, pe care, printr-un joc grafic permis de calculator, am duplicat-o, aşezând copia faţă în faţă cu originalul – vor mai rezista până atunci? Mijloacele moderne de stocare a datelor oferă soluţia ideală sau mai curând se dovedesc mai perisabile decât piatra, pergamentul sau hârtia?

2 Împăratul Maximilian I (1459-1519) a fost un suveran ce a făcut trecerea de la Evul Mediu la Renaştere, protector al umaniştilor (Ulrich von Hutten) şi al pictorilor (Dürer), a lăsat urmaşilor săi drept moştenire un imperiu ce cuprindea aproape jumătate din Europa

4 Imagine din oraşul Sibiu, ce păstrează amintirea prezenţei pe aceste meleaguri a unei importante comunităţi săseşti, astăzi mult redusă, care a jucat un rol atât de însemnat în viaţa economică, politică şi culturală a acestor plaiuri

Revistă editată de
FUNDAŢIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

Preşedinte fondator
CRISTIAN POPIŞTEANU
(1932-1999)

Preşedinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul ştiinţific:
academician DAN BERINDEI,
academician VIRGIL CÂNDEA,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-şef
Dorin Matei
Secretar general de redacţie
Florentina Dolghin
Redactori:
Ioan Lăcustă,
Irina Sălăvăstru,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ştefan
Secretar de redacţie şi macheta artistică
Theodor Lianos
Director economic
Doina Pascu
Documentare
Mădălina Geambaşu
Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat:
Constanţa Avram,
Floarea Dragne
Difuzare
Constantin Muşat
Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaş

Bucureşti, Piaţa Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283 (secretariat şi difuzare), 285, 287. Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI" S.A. Bucureşti, director general Dumitru Constantinescu; director comercial M. Vlădeanu; director M. Soare

SUMAR
iunie 2003

DURERILE FRUNTARIILOR

4 Trădarea de frate
PAN HALIPPA

5 Cătușele slovelor
Amintirile unui învățător sub ocupația sovietică
N.P. NITREANU

9 Bejenia, a doua casă
A.C. CUZA

10 Și pe noi cui ne lăsați?
Bubi Singer, evreul din Cernăuți
C. MOROȘAN

14 Mic tratat de diplomație
Corneliu Bogdan
C. NIȚULESCU

18 Naivi și hoți
Un Caritas din secolul XVI
I. LUMPERDEAN

21 2.000 documente inedite din arhiva Titulescu
Stelian Popescu – o prietenie de patru decenii
C. PĂIUȘAN

DURABILITATEA VULNERABILULUI

24 Carte peste carte
Biblioteca Națională a Franței, de la Carol V la François Mitterrand
M. BREAZU

29 Piatră, pergament, hârtie, CD-Rom
C. SENCOVICI

♦

33 Unde-i unul, e puterea
Gh. Gheorghiu-Dej și scleroza sistemului
S. ALEXANDRESCU

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

36 Din Berlin, de la ministrul Kretzulescu
G. FILITTI

♦

41 Cu alai și pompă
De Crăciun și Bobotează, cu domnii români
I. ZĂNESCU, C. ENE

45 O țară gureșă
La politică și la fotbal...
P. PANDREA

ISTORIE TRĂITĂ

47 Confesiuni amare
M. GHIȚESCU

51 Ziua aducerii aminte
Holocaustul din perspectivă italiană
V. GRASSO

55 Memoriile unui militar lucid
Aliații debarcă în Normandia, Hitler doarme liniștit
T. GÂRBEA

60 Europa doamnei de Staël
A. PAVEL

62 Aterizare fără pilot
Alexandru Sahini și miraculoasa lui salvare
C. IORDACHE

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

HOOVER INSTITUTION

66 Pertractările Restaurației
L. COSOVANU

71 Un ambasador și șase președinți
Moscova își schimbă liderii
F. DOLGHIN

EVENIMENT

32 C.E.C.-ul în Expoziție permanentă
Ș. PETRE KIRSON

83 Istorie integrată, istorie trădată
S. DUNGACIU

88 Premiile Fundației Culturale Magazin Istoric
Anul 2001

76 Lotrul de la Gherla
Rózsa Sándor
G. RUSU

79 Bordel pe mare
Deținute pentru colonizarea Australiei
R. BERGMANN

85 Născut înainte de termen
Autoturismul „Lăstun"
F. BANU

SEMNAL

89 Extirparea memoriei
M. BERCEA

RUBRICI

70 Pentru Biblioteca dumneavoastră

90 În București, acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

31; 94; 95
Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

PRIVILEGIUL DE A ÎNVĂȚA ROMÂNEȘTE

PAN HALIPPA

În legătură cu tristul sfârșit pe care l-a avut propunerea deputatului basarabean d. Gulikin, în Duma Imperială, pentru modificarea proiectului de lege a învățământului general primar, în sensul că moldovenii noștri din Basarabia să fie puși printre naționalitățile care vor dobândi prin această lege privilegiul de a-și învăța copiii în școli naționale, cu predarea obiectelor în limbile respective naționale, vreau să dau pentru publicul cititor din România câteva note, care ar fi în stare să explice măcar în parte această nereușită.

Lucrul se prezintă în modul următor. La discuția punctului de lege care privește vechea limbă slavonă bisericească, pe care chiar rușii actuali n-o mai înțeleg, deputatul Basarabiei, preotul Ghepețki, moldovean de origine, a spus nici mai mult, nici mai puțin decât următoarele: „Vă mărturisesc, domnilor deputați, că moldovenii noștri din Basarabia tresaltă de bucurie și de mândrie când văd că copiii lor citesc bisericește slavonește și că deci Duma Imperială nu este în drept de a refuza moldovenilor să-și învețe copiii în limba bisericească slavonă; în cazul însă contrariu, Duma ar nemulțumi țara noastră, pentru că poporul însuși al Basarabiei sincer dorește aceea despre care vă vorbesc..." [...] Ei toți [ceilalți deputați basarabeni], afară de d. Gulikin, au găsit cu cale, prin tăcerea lor, să se asocieze la părerea lui Ghepețki [...]

Astfel, prin voturile șerpilor hrăniți la sânul Basarabiei înseși, a fost distrusă prima iluzie, primul pas care se făcea pentru scoaterea poporului moldovenesc din Rusia din bezna întunericului. Mărinimosul, velicorusul Gulikin făcuse ceea ce-i dictase conștiința de om și de cetățean. Nereușita propunerii lui e încă o pată de veșnică rușine pe acei care cu atâta ușurință pun în pericol soarta unui popor, din sânul căruia se trag și care îi hrănește!... Numai mulțumită lor, acestor oameni netrebnici și slugarnici, s-a întâmplat aceea ce s-a întâmplat; căci iată ce scrie d. Gulikin în coloanele ziarului *Besarabeț*, al amicului nostru Alexis Nour: „Sunt foarte întristat și indignat... La votarea propunerii mele nu s-au ajuns decât trei voturi, pe când deputații basarabeni au 8; dacă ei s-ar fi reținut cel puțin de la votare, propunerea mea numaidecât trecea. Dumnezeu ne va judeca, și generațiile viitoare își vor spune cuvântul lor, conștiința mea însă este curată."

Deputatul Gulikin e indignat de purtarea colegilor săi basarabeni în Dumă! D-sa se întreabă de unde atâta zel pentru rusificarea Basarabiei la deputații basarabeni de origine moldovenească? Și noi ne indignăm, deși demult am înțeles încotro tind boierii basarabeni și o parte din preoțimea noastră [...] Tocmai în starea de astăzi, cu școala rusească de la care moldoveanul nu se alege cu nimic și cu puțină slavonă și tămâie, boierii și preoțimea din Basarabia cât se poate de bine exploatează turma mută și oarbă a două milioane de moldoveni harnici și nepretențioși!... Ceea ce însă spun deputații moldoveni în Dumă – cei trei boieri și preotul Ghepețki – sunt numai niște evidente minciuni, prin care totuși au reușit să respingă propunerea unui rus dezinteresat, d. Gulikin.

(*Viața Românească*, nr. 1, 1911, în *Publicistică*, Editura Museum, Chișinău, Fundația Culturală Română, București, 2001)

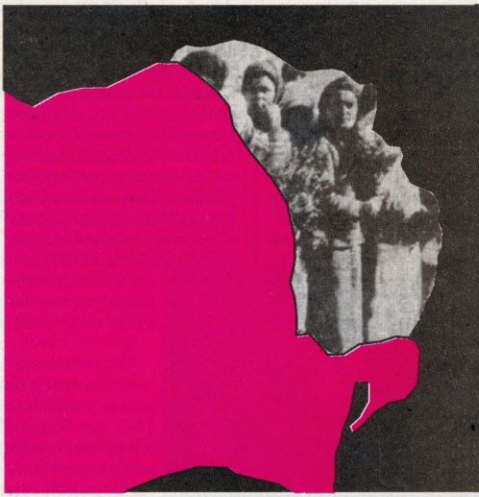

Cedarea Basarabiei către U.R.S.S., în urma ultimatumului sovietic din 26 iunie 1940, prin care România era somată să renunțe și la partea de Nord a Bucovinei și la ținutul Herța, a declanșat un lung șir de suferințe pentru populația românească rămasă pe loc.

Este și situația autorului acestor însemnări, învățător pe atunci în Manzâr, un sat de lângă Tighina. Avea 32 ani, era căsătorit, cu doi copii mici.

Într-un manuscris inedit, păstrat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, își povestește viața înainte și după cel de-al doilea război mondial.

Să urmărim și noi câteva fragmente din însemnările privind cele întâmplate atunci, în vara lui 1940.

1940-1941. ÎN BASARABIA OCUPATĂ

NICOLAE P. NITREANU

Întreaga populație a Basarabiei, dar mai des cea de pe platoul Manzârului, a observat o frecventă mișcare de avioane, de la Răsărit spre Apus și invers. Toată lumea se întreba: ce semnificație au acestea?

Pe după 20 iunie 1940, pe platoul Tighinei se întâmplau frecvente „rătăciri de avioane sovietice", care aterizau pe terenul de aeroport al Tighinei.

Autoritățile române trimiteau la Tiraspol avioanele sovietice, împreună cu echipajele lor.

În zilele de 26-27 iunie 1940 o frecvență de avioane sovietice – ca niciodată, dar nimănui nu-i venea în gând o acțiune premeditată sovietică asupra Basarabiei și Bucovinei.

Locuiam în vecinătate cu primarul Gh. Dolăriței, fost plutonier major și apoi avansat sublocotenent de jandarmi pentru merite excepționale în jandarmerie. Pe ziua de 27 iunie 1940, pe la orele 16 după-masă, văd că sosește în Manzâr o unitate de armată română. Era destul de agitată, dar nu spunea nimeni nimic. Seara, pe la orele 21.00, vine la mine primarul Gh. Dolăriței și mă întreabă: „Ce faci, cumetre, pleci sau nu?" (Gh. Dolăriței îmi botezase fetița, care se născuse la 27 august 1938).

Eu l-am întrebat: „Unde să plec?"

Abia atunci am aflat de la primar că U.R.S.S. a dat ultimatum în problema cedării Basarabiei. Primarul și preotul, care aveau căruțe și cai proprii, scoseseră de corvoadă câte 2-3 căruțe din sat. Apoi, șeful postului de jandarmi și șeful secției de jandarmi procedaseră la fel; pe la orele 22.00 din noaptea de 27 spre 28 iunie au părăsit satul, în urma turmelor de oi carakiul [caracul]. Pe ziua de 28 iunie, după o noapte și o zi de călătorie, au ajuns la linia Prutului.

Eu, cu soția și cu doi copii între 2 și 4 ani, și încă mai aveam o mătușă – femeie bătrână – a soției, am început să ne uităm în toate părțile: Cum să plecăm? Cu ce să plecăm? Ce să luăm? Aveam o situație fără nici o ieșire. A doua zi, din noapte, am ieșit

la şosea. Era lume peste lume şi cu toţii erau speriaţi. De plecat – nici gând, că nu aveam nici un mijloc de transport. Pe la orele zece şi jumătate a sosit în comuna Manzâr – în trecere – o unitate militară română. M-am dus să vorbesc cu comandantul. I-am spus situaţia. El s-a uitat la mine şi mi-a spus: Rămâneţi în voia soartei, nici cu noi nu ştim ce se va întâmpla. Pe la 11 şi jumătate, din ziua de 28 iunie, asupra satului Manzâr au apărut avioane sovietice, care au şi aterizat pe izlazul comunal.

Am rămas sub ocupaţia sovietică. Dar, din cauză că făcusem nişte împrumuturi de la Casa Corpului Didactic din Bucureşti şi de la Banca Învăţătorilor din Tighina, pentru cumpărarea casei în care locuiam şi pentru reparaţia ei, din cauză că aproape întregul meu salariu şi al soţiei ni se reţinea în contul datoriilor, atunci nu mai aveam în casă nici măcar 10 lei. Întrebarea: Cu ce să plecî? Cine va avea grijă de noi toţi etc.? De bine, de rău, mai aveam făină pentru pâine, mălai pentru mămăliguţă, nişte păsări pe lângă casă, deci hrană aveam. Dar, pe drum, cu ce să plecăm? Am rămas sub ocupaţie. Era la 28 iunie, iar salariile le primeam mai târziu. Nu mai ştiam ce se va întâmpla cu noi.

După instalarea autorităţilor săteşti şi orăşeneşti sovietice, la începutul lui iulie 1940, am fost invitaţi la Tighina, pentru a ne prezenta autorităţii şcolare sovietice şi pentru a ne încasa salariile pe luna iunie 1940. Ni s-au achitat în ruble nişte sume cu totul derizorii. Am venit acasă, dar armata sovietică în trecerea ei prin oraşe, prin sate, a curăţat toate magazinele de mărfuri, încât rămăseseră prăvăliile goale. Noi nu mai aveam ce cumpăra.

Pe la finele lunii august, am fost chemaţi la Tighina, pentru a urma cursuri pedagogice, acei care doresc să lucreze în învăţământ; cursurile se predau şi în limba rusă, dar şi în limba „moldovenească". Cu fiecare oră de curs simţeam o tot mai grea apăsare, o nelinişte de nedescris. Auzeam de la unii colegi tighineni – Ciugureanu, Manoilov, Voloşin etc. – „Cu cât te vei acomoda mai repede, cu atât mai bine va fi pentru d-ta." Dar cum să mă pot acomoda, când mă vedeam căzut în altă lume, străină cu totul de mine? Întreţinerea la cursuri era pe contul nostru propriu. Am terminat salariile primite în ruble, iar pe luna iulie, dacă nu lucrasem la Soviete, nu ne plătea. După cursuri, am plecat acasă, la Manzâr.

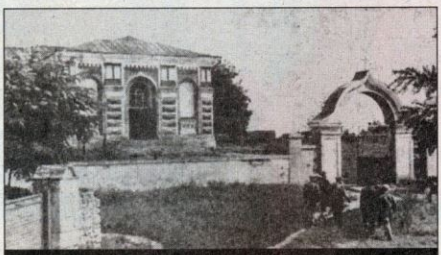

Biserica din satul Coşniţa

Pe la sfârşitul lui septembrie, au venit în Manzâr nişte străini – un evreu şi două rusoaice. Am întrebat: care este situaţia noastră, care lucrasem în Manzâr până la 28 iunie? Nimeni nu ne putea da nici cea mai mică informaţie. În Manzâr se ţineau mitinguri, cu delegaţi sovietici, care ne criticau în faţă că am exploatat norodul. Oamenii din sat se uitau la noi, iar noi eram parcă pierduţi – o situaţie de deprimare. Pe timpul administraţiei sovietice, nu am fost primit să funcţionez ca învăţător în Manzâr, datorită activităţii mele social-culturale de până la 28 iunie 1940; eram socotit colaboraţionist cu un stat străin.

De la 1 septembrie până la 6 noiembrie 1940, am fost trimis să funcţionez în satul Alexandreni, sat de ucraineni, dar, necunoscând limba, mi s-a desfăcut contractul şi [am fost] trimis să-mi caut post undeva în R.S.S. Moldovenească. [La 12 octombrie 1924, autorităţile sovietice, care nu recunoscuseră unirea Basarabiei cu România, au creat pe malul stâng al Nistrului, în regiunea Tiraspol, Republica Socialistă Sovietică Autonomă Moldovenească, intrată în componenţa R.S.S. Ucrainene. La 2 august 1940, după ocuparea Basarabiei, sovieticii au proclamat R.S.S. Moldovenească, care includea şi fosta republică autonomă.] Manzârul şi Alexandrenii făceau parte din R.S.S. Ucraina, în care se preda numai în limba ucraineană şi rusă. M-am dus la raionul Căuşani şi am fost trimis să lucrez în satul Saiţi (unde fusesem numit în 1930 şi unde funcţionasem un an de zile), la distanţă de 3-4 km de Manzâr. Saiţii făceau parte din R.S.S. Moldovenească. Predam la clasele

începătoare şi la cursurile de adulţi – seara.

Eram plătit pentru două norme didactice – două salarii, care îmi ajungeau pentru mine şi familie; soţia, cunoscând limba rusă şi având doi copii mici, a fost încadrată la Manzâr. Mergeam la Manzâr duminica dimineaţa, iar seara, în aceeaşi zi, mă întorceam la Saiţi. Prin ordin superior, s-a făcut apel ca să ne înscriem la Secţia scutiţi de frecvenţă a Institutului Pedagogic din Chişinău pentru recalificare şi a putea preda la clasele V-X.

Am fost sfătuit ca să mă înscriu, ca să mai spulber suspiciunile care planează asupra mea, ca fost învăţător român – deci colaboraţionist cu un stat străin, statul român. M-am înscris la Facultatea de Istorie, pentru care am dat examen de admitere. La examenul de admitere, am reuşit cu nota „excepţional" la geografie şi nota „bine" la limba „moldovenească". Profesorul de limbă „moldovenească" vorbea foarte pocit şi folosea nişte semne diacritice foarte curioase. Am reuşit, devenind student al Facultăţii de Istorie, la Secţia scutiţi de frecvenţă.

Ni s-au trimis programele pentru cursurile anului I, dar îmi lipseau cursurile. Examenele de admitere s-au ţinut în timpul vacanţei de iarnă, după al II-lea trimestru. Prin luna martie sau aprilie 1941, am fost chemaţi la Bender, la nişte consultaţii la disciplina marxism-leninism. Lectorul vorbea numai ruseşte. S-au angajat în discuţii numai studenţi evrei şi ruşi, noi, moldovenii, eram mai mult speriaţi, fiindcă nu auzisem despre acele probleme – materialism dialectic, materialism istoric etc. Lectorul a mai deschis discuţiuni asupra problemei importanţei Strâmtorilor. Am înţeles că era vorba despre Bosfor şi Dardanele.

Prizonieri bolşevici

Dar fiindcă nu avusesem cursuri, eram străin de toate problemele. Ni s-a spus că, înainte de examen, vor avea loc nişte cursuri de explicare a noţiunilor mai greu înţelese. Pentru noi, românii, totul era de neînţeles, dar am admis şi mergeam şi noi o dată cu valul. Cursurile şcolare s-au încheiat pe data de 1 iunie [1941]. Pe data de 20 iunie am pornit spre Chişinău, la cursuri şi apoi la examene.

La 21 iunie eram în Bender, pentru ca în ziua de 22 iunie 1941 să plec mai departe la Chişinău. În gara Bender nu am primit bilet de tren, fiindcă atunci la eliberarea biletului de tren se cerea *comandirovcă* (delegaţia – permis de plecare). Eu nu aveam nici un fel de comandirovcă. Trenurile erau ticsite de militari, civilii nu aveau acces la tren. Se observa o mare nervozitate, dar nu înţelegeam nimic. Se comunica la radio că la orele 12 va vorbi la radio Stalin, când va face o importantă comunicare. Megafoane, în Bender, erau cam la fiecare al treilea stâlp de telegraf şi de lumină electrică. Timpul trecea încet.

Ne apropiam de stâlpul de telegraf cu megafon, să auzim. Nervozitatea devenea tot mai mare. Nimeni nu vorbea în plus. În mijlocul maselor de cetăţeni circulau foarte mulţi NKVD-işti, şi în haină militară, dar şi în civil, care-şi făceau semne. Populaţia era speriată. Şoselele şi străzile erau pline de armată în trecere, de către Tiraspol spre Chişinău şi pe şoseaua spre Căuşani. Nimeni nu înţelegea nimic ce se petrece, dar nervozitatea devenea tot mai pronunţată. Miliţienii au început să oblige populaţia din târg ca să plece acasă. Lumea se alarmase.

S-a apropiat ora 12. Lume multă se grămădise în jurul megafoanelor. La un moment dat, o voce, la radio, anunţă în limba rusă: „Aici este Moscova. Este ora 12. Vorbeşte la radio I.V. Stalin". Şi îndată a şi început să vorbească Stalin, că: „Germania perfidă, împreună cu România... în mod perfid au dezlănţuit atac asupra Uniunii Sovietice paşnice... Dar că... etc. etc." Stalin făcea apel către întreaga populaţie să facă front comun în jurul P.C.U.S. pentru stăvilirea forţelor duşmane ce au înaintat pe teritoriul Uniunii

Sovietice. Eu, care trebuia să mă prezint la examene la Chișinău și din cauză că nu mai puteam străbate la tren, m-am adresat unui ofițer de miliție, povestindu-i situația mea. Ofițerul de miliție mi-a recomandat ca să plec acasă, fiindcă în situația creată de starea de război nimeni numai de examene nu se ocupă.

Lumea pe stradă își făcea cruce, fiecare în crezul lui. Ieșeam din târg, pe jos, îndreptându-mă spre șoseaua ce ducea la Căușani. Am rugat pe un țăran ca să mă ia în căruță; și el mergea spre Căușani. La ieșirea din orașul Bender erau armate sovietice în marș, cu echipament de război, mărșăluind spre frontul român. O forfotă.

La un moment dat, de pe cursul fluviului Nistru, din jos, spre în sus, la o foarte joasă înălțime, un avion german de vânătoare apare și se repede asupra aeroportului din Bender-Gâsca, incendiind câteva avioane sovietice la sol, apoi și-a luat zborul spre linia Nistrului în sus. Lumea, speriată, toată s-a aruncat în șanțul șoselei, și militari și civili. După ce a trecut pericolul, după un moment de reculegere, atât armata, cât și civilii au pornit-o la drum. Țăranii români își făceau cruce și în șoapte spuneau: „Dă, doamne, de ne scapă!"

În dimineața de 3 iulie 1941 – înainte de răsăritul soarelui – au venit organe de NKVD și gardieni din Manzâr și m-au arestat. [Primise ordin de încorporare de la sovietici, cu indicația să nu părăsească localitatea.] M-au dus la sfatul sătesc Manzâr, iar de acolo m-au urcat într-o căruță și m-au dus la raionul Borodni, din R.S.S. Ucraina. Acolo, într-o pivniță, i-am găsit pe notarul din Manzâr, Mihail Răileanu, și pe Ilie Perju [un coleg], care fuseseră arestați cu o zi înaintea mea. Din Borodni ne-au transportat la Berezina, iar de acolo, încărcați în camion, cu mai mulți arestați, am fost transportați la închisoarea din Cetatea Albă. În retragerea trupelor rusești din Basarabia, în învălmășeală, am evadat din închisoarea din Cetatea Albă.

Episcopul Hușilor, Grigore Leu, în satul Grebnic

Întorcându-mă la Manzâr, organele jandarmeriei din Manzâr și cu pretoriatul militar al diviziei [românești] care trecea prin Manzâr mă căutau, învinuindu-mă de a fi fugit din Basarabia cu rușii.

După ce am povestit cu tot amănuntul cum am rămas de nu m-am refugiat în 28 iunie 1940, cum am lucrat la școala din Saiți sub administrație sovietică, cum am fost arestat pe data de 3 iulie 1941 și cum am evadat din închisoarea din Cetatea Albă, pretoriatul militar al diviziei m-a lăsat liber. Nu am mai fost trimis în judecată.

După eliberarea Basarabiei, în iulie 1941, stăteam acasă. Autoritățile române, cele de la Primărie (venise un nou notar, Nicoară Ion din satul Bucșani, jud. Dâmbovița) și cele jandarmerești nu vorbeau cu noi; eram considerați dușmani, trădători de țară. Nu era clarificată situația noastră, nu primeam salariu. Era o situație dintre cele mai grele; copiii mici și plus și o bătrână, în afară de noi doi. Nu aveam nimic de vânzare. Credite nu puteai lua de la nimeni, că nimeni nu avea în acel timp.

A venit timpul pentru deschiderea școlilor. M-am dus la Inspectoratul școlar la Tighina, ca să vedem care este situația noastră. Mi s-a spus mie, așa cum se spunea tuturor învățătorilor, ca și altor foști salariați români, dar rămași sub ocupația sovietică, că până ce nu vom fi trecut printr-o judecată formată special pentru aceasta pe lângă Prefectura de județ și pe lângă Tribunal, cu privire la comportarea noastră sub ocupația sovietică, nu putem fi încadrați în muncă de statul român, nu avem dreptul să intrăm în școală. ■

Selecție de I. LĂCUSTĂ

CU BAGAJUL LA ÎNDEMÂNĂ

Vreme de 150 ani, între 1700 şi 1850, pe teritoriul Ţărilor Române s-au succedat nouă războaie, mişcarea lui Tudor Vladimirescu, bandele lui Pasvantoglu (Magazin istoric, **nr. 11/ 1985), o revoluţie (1848), revolte ale boierilor sau ale ţăranilor ori târgoveţilor, schimbări violente de domni. Starea de nesiguranţă pe care o crea o asemenea situaţie locuitorilor este greu de măsurat astăzi. Documente precum cel pe care îl prezentăm în continuare – câteva pagini din însemnările memorialistice ale lui A.C. Cuza (**Magazin istoric, **nr. 12/1994, 1-8/1995) – sunt cu atât mai semnificative.**

Aseară, 31 ianuarie [1899], ducându-mă la Sandu Râşcanu, m-am întâlnit cu Dimitrie Sturdza-Şcheianu, care locuieşte acum în Bucureşti, unde se ocupă foarte mult cu studierea chestiunei proprietăţii la români şi în genere cu starea ţării în trecut. Luându-ne la vorbă despre împrejurările de altă dată, Sturdza mi-a spus că ştie de la tatăl său că pe moşia Miclăuşeni, din judeţul Roman, nu se semănau decât treizeci de fălci de grâu şi vreo optzeci de fălci de păpuşoi, precum şi orzul şi ovăzul trebuitor pentru casă. Pe atunci, proprietarii nici nu se foloseau de zilele la care aveau dreptul să fie muncite de ţărani, căci nu aveau ce face cu productele. Astfel, ţăranii care locuiau chiar lângă casa proprietăţii din Miclăuşeni erau cu totul scutiţi de orice fel de muncă la câmp. În schimb, erau îndatoraţi să facă *strajă pe dealuri*, pentru a da de ştire când se apropia vreun duşman.

Autorul acestor însemnări (în stânga)

În curtea de la Miclăuşeni, încă pe vremea bunului său, stăteau trăsuri mari (daradaice) gata de plecare la cel dintâi semnal. Tot avutul era închis prin lăzi, pentru a putea fi în grabă ridicat. Tatăl bunului său fusese ridicat prin surprindere de către tătari [în 1758 avusese loc ultima expediţie a tătarilor] şi ţinut opt ani de zile în Crimeea, de unde abia a putut să fie scos şi a murit în Basarabia, pe când se întorcea acasă, pe care n-a mai ajuns s-o vadă.

Sandu Râşcanu – care mai acum în urmă a cumpărat o bucată de pământ cu casele vechi de pe moşia Tatomireşti din judeţul Botoşani, proprietate din vechi a familiei Cuza –, ne spune că aceste case, vândute acum lui Neron Lupaşcu, sunt o adevărată cetate, zidite din piatră în întregime. Când a cumpărat moşia, a găsit încă în acelе case o cameră tăinuită, la etajul de jos, formată din blocuri mari de piatră, fără ferestri, având numai o mică răsuflătoare şi în care nu puteai intra decât printr-o bortă făcută în duşamelele unei odăi din etajul de sus şi care nu se putea vedea, având pe deasupra capacului de fier un oblon de lemn care încheia duşameaua fără să arate nici un fel de urmă. Această cameră boltită servea de adăpost în cazuri de năvăliri.

Sturdza ne-a spus asemenea că la casele sale părinteşti din strada Golia, acum proprietate a jidanului Maier Weissengrün, se află într-o parte a scării de la pod o scară mai mică, tăinuită în zid, pe care te puteai coborî în pivniţele de sub casă şi care se zice că răspundeau în biserica Sfântul Ilie din apropiere. ■

Amintiri din Cernăuți

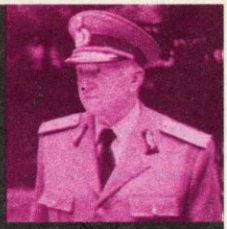

Pentru generalul de brigadă (r) Constantin Moroșan (născut în 1914), anul 1940, despre care își amintește în paginile ce urmează, a însemnat o interesantă experiență de viață. Absolvise Școala militară de aviație în urmă cu un an și era aviator, sublocotenent, urmând, în același timp, la fără frecvență, Facultatea de Chimie din București.

Cariera de aviator i s-a frânt printr-un stupid accident de motocicletă. Cu femurul rupt și după o vindecare grea, viitorul general a fost trecut la trupele de uscat.

În 1942-1943, a luptat pe Frontul de Est. A ajuns până la Cotul Donului, în vara lui 1943 unitatea sa întorcându-se de pe front pentru refacere. În același an, tânărul ofițer a fost trimis la specializare în Germania, unde a rămas până în februarie 1944.

La 23 august a primit misiunea să anihileze bateriile antiaeriene germane de pe dealurile Țuicani și Sângeriș (de lângă Moreni), misiune reușită, deși cu grele pierderi. Rănit la piept, n-a mai putut face campania din Vest.

BUBI SINGER

General ing. (r) CONSTANTIN MOROȘAN

Detașarea pentru un timp mai îndelungat dintr-o garnizoană în alta trebuia însoțită de un „certificat de plată". Așa se numea foaia de hârtie cu ștampilă și o cifră, fără de care noua unitate nu te putea plăti. M-am lovit și eu de această regulă, fiind detașat de la Buzău la Cernăuți. Am ajuns în toamna anului 1939 în noua mea garnizoană. Certificatul mai sus amintit, o foiță de hârtie bătută la mașină cu o cifră pe ea și ștampilă rotundă, m-a ajuns din urmă abia în primăvara anului următor. Zi mare pentru mine și bucurie pentru camarazii mei, cărora le eram dator.

Casierul, un căpitan de administrație, mi-a numărat 45.000 lei. Pe atunci suma era destul de importantă, având în vedere că o pereche de boi mari în târgul de vite costa 4-5.000. Până la primirea banilor eram liniștit și fără complicații. Apoi au început socotelile, am plătit datoriile camarazilor – care nu depășeau 2.000 lei –, chirie nu datoram, fiind cantonat la un cetățean aproape de aeroport. Am achitat tot, plus debrețini calzi și bere rece nedespărțiților mei camarazi, în număr de cinci. Mi-au rămas 42.000 de lei.

În acea vreme la modă erau aparatele de radio. Zilnic pe acoperișuri apăreau noi antene. M-am hotărât să-mi cumpăr și eu unul, să-i pot face invidioși pe bunii mei camarazi și să-i pot invita să asculte muzică. Plec, așadar, în oraș și mă opresc la unicul magazin de specialitate din Strada Romană. Mă uit în vitrină, aparatele erau cam toate la fel. Mă hotărăsc să-mi cumpăr un Telefunken, deși nu eram prea priceput în ale aparatelor de radio.

Intru în magazin, care nu era mare, dar bine organizat și chiar elegant. „Doresc să cumpăr un aparat de radio, așa și așa, Telefunken." Negustorul, cu ochelari, cărunt și adus mult de spate, se uită la mine lung, cu o privire compătimitoare și zice: „Domnule ofițer, ce vreți să faceți dumneavoastră cu un aparat de radio? Nu vedeți că-i o întreagă mobilă, îi greu, îi gingaș la transport, cere un anumit voltaj; după cum văd, sunteți azi aici, mâine dincolo..." A mai spus și altele, și altele. Eu am rămas descumpănit. Mă așteptam să-și laude marfa, că doar asta-i treaba negustorului. Mi-a venit mie rândul să-l privesc lung și nedumerit. După o tăcere de o parte și de alta,

deschid gura şi-i spun: „Domnule, eu am 40.000 de lei şi ce pot face decât să-mi cumpăr ce-mi place?"

Negustorul, cu o figură ce exprima bunătate şi totodată parcă o părere de rău, zice: „V-am înţeles, domnule ofiţer. După cât văd, sunteţi aşa de tânăr, ca să nu mai adaug şi altceva, şi cu atâţia bani!?" „Tocmai, zic eu, vreau să-mi cumpăr un aparat de radio Telefunken". „Ce să faceţi cu el?! Mai bine lăsaţi banii la mine, eu sunt negustor şi, ca orice negustor, urmăresc un câştig. Câştigul îl vom împărţi pe din două..."

Domnul Singer se opreşte, mă fixează cu o privire părintească şi, răbdător, aşteaptă hotărârea mea. „Bine! zic – îmi opresc ce am peste 40.000 şi vi-i dau". Aveam banii în porthart. Deschid porthartul şi scot suma convenită în hârtii de 500, verzi, cu Castelul Peleş. Negustorul ia banii cu acelaşi gest cu care ar fi luat un măr şi, fără să-i numere, îi pune într-un sertar. Iar eu i-am dat. Nici prin gând nu mi-a trecut că aş fi putut face altfel.

Ironiile camarazilor

Am plecat cu porthartul gol. În stradă m-am oprit şi m-am uitat la firmă: „Magazin de aparate radio. Bubi SINGER" – Strada Romană nr. 19. Mi-am spus în gând: „Bine măcar că ştiu cum îl cheamă pe negustor şi la ce număr are magazinul pe Strada Romană!"

Am pornit spre unitate. Timpul îmi permitea totuşi să trec pe la căminul studenţesc, să întâlnesc colegi de-ai mei din liceu. I-am găsit, i-am invitat la restaurantul „Cărăbuş" şi le-am dat o masă copioasă. Ştiam doar ce înseamnă viaţa de student.

Am ajuns la unitate. Am relatat de-a fir a păr camarazilor mei ce-am realizat în oraş. Mai bine tăceam. Au sărit ca arşi asupra mea cu imputări, care de care mai apăsătoare. Eram prieteni şi camarazi buni. Fusesem daţi ca exemplu de camaraderie şi spirit de corp dezvoltat pe divizie... „Cum ai putut să faci asemenea greşeală?! Cum ai dat atâţia bani unui negustor pe care nici nu-l cunoşti?! Singur spui că te-ai uitat pe firma magazinului ca să-i afli numele..." „Mai bine îi duceam la «Benzinică» pe debreţini şi bere, adaugă altul". „Benzinică" era porecla patronului micului restaurant elegant şi frecventat de ofiţeri, care avea şi o pompă de benzină în stradă.

Totuşi, bani pentru „Benzinică" mai aveam, dar părerile de rău ale camarazilor mei prindeau coajă şi la mine. Am început să mă îndoiesc de câştigul „pe din două". Îndoiala, neîncrederea puneau stăpânire zi de zi pe mine. Erau alimentate de prietenii mei, care nu mă slăbeau cu reproşurile. „Benzinică" avea două fete eleve de liceu, care şi ele chicoteau pe seama mea.

Colac peste pupăză, părăsim valvârtej Cernăuţiul, pentru garnizoanele Alba Iulia şi Turda. Mutarea aceasta, reproşurile camarazilor mi-au răpit nădejdea asupra „câştigului pe din două". I-am scris atunci domnului Bubi Singer, strada, numărul, localitatea, totul foarte exact. Am pus scrisoarea recomandat, cerându-i să-mi trimită banii. „Vezi să nu-ţi răspundă! – mă ironizau camarazii, mai ales că aşteaptă bolşevicii să intre în Cernăuţi..."

Totuşi, negustorul mi-a răspuns. N-au trecut nici zece zile şi poştaşul îmi aduce un mandat de 20.000 lei!... „Ei!!? Ai văzut că tot te-a înşelat?! Mai bine zi bogdaproste şi de atât, că de era negustor rău nu-ţi trimitea nimic!"

În paginile 11-13, imagini din presa sovietică „probatorie" pentru „entuziasmul debordant" al populaţiei Basarabiei şi Bucovinei la intrarea trupelor sovietice

Înclinam să le dau dreptate, dar nu au avut această satisfacție. Apare poștașul cu un plic albastru, recomandat pe adresa mea, expediat de negustor. Îl deschid cu înfrigurare și citesc după câteva rânduri protocolare: „Domnule locotenent, v-am expediat 20.000 lei, partea dumneavoastră de câștig. La mine aveți suma de 40.000, care vă stă la dispoziție." Semnat Bubi Singer. Nu-mi venea să cred, am mai citit o dată, încă o dată și încă o dată.

Știam că rușii au să intre în Cernăuți. A venit și ordin ca soldații nord-bucovineni și basarabeni, care vor să o facă, să fie lăsați să plece. Sfătuit de camarazi, mă prezint la comandantul unității să-mi învoiască plecarea la Cernăuți, nu înainte de a-i expune motivul. M-a învoit de sâmbătă orele 12 până luni dimineața orele 7.

La restaurantul „Cărăbuș"

Un coleg de liceu student în teologie m-a descurcat, ducându-mă la domnul Singer Bubi acasă, tot pe Strada Romană, însă la numărul 117. Sun. Deschide ușa un bătrân. Era chiar domnul Bubi Singer. Nu l-am recunoscut. Era în rugăciune și avea capul acoperit, iar pe umeri un fel de togă romană albă, cu dungi negre. Se uită la mine foarte atent. „Îl caut pe domnul Bubi Singer", reușesc eu să-i spun. M-a poftit într-o cameră de zi, bibliotecă cu cărți. Se apropie, se uită fix în ochii mei și, pe un ton răstit, îmi zice: „De ce-ați plecat din Cernăuți? De ce ne lăsați pe mâna bolșevicilor? De ce? De ce?"

Nici nu știam cum să-i răspund. A mai spus ceva legat de plecarea noastră: „Cum v-ați îndurat să părăsiți Mitropolia?! Unde mai există asemenea minunății?!" Avea dreptate. Tăceam și primeam reproșurile, oarecum mândru că mi le adresează mie. S-a liniștit. Se uită fix în ochii mei, așteptând replica mea. „Domnule Singer, zic eu cu-un glas îngrijorat, am venit să-mi dați bánii!" Atât am putut să-i spun. „Știu, războiul îi la poartă, vai și vai ce ne așteaptă", încheie domnul Singer.

Mă părăsește fără nici o vorbă, ca să reapară imediat cu o cutiuță mică îmbrăcată în catifea roșie. Se apropie de mine, îmi pune mâna pe umăr și, privindu-mă drept în față, zice: „Domnule locotenent, la mine aveți 40.000 lei. Sunteți un băiat tânăr și după cât se vede și cu o situație bună, eu însă vreau să vă feresc de rele... Domnule locotenent, așa au să tabere pe dumneavoastră toți prietenii și asta încă n-ar fi prea rău. Mai rău când vă vor copleși toate prietenele și neprietenele. Așa cum sunteți tânăr și cu uniforma asta frumoasă, au să vă copleșească până o să terminați banii. Eu zic (deschide cutia cu un colier de mărgele de un alb mat), uitați-vă la șiragul acesta, vi-l dau în locul banilor".

Fulgerător îmi vin în minte aluziile camarazilor mei și-mi zic în sine: „Tot vrea să mă înșele..." Domnul Singer continuă: „Vă dau, cum zic, acest șirag cu mărgele, vă întoarceți la Alba Iulia și verificați unde doriți, de-i bun ori nu. Dacă veți fi nemulțumit, vă rămâne cadou din partea mea și vă trimit imediat 40.000 lei, banii dumneavoastră".

A vorbit cu atâta convingere și cu atâta bunătate în glas, că a fost imposibil să mă gândesc măcar c-aș putea face altfel. I-am spus doar să-mi dea totuși o mie de lei (afară mă aștepta teologul și colegul de liceu Obadă Andrei, însetat și flămând). Mi-a dat imediat. Am plecat, nu înainte ca negustorul să mă sărute pe ambii obraji. M-a condus până în stradă și mi-a zis ținându-mă de mână: „Mi-ați dat 40.000 lei, domnule locotenent, fără să mă întrebați cum mă cheamă; duceți-vă sănătos și aștept răspunsul".

Am plecat. A rămas în stradă privindu-mă până am dat colțul. L-am salutat sincer, oprindu-mă în loc și privindu-l pe bătrânul cărunt ce sta nemișcat uitându-se după mine. Am ajuns la aeroport, nu înainte de a-l invita pe Obadă, care între timp a mai găsit vreo șase

camarazi, la restaurantul „Cărăbuş", unde i-am „hrănit şi adăpat", cum s-au exprimat ei la despărţire.

Am ajuns la Alba Iulia fără pic de întârziere. Ştiam că în mod special comandantul se va interesa de prezenţa mea la program. Luni, la prima oră, a venit la câmp, la subunitatea mea (recruţii contingentului 1941), într-un control de rutină. S-a apropiat de mine întrebându-mă ce mai e nou la Cernăuţi, cum am umblat, cum mi-am rezolvat problemele. I-am povestit cu lux de amănunte tot. Nu am omis nici clipa în care negustorul şi-a manifestat dezamăgirea şi întristarea. Am insistat asupra părerii lui de rău că părăsim Bucovina şi Palatul Mitropolitan, perla arhitecturală a Bucovinei, dacă nu cumva a ţării întregi. Regrete ce-mi întristau şi mie sufletul, fiind singurul bucovinean între camarazii mei. Comandantul, cu capul puţin aplecat, pe gânduri, s-a întors spre mine şi mi-a spus: „Lasă comanda şi du-te la un bijutier". I-am mulţumit. L-am salutat şi am plecat. În oraş singurul magazin cu bijuterii era al doamnei Bratu.

Regret după Bucovina

„Doamnă, am venit la dumneavoastră cu cutia aceasta pe care n-o vând, n-o cumpăr, vreau doar să fiţi bună să-mi spuneţi cât valorează!" Noi eram nou veniţi în garnizoană şi ne bucuram de multă simpatie din partea localnicilor. Doamna Bratu scoate şiragul de mărgele din cutia roşie de catifea, îşi pune la ochi lentila, cântăreşte în mână mai întâi şiragul, se uită cu lupa la fiecare mărgea albă… Apoi se uită la mine zâmbind. Mi s-a oprit respiraţia aşteptând verdictul. „Domnule

locotenent, zice, am aici în casă 80.000 de lei, vi-i dau pe loc pe acest colier de perle!" „Nu, doamnă, nu-l vând, v-am spus doar..." Mi-l înapoiază ceremonios, cu ambele mâini, eu, contrar uzanţei în aceste situaţii, mă întind peste tejgheluţă şi-i sărut mâna. Merita!

La popotă, întotdeauna aveam masa noastră, adică cei cinci camarazi ai mei şi eu, aviatorul. Masa noastră era cea mai veselă, i se dusese vestea şi la divizie, indiferent dacă mâncarea era bună sau nu. Colonelul ne onorează cu prezenţa la masă. Avea acest obicei, nu stătea la o masă anume. Am povestit cu lux de amănunte tot-tot, apoi am scos încet şi ceremonios din porthart cutiuţa cu minunea de „80.000 lei". Toţi au făcut ochii mari.

Comandantul a intuit totul şi, tare ca să audă toţi, mi s-a adresat: „Locotenente, ai făcut o treabă bună şi inteligentă!" Când a pronunţat cuvântul „inteligentă", m-am uitat în ochii camarazilor mei, aşa, pe rând şi foarte semnificativ. Tot atât de bine putea fi invers. Comandantul: „Te felicit şi sper că nu regreţi c-ai fost detaşat la noi." Toate spuse în timp ce în mână ţinea o brichetă, pe care o învârtea, fără s-o folosească. Eu, neputându-mi ascunde emoţia, îi răspund cu durere în glas: „Domnule colonel, regret după Bucovina, regret după Cernăuţi, regret după negustorul Bubi Singer, acel bătrân cărunt, adus de spate şi cinstit negustor care cu durere în glas, aproape plângând, m-a întrebat cui lăsăm Mitropolia Ţării Româneşti, de ce părăsim totul!!"

Cel ce cu mâhnire şi deznădejde în glas considera drept nelegiuire părăsirea de către noi a Cernăuţiului, a Palatului Mitropolitan nu era nici mitropolit, nici episcop şi nici măcar un simplu duhovnic, era un bătrân negustor de aparate de radio, cărunt şi adus de spate şi atât de cinstit. ■

Aproape întotdeauna, diplomatul rămâne în umbra evenimentului la a cărui rezolvare a contribuit. Faima sa este învinsă cel mai adesea de titlurile de glorie ale oamenilor de arme. Pe diplomat, istoria nu-l uită, dar în memoria colectivă figurile se estompează.

DIPLOMAT ÎN VREMURI TULBURI – CORNELIU BOGDAN

CIPRIAN NIȚULESCU

Considerat unul dintre cei mai buni diplomați ai României postbelice, figura lui Corneliu Bogdan se impune atunci când sunt analizate relațiile dintre România comunistă și S.U.A. Ambasador la Washington între anii 1967-1976 și implicat, în general, în elaborarea politicii externe a României pe spațiul occidental, Corneliu Bogdan a rămas în memoria celor care l-au cunoscut ca un diplomat profesionist, cu o existență sub semnul pregnant al discreției.

S-a născut la 5 noiembrie 1921, în București, în familia Silviei și a lui Huna Grünberg, un contabil evreu, devenit director de fabrică la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. În iunie 1940 a absolvit Liceul „Cantemir Vodă" (cu media 8,40). Fapt neobișnuit pentru acele vremuri, pe lângă limba franceză învățase, la Institutul Britanic, engleza. Pe fundalul ascensiunii mișcării legionare, în 1940, se alătură taberei comuniste ilegaliste, activând în cadrul unei grupări de tineret a PCdR. Între 1944 și1945, a renunțat la numele de Grünberg, dar nu și la religia mozaică. În această perioadă a urmat și cursurile Școlii Politehnice, pe care însă nu le-a terminat. Mai târziu, în anii '50, a absolvit Institutul de Relații Internaționale de pe lângă M.A.E., susținând examenul de stat la Institutul de Studii Economice, București, Facultatea de Comerț – Secția de Relații Internaționale, iar ulterior și un doctorat în același domeniu.

Paznic de secrete

La 10 noiembrie 1947, Corneliu Bogdan era angajat ca cenzor de presă internă în cadrul Ministerului Artelor și Informațiilor. Pentru scurt timp însă, căci la 15 februarie 1948 a fost transferat la Comitetul Central al P.M.R. În acea perioadă (1944-1948), era considerat un tânăr inițiat în aspectele mai delicate ale politicii partidului, o dovadă fiind și faptul că era printre puținii care știau că Saşa Muşat (Glandstein), liderul mișcării de tineret din P.S.D., cunoscut de mulți pentru discursul său anticomunist, era, în realitate, infiltrat în acel partid.

De asemenea, C. Bogdan a avut o influență decisivă în numirea lui Mircea Malița, în aprilie 1948, ca lider național al Frontului Studențesc, deși candidatul nu avea origine „sănătoasă" (fiul unui avocat participant la Marea Unire).

În anul 1948, C. Bogdan a fost prezent în toate delegațiile pe linie de tineret care au călătorit în străinătate. Începând cu 1 decembrie 1948 a intrat în Ministerul de Externe, în funcția de șef de cabinet al Anei Pauker, conducătoarea politicii externe dintre 1947-1952. Titulatura completă a funcției era de Director al Cabinetului și Cifrului și, spre deosebire de predecesorul său, Gheorghe Brătescu (care s-a căsătorit cu fiica Anei Pauker), C. Bogdan avea acces și la Cifru.

Alături de el lucra și Emilia (Ludmila) Milko, translator de limba rusă, cu care s-a și căsătorit, în octombrie 1949. Dacă, anterior, C. Bogdan avusese o relație cu Zizi Moscovici, Emilia Milko fusese căsătorită cu Petea Goncearuk, agent NKVD și șef al Direcției Anchete din Securitate după 1948 (pe care-l cunoscuse în închisoarea de la Caransebeș). Cu el a avut și un copil – Svetlana (născută în decembrie 1946) și adoptată mai târziu de C. Bogdan. Din căsătoria lui cu Emilia s-au născut Ileana (1951 – căsătorită cu fiul lui Gh. Apostol) și Olga (1952 – căsătorită cu fiul sociologului Pavel Câmpeanu, fost ilegalist). Ambele sunt stabilite în S.U.A., ca și Svetlana, fiica Emiliei Milko.

Funcția de șef de cabinet a îndeplinit-o până la sfârșitul anului 1949, fiind numit apoi conducătorul Secției Afaceri Occidentale. În septembrie-decembrie 1950, Bogdan a activat în S.U.A. ca observator al României la cea de-a cincea sesiune a Adunării Generale a O.N.U. (România a devenit membră a organizației abia în 1955). Întors în țară, urmează, în perioada februarie-martie 1951, un curs de ofițeri politici; avea gradul de locotenent-colonel (r).

La 15 august 1951, C. Bogdan se reîntorcea în S.U.A., de astă dată în calitate de consilier la Legația României de la Washington, fiind șeful *de facto* al acesteia. Ministru plenipotențiar era, din 1949 (după ce condusese Legația română din Elveția), Mihai Magheru (1910-2002), avocat descendent al cunoscutului general pașoptist.

În Biroul Oval, președintele Nixon și Henry Kissinger

La sfârșitul verii anului 1951 devenea public conflictul dintre tabăra Anei Pauker (epurată în 1952, cu sprijinul tacit al Kremlinului) și grupul condus de Gheorghiu-Dej. Șeful ei de cabinet nu a fost afectat. În aprilie 1951, în atmosfera încordată a relațiilor româno-americane, Corneliu Bogdan fusese primul diplomat român de după 1948 care vizitase Legația S.U.A. de la București. Cu o lună înainte obținuse decizia de numire pentru postul diplomatic din Statele Unite.

Scandaluri și promovări

Anul 1953 a înregistrat scandalul declanșat în presa americană de Rică Georgescu, fost subsecretar de stat la Industrie și Comerț în guvernul de după 23 august 1944 și care plecase din România cu ajutorul britanicilor. Diplomatul român Christache Zambetti îl vizitase și condiționase posibilitatea acestuia de a-și vedea familia rămasă în țară de colaborarea cu autoritățile române. La scurt timp se înregistra și „sinuciderea" unui membru al legației – Ilie Dulgheru.

Din corpul diplomatic al acelei perioade trebuie amintit și numele lui Constantin Munteanu, cel care avea să

Demonstrație de protest contra războiului din Vietnam

24 aprilie 1967. Corneliu Bogdan înmânează preşedintelui Johnson scrisorile de acreditare...

devină în anii '60-'70 unul dintre colaboratorii intimi ai preşedinţilor egipteni Gamal Nasser (1956-1970) şi Anwar al-Saadat (1970-1981), acesta din urmă beneficiind la un moment dat de sprijinul României în eforturile de reconciliere israeliano-egiptene. Un alt membru al legaţiei era şi Constantin Dumitrăchescu. În iulie 1972, în calitate de şef al rezidenţei Direcţiei de Informaţii Externe din Tel-Aviv, a dezertat în S.U.A.

Revenit în ţară la sfârşitul lui august 1953, C. Bogdan a fost numit director adjunct al Direcţiei Europa Occidentală şi America din M.A.E. Către sfârşitul anului devenea şi lector la Institutul de Relaţii Internaţionale. În 1955, Bogdan era numit director al Direcţiei Presei din minister, iar în aprilie 1961, devenea directorul Direcţiei Europa Occidentală. Începea o etapă dinamică în activitatea sa diplomatică. Noul guvern, condus de I.Gh. Maurer din martie 1961, a imprimat un alt curs în politica externă, întrezărit de altfel din 1957-1958 (când ministrul de Externe era acelaşi Maurer, fost avocat mason, ce-l secondase pe Dej până în 1948, când intrase într-un con de umbră, la presiunea sovieticilor). În paralel cu distanţarea treptată faţă de directivele Moscovei, România depunea eforturi pentru o apropiere de ţările occidentale, în primul rând pe plan economic.

Criza rachetelor sovietice din Cuba, din toamna anului 1962, l-a găsit pe C. Bogdan în S.U.A., în calitate de locţiitor al reprezentantului României la Consiliul de Securitate al O.N.U. Mihail Haşeganu, şeful Misiunii permanente a ţării noastre la O.N.U., îl înlocuise pe Silviu Brucan. În memoriile sale, Haşeganu observa: „Ca urmare a tratativelor dintre grupuri şi activităţi din culise, România a fost aleasă membru al Consiliului de Securitate pentru un an (în ianuarie 1962 – *n.n.*) şi apoi ca vicepreşedinte al Comitetului O.N.U. pentru spaţiul cosmic." C. Bogdan participase ca membru în toate delegaţiile României la sesiunile Adunării Generale a O.N.U. din anii 1956-1961, dar şi la diferite conferinţe internaţionale. C. Bogdan a contribuit la negocierile delicate cu germanii, care s-au încheiat prin stabilirea de relaţii diplomatice, la 31 ianuarie 1967. El a avut un rol important şi în stabilirea de relaţii diplomatice la rang de ambasadă cu Canada (5 aprilie 1967).

Politica „pişcării de nas"

La 11 iulie 1967, C. Bogdan era numit ambasador al României în S.U.A., înlocuindu-l pe Petre Bălăceanu. Chiar de la început, acreditarea sa la Washington a fost însoţită de un fapt neobişnuit: preşedintele L. Johnson a transmis direct agrementul (mai 1967) prin şeful Protocolului, şi nu prin Departamentul de Stat, anunţând că-l va primi, pentru depunerea scrisorilor, „îndată ce va sosi". După o lună, Bogdan a fost acreditat şi ambasador în Canada (până în mai 1970), cu reşedinţa la Washington, iar în 1972 avea să fie numit ambasador în Republica Panama (misiune încheiată oficial în iunie 1978).

De numele lui Corneliu Bogdan sunt legate câteva momente importante ale relaţiilor româno-americane din acei ani. El i-a transmis, în 1969, invitaţii repetate preşedintelui Richard Nixon de a ne vizita ţara. Ambasadorul avea să-şi amintească că fusese de-a dreptul „insistent, dar nu zgomotos, pentru că România nu este centrul lumii". Problema rolului de mediator confidenţial al

O viață de diplomat este o lumină aruncată asupra epocii

(Mircea Malița)

Românici dintre Vietnamul de Nord și S.U.A. fusese abordată de C. Bogdan chiar de la prezentarea scrisorilor de acreditare președintelui american. Astfel, la 29 septembrie 1967, președintele Johnson anunța că americanii vor înceta bombardarea Vietnamului de Nord pentru o serie de „discuții productive". La scurt timp după contactarea de către partea română a guvernului de la Hanoi, Averell Harriman sosea la București, la 28 noiembrie 1967, pentru a se întâlni cu I. Gh. Maurer. Harriman, ce îndeplinea atunci, la 76 de ani, funcția de subsecretar pentru probleme politice și responsabil pe spațiul Extremului Orient, cunoștea România din timpul războiului, când fusese ambasador la Moscova. Canalul de intermediere prin România primise numele de cod „Packers" și a luat sfârșit brusc, în februarie 1968, când nord-vietnamezii au lansat o puternică ofensivă. Implicarea României în această problemă s-a făcut simțită din nou și în lunile premergătoare semnării Acordului de Pace de la Paris (ianuarie 1973). La 6 septembrie 1972, Henry Kissinger (consilier pentru securitate națională al președintelui Nixon) l-a întrebat pe C. Bogdan: „Ce i-ați făcut Secretarului de stat [William Rogers – *n.n.*], că a venit așa de înflăcărat de la București? El a fost convins că românii i-au prezentat formule noi pentru soluționarea politică a conflictului".

România a mai intermediat, la fel de discret, și reluarea legăturilor diplomatice, după 23 de ani, dintre S.U.A. și China (*Magazin istoric*, nr. 5, 10/1999, 3/2003), act oficializat prin vizita lui R. Nixon la Beijing, în februarie 1972. Problema relațiilor cu China îl preocupa pe Nixon și înainte de alegerea sa ca președinte, după cum reiese și din discuția pe care a purtat-o, în apartamentul său din New York, cu C. Bogdan, în iulie 1968: „...va trebui să ajungem la o înțelegere cu Uniunea Sovietică și până la urmă, mai târziu, și cu China, pentru că izolarea poporului chinez de restul lumii poate deveni periculoasă". Așa cum transmitea Bogdan, la 9 martie 1972, sovieticii au fost surprinși de „ritmul rapid cu care s-a desfășurat destinderea chino-americană", obligându-i la o poziție mai elastică față de S.U.A., pentru a evita accentuarea acestei apropieri (necesară și în condițiile unei creșteri a influenței chineze în America Latină). Iar la conducerea Oficiului de legătură al S.U.A. la Beijing avea să fie numit viitorul președinte George Bush, din noiembrie 1975 devenit șef al CIA. ■

(Va urma)

... și la prezentarea scrisorilor de acreditare la Ottawa, în august 1967

Tentația de îmbogățire a oamenilor este la fel de veche ca omenirea. De la primele obiecte premonetare și până la cele mai sofisticate însemne monetare de astăzi, oamenii au fost, sunt și vor fi preocupați să le dobândească și să le utilizeze pe căi și prin mijloace cinstite, dar și prin furturi, falsuri și înșelătorii. După Decembrie 1989, mulți români au fost confruntați cu numeroase situații când banii lor au intrat în buzunarele unor vânzători de iluzii financiare. Colapsul unor bănci sau fenomenele Caritas și F.N.I. sunt exemple triste ale tranziției spre capitalism. Din păcate, și acestea fac parte din realitățile, prezente dar și trecute, ale economiei de piață moderne. O incursiune în trecutul economic ne arată că ingineriile financiare, dar și naivitatea oamenilor nu sunt o noutate.

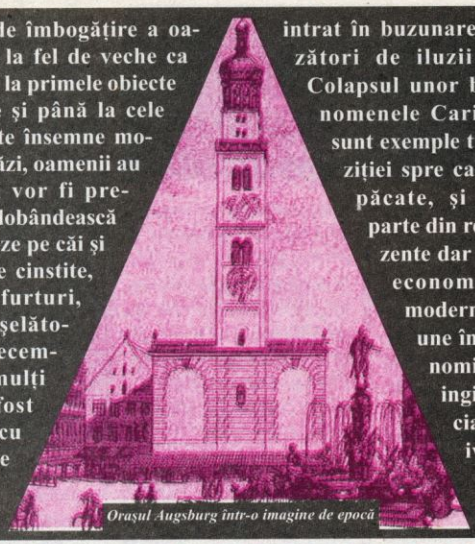

Orașul Augsburg într-o imagine de epocă

O INGINERIE FINANCIARĂ ÎN EUROPA SECOLULUI XVI

IOAN LUMPERDEAN

Situat în sudul Germaniei, Augsburgul a fost mai mult amintit în cronicile timpului și în lucrările de mai târziu datorită păcii încheiate de Ferdinand de Habsburg cu principii protestanți, la 3 octombrie 1555, prin care se recunoștea deplina libertate pentru cultul protestant. Orașul bavarez era însă cunoscut, încă din secolul XIV, și ca un important centru comercial, meșteșugăresc și bancar. Așezarea sa geografică a stimulat legăturile comerciale, prin trecătorile Alpilor, cu puternicele orașe italiene: Veneția, Genova, Florența, Milano, iar bogățiile subsolului și exploatarea acestora au favorizat activitățile metalurgice.

O piață dinamică și prosperă

În secolul XV, noile procedee de extragere și prelucrare a metalelor, îndeosebi a argintului conținut în minereul de cupru, oferă câștiguri imense pentru cei implicați în astfel de activități. În 1425, veniturile în urma concesiunilor și activităților miniere și metalurgice ale contelui de Tirol, Frederic IV de Habsburg, poreclit și „Frederic cel cu buzunarele goale", se ridicau la 7.500 de florini renani, în timp ce ale fiului său, Sigismund cel Bogat, ajung în 1480 la 80.000 de florini. În această zonă atât de dinamică și prosperă își fac apariția, se afirmă și-și dispută cu tărie piața și interesele mai multe case de comerț și cămătărie: Fugger, Welser, Höchstetter, Paumgartner, Haug, Herwart, Langnauer, Link, Weiss, Paller, Stainiger. Cele mai multe au luat ființă și au funcționat pe baza unor strânse relații de familie.

Desigur, la loc de frunte s-au aflat Fuggerii și Welserii. Activitățile lor vizau extinderea, diversificarea și multiplicarea afacerilor, cu scopul măririi permanente a profitului. Prin tenacitate și o

excelentă activitate managerială, prin afaceri cu autoritățile publice și ecleziastice, prin investiții în activități economice de anvergură (cum au fost marile descoperiri și explorări geografice), prin combinații matrimoniale și legături cu negustorii și cămătarii din alte importante centre economice europene, cele două familii și-au menținut multă vreme supremația și puterea economică și chiar politică în Europa Centrală și Occidentală. Pentru serviciile aduse Casei de Habsburg sau principilor locali, unii din reprezentanții acestor familii au fost înnobilați.

Conjunctura economică europeană și internațională a deschis calea afirmării și prosperității și pentru Casa Höchstetter. Marile descoperiri geografice au devenit, încă de la începutul secolului XVI, o afacere profitabilă pentru cei care au sesizat, încă de timpuriu, dimensiunile și importanța economică a acestora. Atât Fuggerii, cât și Welserii n-au putut scăpa o astfel de oportunitate. Puterea lor economică, avantajele de care se bucurau, profiturile pe care le obțineau au trezit însă invidia veșnică din partea Höchstetterilor. Poziția celor doi concurenți, și îndeosebi a Fuggerilor, putea fi dărâmată prin acțiuni economice și investiții, în premieră, aducătoare de profituri rapide și îndestulătoare. Prima preocupare a Höchstetterilor a fost pătrunderea pe piețele de mare interes comercial ale timpului, cum a fost centrul de distribuție a comerțului portughez de la Anvers, unde funcționa, încă din 1460, prima bursă de comerț internațional din Europa, deschisă negustorilor „de orice națiune și limbă". De pe această poziție au început activitățile de acaparare a comerțului cu articole de primă necesitate: grâne, vin, lemn, mirodenii, coloniale și aromate, în vederea speculării prețurilor la aceste produse pe piața europeană.

Bancherul Fugger

Comerțul și afacerile între asociere și concurență

În 1505, conducătorul firmei, Ambrosie Höchstetter, s-a asociat, printr-o investiție de 4.000 de florini, consorțiului italo-german care a finanțat expediția organizată de Francesco d'Almeida spre Indiile Orientale. Era o investiție importantă, dar în același timp modestă, dacă avem în vedere că Welserii au avansat 20.000, iar Fuggerii 7.000 de florini. Expediția primului „vicerege" portughez al Indiei a condus la impunerea autorității portugheze asupra unor teritorii de pe coastele africane și asiatice ale Oceanelor Atlantic și Indian și a adus, totodată, în Europa, cantități însemnate de mirodenii, aromate și coloniale.

Profitul net al expediției a fost de 175%, iar Casa Höchstetter și-a avut partea sa consistentă, la care se adăuga și dreptul exclusiv de comercializare a unora din aceste produse. Era un triumf care trebuia continuat. Pentru a reuși, Ambrosie Höchstetter avea nevoie de tot mai mulți bani și a hotărât să continue acțiunile de speculă pe piața europeană a bunurilor de primă necesitate. Produsele erau cumpărate în cantități însemnate de reprezentanții Casei Höchstetter, iar după depozitarea și deci dispariția lor pentru un timp de pe piață, ele reapăreau cu prețuri ridicate, de monopol, impuse artificial și speculativ de firma germană. De aceea, Ambrosie Höchstetter a devenit unul dintre cei mai contestați și huliți oameni de afaceri din Europa Occidentală.

Cu toate acestea, el nu s-a oprit aici. Dându-și seama de importanța mercurului în utilizarea noilor tehnici de amalgamare a argintului, a inițiat ample acțiuni pentru punerea în valoare, exploatarea și comercializarea acestuia. În aproximativ două decenii se naște un uriaș imperiu, iar Ambrosie Höchstetter devine „regele mercurului european". Visul său era eliminarea concurenților, îndeosebi a Fuggerilor, cărora încerca să le smulgă monopolul asupra extracției,

producției și distribuției mercurului și cuprului de pe piața timpului. Pentru aceasta avea nevoie de noi și noi surse de bani, mai ales de sume însemnate, livrate constant firmei sale. Soluția a fost repede găsită: *colectare piramidală* a fondurilor de la marea masă a populației.

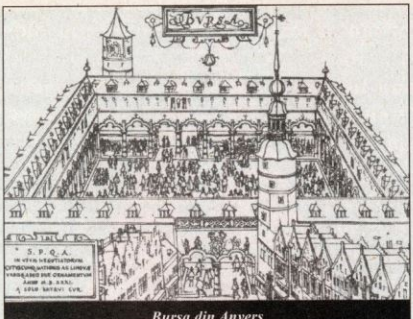

Bursa din Anvers

Atunci când resursele de finanțare a proiectelor sale economice au fost diminuate, atunci când alte case de comerț și cămătărie i-au refuzat cererile disperate pentru credite, atunci când totul părea că se năruie, Casa Höchstetter a făcut apel la economiile bănești ale populației.

Același Caritas, cu altă pălărie

S-a mizat de la început pe lipsa de pregătire economică a oamenilor, pe ignoranța lor, dar și pe dorința acestora de învățire rapidă și fără muncă, pe dorința de dobândire a unor averi fabuloase. Din memoria individuală și colectivă s-a estompat, a fost dată uitării, cu o viteză aproape incredibilă, imaginea până mai ieri a detestatului și vicleanului speculant și cămătar german Ambrosie Höchstetter. Oamenii au uitat de dosirea intenționată a mărfurilor, de dirijarea lor spre piețe cu prețuri mai ridicate, de crizele alimentare artificial produse și mai ales de imensele profituri realizate prin intermediul și cu ajutorul prețurilor de monopol.

Colectarea piramidală a banilor a început să funcționeze prin acceptarea unor depuneri, indiferent de mărime, unele ajungând până la sume foarte mici, de zece florini, și acordarea de dobânzi atrăgătoare la termene scurte. Avem de-a face, în principal, cu acea preocupare pentru economiile oamenilor modești sau, cum spunea Fernand Braudel, pentru „banul nevinovaților". Numeroși oameni, de categorii sociale diverse, principi, conți, mici nobili, mici negustori, mici cămătari, mărunți speculanți la jocurile de noroc, servitori, argați, valeți, cameriste, prostituate, cerșetori etc. și-au încredințat banii (uneori singurele lor economii) Casei Höchstetter, crezând în miracolul îmbogățirii rapide. Sumele adunate au fost imense, ajungându-se, la un moment dat, la plata de dobânzi pentru un capital total de un milion de florini. Suma era considerabilă pentru acea vreme, echivalând cu bugetul anual al Austriei pe timp de război sau cu veniturile oferite timp de șase ani de minele din Tirol.

Are loc, de fapt, o polarizare a bogăției în favoarea familiei Höchstetter, care investește banii în exploatarea și comercializarea mercurului, cu scopul instituirii monopolului și în acest domeniu. În cele din urmă, crahul financiar – sau falimentul – nu a întârziat să apară. În 1528-1529 Casa Höchstetter a încetat plățile, cu atât mai mult cu cât investițiile făcute în realizarea unui trust al mercurului nu au putut fi recuperate, datorită concurenței din partea altor firme, îndeosebi a Casei Fugger, dar și datorită restrângerii temporare a activităților miniere, ca urmare a acțiunii inevitabile a *legii randamentelor descrescătoare*. În acest timp, Fuggerii au realizat un câștig de 1.824.411 florini, ceea ce însemna un profit de aproape 55% anual.

Interesul speculatorilor și chiar al autorităților statale pentru banii oamenilor modești nu a dispărut. În 1557, la Lyon, o *colectare piramidală de bani* a implicat un număr considerabil de amatori de subscrieri mărunte și câștiguri rapide, pentru ca în secolele următoare, în mai multe centre comercial-bancare europene, prin lucrări, foi volante și presă (după apariția acesteia), oamenii să fie îndemnați a cumpăra rente și titluri private și publice cu scopul asigurării siguranței și multiplicării banilor. Rezultatele au fost peste tot aceleași: un număr restrâns de oameni s-au îmbogățit, iar cei mai mulți și-au văzut economiile spulberate. ■

2.000 documente inedite

1 iunie 1934, Bucureşti. Jean Louis Barthou se fotografiază cu membrii guvernului României şi alte personalităţi. De la stânga la dreapta, pe scaune: Stelian Popescu, directorul ziarului Universul, *Richard Franasovici, dr. Constantin Angelescu, Gheorghe Tătărescu, Jean Louis Barthou, Nicolae Titulescu, Victor Antonescu, Ion Nistor, Alexandru Lapedatu; de la stânga la dreapta, în picioare: Radu Irimescu, Dumitru Iuca, Ion Inculeţ, Constantin Xeni (?), Lefèvre d'Ormesson, Victor Slăvescu, Ion Costinescu, Mihai Negură, general Paul Anghelescu, Savel Rădulescu*

STELIAN POPESCU CĂTRE NICOLAE TITULESCU

Semnalam în numărul trecut cititorilor revistei Magazin istoric **faptul că Fundaţia Europeană Nicolae Titulescu a intrat în posesia a peste 2.000 de documente inedite din arhiva marelui diplomat român, constituite în fondul George Anastasiu – Gilbert Monney Câmpeanu. Ilustram valoarea achiziţiei cu o scrisoare semnată de Vintilă Brătianu, ce privea o problemă de interes naţional, pe care cei doi erau chemaţi să o rezolve.**

Iată acum alte trei scrisori, care privesc un aspect puţin abordat, relaţia lui Nicolae Titulescu cu directorul ziarului Universul, **Stelian Popescu. Prietenia dintre cei doi jurişti şi oameni politici data dinainte de primul război mondial. În calitate de membri ai Partidului Conservator Democrat, takist, au fost promovaţi în viaţa politică de către acelaşi mentor – Take Ionescu. Stelian Popescu i-a rămas prieten fidel, admirator, susţinător chiar şi atunci când Titulescu era atacat de colegii de partid, după ce părăsise gruparea takistă.**

Relaţia cu omul politic şi jurnalistul Stelian Popescu, ministru al Justiţiei în Cabinetul Ion I.C. Brătianu şi apoi în cabinetul Vintilă Brătianu (21 iunie 1927-3 noiembrie 1928), în care Nicolae Titulescu a îndeplinit primul său mandat ca ministru al Afacerilor Externe, este ilustrată de cele trei documente.

Câteva explicaţii, pentru a înţelege unele referiri la evenimente cunoscute de cel căruia îi erau adresate scrisorile, dar greu de deslușit de cititorul de astăzi. Nicolae Titulescu se afla la Geneva pentru problema optanţilor, dezbătută în faţa Consiliului Societăţii Naţiunilor din 1922 şi până în 1930. Titulescu a apărat drepturile României în cadrul unor dezbateri memorabile, în care l-a avut oponent pe contele Apponyi. În primăvara lui 1927, partea maghiară a avut o intervenţie foarte abilă în lipsa lui Titulescu, cerând o nouă decizie a Consiliului Societăţii Naţiunilor care să prevadă posibilitatea individuală a optanţilor de a apela la un Tribunal Internaţional. Această hotărâre le anula pe cele anterioare, care rezolvaseră definitiv cazul cu doar câteva luni înainte. Decizia luată în lipsa de la şedinţă a lui Titulescu a

fost anulată, deoarece încălca flagrant dreptul românilor la suveranitate, reforma agrară înfăptuită fiind un atribut al statului român

Incidentul invocat în cea de a doua scrisoare se referă la împrumutul de stabilizare de care economia românească avea nevoie în 1929, când, din cauza iernii grele şi a crizei financiare generale, statul român se afla în imposibilitate de a-şi plăti datoriile. S-a apelat atunci la ajutorul lui Titulescu, pentru a căuta un împrumut avantajos pe piaţa Angliei. A existat o adevărată dispută legată de împrumut, antamat încă din 1928, în timpul guvernului liberal al lui Vintilă Brătianu, care dorea să revalorizeze leul şi să-şi salveze politica economică şi implicit guvernarea. Tratativele liberale nu au fost însă recunoscute de către noul guvern ţărănist, care ar fi vrut realizarea prin propriile mijloace a împrumutului extern. Acesta a fost de 100.733.000 dolari şi, pe baza lui, Parlamentul a adoptat la 7 februarie 1929 Legea pentru stabilizare monetară. Titulescu a fost acuzat în februarie 1929 de ziarul Ordinea **că a dus o politică de intrigi şi că a încercat boicotarea trimişilor ţărănişti la Londra, cunoscându-se implicarea sa în demersurile liberale din 1927-1928, făcute pe lângă Banca Angliei.**

Cristina PĂIUŞAN

MINISTERUL JUSTIŢIEI
CABINETUL MINISTRULUI
18 august 1927

Dragă Titulică,

Ţi mulţumesc şi de buna ta dispoziţie şi de marea atenţie pentru mine, cum şi regret că nu-ţi pot fi întâi nimic de folos, cu această ocazie la Geneva, căci nu pot pleca.

Trebuia să-mi iau 10 zile măcar concediu şi cerându-l lui Ion Brătianu, el l-a refuzat, spunând că are nevoie de mine aci cu chestiunea succesiunii Regelui.

Poate e adevărul, poate e pretext, cert este că îmi a refuzat concediul.

De aceea ţin la dispoziţia ta suma pe care mi-ai trimis-o şi dacă îmi îngădui, aş întrebuinţa-o pentru Congresul Presei, care după dorinţa ta s-a amânat la 1 octombrie. Ziariştii francezi mi-au scris că primesc amânarea numai pentru tine, pe care doresc să te vadă cu acea ocazie.

Mi închipui că trebuie să fii destul de ocupat şi de îngrijat cu lupta ce te aşteaptă la Geneva. Dar eu am siguranţa că vei reuşi. Talentul tău este destul de mare garanţie. Şi apoi noi, takiştii, avem iarba fiarelor.

N-am putut să-ţi salvez locul de la C.F.R., căci Brătianu personal mi-a cerut să recomand pe Ottulescu către care spunea că are angajamente. El mi-a spus însă că-ţi va explica ţie toată chestia.

Dorind să vii sănătos, cu succes şi mulţumit, te îmbrăţişez.

Stelian Popescu

ZIARUL UNIVERSUL
CABINETUL
DIRECTORULUI
21 Feb[ruarie] 1929

Dragă Titulică,

Nu ştiu cine vrea din nou să se amuze, pentru a face ca şi în trecut o intrigă între noi. Pentru ca să nu-i dau timp să se înfiripeze, îţi scriu.

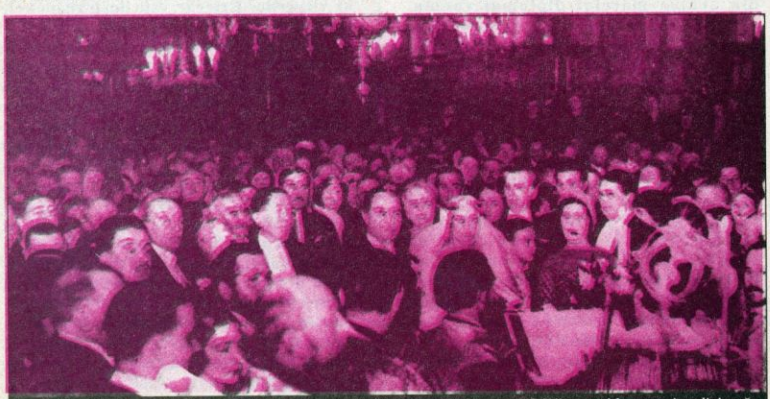

23 aprilie 1933, Bucureşti. Nicolae Titulescu şi soţia sa, Catherine Titulescu, participă ca naşi la cununia religioasă a lui Ion Lugoşianu, ministrul Industriei şi Comerţului, cu Elena Stelian Popescu, la Biserica „Sf. Spiridon" din Bucureşti

La aniversarea a 50 de ani de la construirea Castelului Peleș

Dl. Beza, consulul tău de la Londra, pe care l-am întâlnit în tren pe când mă înapoiam de la Londra, mi-a spus de bănuiala ta că în câteva articole din *Ordinea* aș putea fi și eu amestecat, întrucât acele articole te ținteau pe tine. Ar fi destul să-ți spun că, pe vremea apariției lor, eu nici nu eram în țară și nici nu știam de la Nisa mai nimic de mersul împrumutului. Dar, afară de aceasta, eu nu am la *Ordinea* alt amestec, decât acela al tipografului.

Mi-am mărit așa fel instalațiunile tipografice, după modelul marilor întreprinderi străine, că eu pot la un moment dat să tipăresc toate ziarele din București. La mine s-au tipărit și în trecut alte ziare, ca *Lupta, Viitorul, Neamul Românesc*, ba chiar și *Adevărul*. Acum tipăresc *Ordinea* și *Epoca* lui Filipescu.

Am destul balamuc cu ziarele mele, ca să nu mai am nevoie și de alte încurcături, iar de politică, deocamdată, sunt sătul. Timp de un an și jumătate, cât am fost ministru, mi-am dat seama ce corvoadă înseamnă a fi ministru și cât de greu este să faci ceva în această calitate, când mai ales se întrebuințează de unii, cu care tragi la același car, așa-zise abilități, în care ajung să fie încurcați și cei naivi, ca mine.

Îmi văd de ziarele mele și mă silesc să arăt lumii că demagogia celor ce sunt azi la putere nu se deosebește întru nimic de calapodul de guvernare din trecut.

Mi-a părut rău că atunci când am fost eu la Londra nu te-am putut vedea.

Fetița mea îmi scrie cât de binevoitor ești cu ea și eu nu știu cât să-ți fiu de recunoscător pentru această atenție.

Aci timpul este destul de rău și frigul se menține. Bine că nu ești în aceste vremuri p-aci.

Te rog să arăți doamnei Titulescu omagiile mele și salutările nevestei mele, iar tu primești de la mine și de la soția mea toate urările de sănătate și voie bună.

Stelian Popescu

ZIARUL UNIVERSUL
CABINETUL
DIRECTORULUI
22 Feb[ruarie] 1929

Dragă Titulică,

În momentul când să închei această scrisoare, primesc de la fiica mea rugăciunea să-i permit ca să se mute la școala de unde este acum în alta de la Londra, *Miss C. Fair.*, 2 Kensington Palace, Gardens London W.E.

Motivul ar fi că nu învață mai nimic în pensionul unde este. Ea este bacalaureată, a învățat foarte bine liceul, iar fetele cu care este colegă îmi spune că au o cultură cu totul superficială.

Eu rugasem pe directoarea pensionului unde este internată să-i dea lecții de literatură engleză, despre ziaristică, contabilitate și îmi spune că nimic din toate acestea nu se realizează.

De aceea, te-aș ruga dacă ai posibilitatea să te interesezi despre noua școală-pension și dacă îmi vei da un sfat, voi face așa cum mă vei povăți, căci nu aș vrea să o duc așa oriunde, fără să am garanția unei educațiuni și instrucțiuni serioase.

Mii de mulțumiri,

Stelian Popescu

ARHIVA FUNDAȚIEI
EUROPENE TITULESCU
Fond George Anastasiu/
Gilbert Monney Câmpeanu ■

Exclusivitate

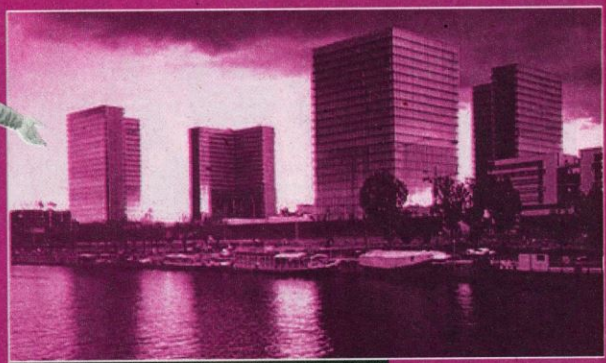

Carol VIII şi noul sediu al Bibliotecii Naţionale a Franţei

BIBLIOTECA NAŢIONALĂ A FRANŢEI

MONICA BREAZU (Paris)

Pe malul Senei, chiar în faţa Parcului Bercy, pe o fostă colină, se înalţă o construcţie aparte, dominată de cele patru turnuri în formă de „L" plasate în cele patru colţuri ale unei vaste esplanade. „Ca nişte cărţi deschise" – după cum a gândit arhitectul Dominique Perrault –, străjuind grădina interioară de mesteceni, brazi şi stejari. Un culoar cu pereţi de sticlă înconjoară grădina centrală pe două etaje: Rez-de-Jardin, respectiv, Haut-de-Jardin – în fond, nivelele accesibile cititorului. Este noul ansamblu al Bibliotecii Naţionale a Franţei, deschis publicului în 1998, care perpetuează, transmisă din generaţie în generaţie, o istorie de peste cinci secole.

Prima bibliotecă regală care beneficiază de un inventar precis, realizat în 1373, este cea a regelui Carol V cel Înţelept (1364-1380), instalată în palatul Luvru. Din păcate, celor 917 manuscrise li se pierde urma, chiar dacă legendele spun că ele ar reprezenta nucleul viitoarei biblioteci naţionale. Acest rol îi revine bibliotecii regelui Carol VIII (1483-1498), îmbogăţită substanţial cu manuscrise greceşti bizantine, aduse ca pradă de război din Italia. Inventarele, legăturile din piele ornate cu motive aurite, ştampilele regale sau imperiale succesive indică datele de intrare ale pieselor în acest fond devenit intangibil.

Noi sedii, noi donaţii

Savanţi, diplomaţi francezi sau străini încep să-i treacă pragul încă din timpul domniei regelui Ludovic XII (1498-1515). Deplasată de la Pădurea Fontainebleau, în timpul regelui Francisc I (1515-1547), biblioteca cunoaşte o perioadă prosperă, în 1537 fiind enunţat pentru prima dată şi principiul depozitului legal, conform căruia un exemplar din fiecare carte de o anumită importanţă, tipărit pe teritoriul regatului, trebuie depus la biblioteca regală.

Au urmat timpurile sale de glorie. Ministrul regelui Ludovic XIV, Jean-Baptiste Colbert (1619-1683), o instalează la Paris, în strada

Biblioteca – colecția de cărți – farmecă și îl însoțește pe cel aflat pe drumul cunoașterii. Accesul la documentare a fost și a rămas una dintre principalele dorinți (dar și problemă) ale cercetătorului. În trecut, distanțele geografice erau cele care împiedicau în cea mai mare măsură circulația informației. Astăzi, în plină epocă a „generației internet", problema începe să își găsească rezolvarea.

Una dintre marile biblioteci ale lumii – posibil „viitoarea bibliotecă a Statelor Unite ale Europei", după cum o numea V. Hugo – își deschide și virtual porțile pentru cititorii de pe toate meridianele lumii.

ÎNTRE SPAȚIU REAL ȘI VIRTUAL

Vivienne, angajându-i și un personal competent, ales exclusiv din mediul academic. Transferul colecției de medalii aparținând ducelui Gaston d'Orléans pune apoi bazele departamentului de monede și medalii, iar achiziționarea colecției de stampe a lui Michel de Marolles, în 1667, cu peste 123.000 de piese – departamentului de stampe. Ambasadorii și savanții primesc misiunea de a căuta în străinătate cărți, manuscrise și medalii. Dar patrimoniul acumulat avea nevoie de organizare, drept care, între anii 1675-1683, Nicolas Clément repartizează cărțile imprimate (35.000 de volume) în cinci clase: teologie, drept, istorie, științe și artă, beletristică, subdivizate, la rândul lor, în 23 de serii desemnate fiecare printr-o literă a alfabetului. Clasificare utilizată – surprinzător! – timp de 300 de ani, până în 1996.

O nouă etapă se profilează odată cu mutarea bibliotecii, în 1721, în fostul palat al lui Mazarin, situat între străzile Richelieu și Vivienne, local ce cunoaște, de-a lungul timpului, numeroase transformări cerute de patrimoniul în continuă creștere. După transferarea fondului de imprimate în noul local, el rămâne în continuare un sediu al Bibliotecii Naționale, destinat însă numai colecțiilor speciale (manuscrise, stampe, hărți și planuri, partituri muzicale), denumit și astăzi, în plin șantier de renovare, „situl Richelieu".

Între 1721-1789, biblioteca, organizată la nivelul a patru departamente – manuscrise, imprimate, stampe și medalii, încredințate fiecare unor administratori eruditi –, se deschide unui public mai larg, anumite zile ale săptămânii fiind rezervate chiar și simplilor curioși.

Revoluția franceză o transformă într-o adevărată Bibliotecă Națională. Alături de vechile colecții apar și cele confiscate de la cler și așezămintele religioase sau de la familiile princiare și nobiliare plecate pe calea emigrării, cum este cazul chinezăriilor ministrului Bertin. Campaniile napoleoniene aduc, la rândul lor, importante prăzi de război, restituite doar în parte în urma tratatelor de pace din 1814-1815. Practic, volumul patrimoniului bibliotecii se dublează. Joseph Van Praët, administratorul de până în 1835, supervizează toate operațiile legate de selecționarea pieselor rezultate din confiscări, fiind la originea înființării unei Rezerve pentru cărți rare, în 1794.

În 1854 este numit arhitect al bibliotecii Henri Labrouste (1801-1875), cel care va

Detaliu din curtea interioară

moderniza şi transforma total vechile localuri. Sala de lectură (300 de locuri), care-i poartă astăzi numele, reprezintă chiar o performanţă arhitecturală, devenind celebră în toată lumea prin frumuseţea cupolelor sale.

Sfârşitul secolului XIX este marcat de două evenimente importante în istoria bibliotecii: donaţia V. Hugo şi începerea redactării catalogului general al fondului de cărţi imprimate, în ordinea alfabetică a autorilor (un total de 202 volume, editate între 1893-1971). „Donez toate manuscrisele şi tot ce este scris sau desenat de mâna mea la Biblioteca Naţională din Paris, care va deveni într-o bună zi Biblioteca Statelor Unite ale Europei", declara în 1881 cunoscutul autor al lui Ruy Blas, deschizând astfel seria unui nou tip de donaţii, extrem de preţioase: arhivele literare ale scriitorilor.

Secolul XX apasă greu şi asupra Bibliotecii Naţionale a Franţei. Insuficienţa spaţiului, atât în ceea ce priveşte conservarea colecţiilor în permanentă creştere, cât şi pentru primirea publicului devine, în contextul atât de tensionat al războaielor, dar şi în liniştea păcii, principala preocupare a administratorilor.

O construcţie la porţile viitorului

Iniţiativa ridicării unei noi biblioteci enciclopedice, care să reprezinte astfel „una dintre cele mai mari şi mai moderne din lume", revine preşedintelui Franţei, François Mitterrand (1916-1996), în 1988.

În acest scop, municipalitatea a oferit şapte hectare într-o fostă zonă industrială, în estul capitalei pariziene, pe malul Senei, între podurile Bercy şi Tolbiac. Concursul internaţional a fost câştigat de un tânăr arhitect, Dominique Perrault, cu un proiect de urbanism care promova ideea mult mai generoasă a unui „spaţiu" şi nu numai a unei simple „clădiri". În 1989 se hotărăşte şi transferul întregului patrimoniu de carte tipărită şi a celui de înregistrări audiovizuale din strada Richelieu, iar aproape zece ani mai târziu, în 1998, noua bibliotecă „François Mitterrand" a fost pusă în întregime la dispoziţia cititorilor.

Spaţiul destinat publicului este situat, după cum arăta şi descrierea iniţială, pe două niveluri. Culoarul cu pereţi de sticlă, din jurul grădinii centrale, este deschis la interior spre sălile de lectură. Zona Haut-de-Jardin, luată cu asalt mai ales de tineri (de la 16 ani în sus) cuprinde două săli de expoziţii, două amfiteatre şi zece săli de lectură cu o capacitate de 1.645 locuri, în care consultarea a celor nu mai puţin de 270.000 titluri se face prin acces liber la raft. Zona Rez-de-Jardin este rezervată cercetătorilor, ea conţinând 14 săli de lectură cu 1.900 locuri. Şi aici se află cărţi în acces liber – 300.000 volume –, dar se pot aduce, la cerere, şi documente din depozitele ce conţin 11 milioane de titluri.

Sălile de lectură sunt organizate tematic, gestiunea lor fiind asigurată de departamentele corespunzătoare: Cercetare bibliografică; Filosofie, Istorie, Ştiinţe sociale; Drept, Economie, Politică; Ştiinţă şi tehnică; Literatură şi artă; Rezerva de cărţi rare şi preţioase; Audiovizual.

Pe lângă faptul că în toate sălile este posibilă conectarea la internet, consultarea bazelor de date on line, a CD-rom-urilor şi a bibliotecii virtuale, parcursul cititorului în spaţiul de cercetare din Rez-de-Jardin este integral informatizat. O adevărată bibliotecă a

viitorului. Aşa-numitele „posturi de acces la servicii", care sunt la îndemâna publicului în holurile de la intrarea în săli, precum şi în interiorul acestora, permit rezervarea locului, consultarea catalogului bibliotecii şi chiar comanda unui document. Referinţa bibliografică, odată afişată pe ecran, îndeplineşte rolul de buletin de cerere printr-o simplă validare. Iar cererea ajunge aproape instantaneu în depozitul corespunzător, documentul fiind prelevat şi transportat apoi automatizat pe masa cititorului solicitant.

Mărturii româneşti pe malurile Senei

În cadrul ansamblului alfabetic de cote Clément, instaurat la sfârşitul secolului XVII, litera „Z", urmată de numele posesorilor unor biblioteci sau colecţii, donate sau achiziţionate, conservă adevărate nestemate culturale, printre care şi mărturii româneşti. Aici se regăsesc, de exemplu, colecţiile „Z-Picot" şi „Z-Bengesco" aparţinând celor doi prieteni de odinioară – filoromânul Émile Auguste Picot (1844-1918) şi românul George Bengescu (1848-1922). Dovada amiciţiei lor este pecetluită în

O scenă din **Faust**, *în imaginea lui Gustave Doré*

Cupa lui Ptolemeu, obiect din patrimoniul Bibliotecii

gramatica lui Ienăchiţă Văcărescu (Râmnic, 1787), dedicată „A mon ami Mr. Emile Picot, Souvenir de son tout dévoué, G. Bengesco. Paris, mars 1888" (Prietenului meu, dl. E. Picot, amintire de la devotatul său G. Bengesco, Paris, martie 1888; Z Picot-459), iar dovada colaborării lor, istoria lui Alexandru cel Bun, domnul Moldovei – *Alexandre le Bon, prince de la Moldavie,* Viena, 1882, semnată de amândoi.

După şase ani petrecuţi la Bucureşti şi Timişoara, odată întors în Franţa, E. Picot înfiinţează, în 1875, prima catedră de limba română la Şcoala de limbi orientale din Paris, pe care o şi conduce timp de 34 de ani, până în 1909. Traducător al cronicii lui Grigore Ureche în limba franceză (Paris, 1878), pentru a menţiona doar o singură importantă contribuţie a sa la cunoaşterea istoriei şi culturii române, Picot ocupă, de asemenea, un loc important în istoria culturii natale prin studiile de limbă şi literatură franceză din Evul Mediu şi Renaştere. În 1910, el donează Bibliotecii Naţionale a Franţei o impresionantă colecţie românească – 980 titluri, dintre care 57 de periodice. Scrisori primite din toate colţurile ţării, ataşate cu grijă de Picot în volumele care le însoţeau, ca şi numeroase dedicaţii autografe demonstrează încă o dată respectul şi ataşamentul de care se bucura printre oamenii de cultură români.

În timp ce colecţia „Z-Picot" reprezintă biblioteca românească a unui francez, colecţia „Z-Bengesco" reprezintă opusul. Paralel cu activitatea sa diplomatică la Paris, Bruxelles sau Constantinopol, George Bengescu, pasionat cititor al lui Voltaire, se consacră

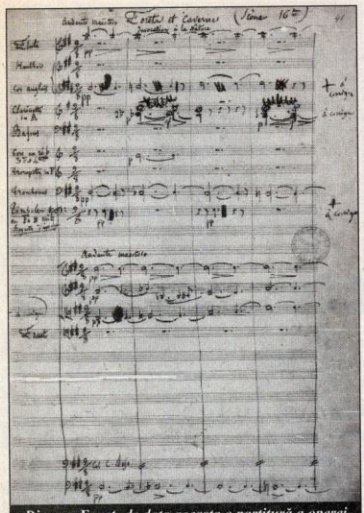

Din nou **Faust**, *de data aceasta o partitură a operei semnată de Hector Berlioz*

editării operelor sale complete (9 volume, apărute între 1887-1892) şi redactării unei bibliografii, inegalate nici astăzi – *Voltaire: bibliographie de ses oeuvres* (4 volume, 1882-1890). Colecţia „Z-Bengesco", conservată astăzi la Rezerva de cărţi rare şi preţioase, cuprinde rodul acestei pasiuni: nu mai puţin de 1.005 piese, în mare parte adnotate de Bengescu, toate ediţii ale operelor voltairiene.

Tot în acelaşi departament, colecţiile „Z-Delaunay" şi „Z-Lévis Mano" evocă colaborarea existentă în lumea artistică. Aici se pot descoperi şi ediţiile originale aparţinând lui Ilarie Voronca (5 titluri) sau Tristan Tzara (6 titluri), cu dedicaţii autografe pentru soţii Robert şi Sonia Delaunay şi pentru editorul-tipograf Guy Lévis Mano. Ilustraţiile acestor volume poartă, la rândul lor, semnătura unor mari artişti, printre care amintim portrete ale lui Voronca semnate de Delaunay şi Marc Chagall, desene de Francis Picabia, Hans Arp sau Henri Matisse.

O menţiune specială merită volumele *La première aventure celeste de Mr. Antipyrine* (Prima aventură celestă a d-lui Antipyrin) (Zürich, 1916) de Tristan Tzara, cu gravuri de Marcel Iancu, şi *Plante şi animale* (Paris, 1929) a lui Voronca, cu desene de Constantin Brâncuşi.

www.bnf.fr.

Prin intermediul sitului de web al bibliotecii pot fi consultate catalogul bibliotecii, ca şi catalogul colectiv al bibliotecilor franceze sau repertoriul naţional francez de biblioteci şi centre de documentare.

De curând instalată, baza iconografică „Mandragore", cuprinzând 80.000 imagini indexate şi identificate, recenzează exhaustiv şi reproduce nu numai ilustraţiile, ci şi elementele decorative ale manuscriselor orientale şi occidentale din colecţiile departamentului de manuscrise.

Atracţia principală o constituie, fără îndoială, biblioteca „Gallica", expoziţiile şi dosarele tematice virtuale. Sub formă de „facsimil electronic", documentele beneficiază şi de prezentări şi explicaţii istorice sau ştiinţifice suplimentare. „Gallica classique", de exemplu, pune la dispoziţie autori de referinţă ai literaturii franceze. Dosarul „Proust", realizat cu ocazia unei expoziţii consacrate cunoscutului scriitor, prezintă manuscrisul ultimului său volum, *Le temps retrouvé* (Timpul regăsit), din celebrul ciclu În căutarea timpului pierdut, alături de ediţia originală din 1927. Cele şase caiete manuscrise, umplute până la refuz de corecturi şi adăugiri, relevă complexitatea genezei unei opere literare, procesul de creaţie putând fi analizat şi comparat cu rezultatul final – textul imprimat.

Ultima noutate, o antologie a colecţiilor – 1.000 de comori din tezaurul Bibliotecii Naţionale a Franţei – este on line din 21 martie 2003. Manuscrise şi cărţi cu caracter enciclopedic acoperă o perioadă vastă din punct de vedere cronologic, începând cu Antichitatea şi ajungând până în secolul XX, iar din punct de vedere geografic – întregul mapamond. De asemenea, documente sonore, video şi multimedia evocă începuturile şi evoluţia domeniului audiovizualului.

Astfel că, în acest adevărat spaţiu al viitorului, oricine, de oriunde şi oricând, are privilegiul de a vedea şi explora virtual piese excepţionale dintr-un tezaur universal real. ■

Mâine va fi istorie

Ideea acestui articol s-a născut din lectura unui album de fotografii. Pământul văzut din cer, semnat de francezul Yann Arthus-Bernard, pe care l-am primit nu demult. Pe lângă intenția declarată de a transmite urmașilor imagini ale pământului de astăzi, albumul mai conține și o serie de

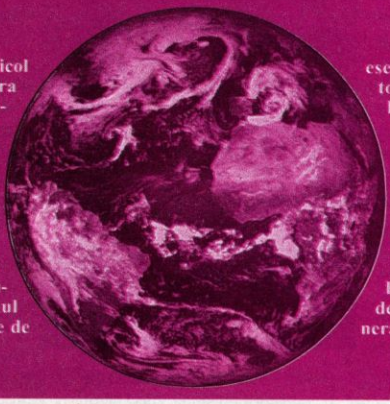

eseuri, articole, referitoare la evoluția civilizațiilor pe Terra și modul cum ar trebui să gândim pentru cei ce vor veni după noi. Una dintre întrebările serioase pe care și le pun oamenii de știință cu simț de responsabilitate este transferul de cunoștințe către generațiile următoare.

CE SE VA ȘTI DESPRE NOI PESTE 20.000 DE ANI?

CRISTIAN SENCOVICI

Se pare că această preocupare s-a accentuat în ultimele secole. Ca și conștiința patrimoniului cultural material. Secole de-a rândul, monumentele de arhitectură au fost transformate cu ocazia renovărilor, restaurărilor sau reparațiilor mari. Astfel, stilurile arhitectonice inițiale au fost alterate. De aici au rezultat pierderi ireculerabile. Strămoșii noștri și înaintașii lor – mergând până la antici – nu s-au gândit, după ce au inventat scrisul, să păstreze cunoștințele pentru urmași. Ei își scriau, indiferent de tipul scrierii, întâmplările și legile pe diferite suporturi, pentru ei și nu cu intenția de a le lăsa posterității. Cunoștințele științifice abstracte se transmiteau oral, de la „profesor" la „elev".

Acest mod de gândire a condus la „invenții" și „descoperiri", care, de fapt, fuseseră cunoscute cu mii de ani

Astronomul polonez Nicolaus Copernic

înainte. Câteva exemple: Copernic a „descoperit" că pământul se învârtește în jurul soarelui la 1.800 de ani după ce Aristarh din Samos afirmase și demonstrase același lucru; au trecut câteva milenii până ce omenirea să poată face măsurători terestre de precizia celor folosite la orientarea piramidelor din Egipt; nici după 2.000 de ani inginerii constructori nu au putut să „găsească" rețeta unui mortar, de tipul celui folosit de romani la construcția podurilor și viaductelor; nu se cunosc compoziția aliajului și nici modul de prelucrare ale unei coloane metalice din India, vechi de două milenii și ceva, care nu prezintă nici urmă de oxidare. Astăzi metodele și

mijloacele de construcţie ale marilor monumente ale Antichităţii se presupun doar, nu se ştie nimic sigur, deci ele trebuie „descoperite".

De altfel, transferul de cunoştinţe, dintr-o parte în alta a lumii, a necesitat uneori mii de ani. Invenţiilor şi tehnologiilor chinezeşti le-au trebuit între 1.000 şi 3.000 de ani până să ajungă în Europa: busola, ceasul mecanic, roata de tors, hârtia, porţelanul, cele mai vechi fiind lacul pentru vopsele şi roaba.

Codul de legi al lui Hammurabi, săpat în piatră

Desigur, au fost dintotdeauna oameni luminaţi, care au încercat să transmită cunoştinţele lor generaţiilor următoare. De aceea au luat fiinţă diverse şcoli, al căror renume a ajuns până în zilele noastre. În 387 a.Ch., Platon a întemeiat Academia Platoniană, unde se cercetau şi se adunau scrierile filosofilor antici. A funcţionat 916 ani, până ce împăratul Iustinian a desfiinţat-o şi colecţiile de texte au fost împrăştiate. Cea mai veche universitate din Europa, cea de la Bologna, abia depăşeşte 900 de ani ca vârstă şi a fost de la început deschisă oricărui interesat de cultura apuseană. În mănăstirile medievale călugării încercau să salveze, prin copiere, părţi însemnate ale literaturii antice. Bineînţeles, făcând o riguroasă „cenzură creştină" şi eliminând ceea ce li se părea „prea păgân".

Dacă totuşi ne-au rămas inscripţii sau texte „pictate" sau „scrise" de la oamenii preistorici şi antici, acest lucru se datoreşte modului în care ei şi-au însemnat emoţiile, cunoştinţele, evenimentele, legile. Materialul folosit ca suport al scrisului şi desenului a fost piatra sau teracota (argila arsă), care s-a păstrat, în parte, până astăzi. Astfel, frescele de la Altamira sau Tassili (*Magazin istoric*, nr. 8/1978) se laudă cu o vârstă de aproape 30.000 de ani; inscripţiile egiptene de pe coloanele şi pereţii templelor şi de pe obeliscuri sau codul de legi al lui Hammurabi (Babilon) au fost săpate în piatră acum 4.000-5.000 de ani. Mai vechi sunt tăbliţele de argilă cu scriere cuneiformă ale caldeenilor. Înscrisurile pe papirus au durat peste 2.000 de ani. Sigur că ceea ce a ajuns până la noi este probabil o mică parte din ce s-a „scris" atunci. Incendierea Bibliotecii din Alexandria (Egipt), care cuprindea, la data distrugerii ei (391 a.D.) de către Teofil, patriarhul creştin al oraşului, sute de mii de papirusuri, cu texte ale culturii lumii antice, a fost o mare pierdere pentru omenirea modernă.

Incendierea Bibliotecii din Alexandria a fost o mare pierdere pentru omenire

Cu cât ne apropiem de zilele noastre, viaţa acestor înscrisuri scade vertiginos. Bibliile lui Gutenberg „rezistă" de 500 de ani, pentru că au fost tipărite pe hârtie fabricată manual. Hârtia obţinută astăzi industrial se degradează pe durata a puţine generaţii, hârtia reciclată este de nefolosit după 30 de ani, iar cea de fax nu mai poate fi citită după câţiva ani. Păstrate în condiţii optime de temperatură şi umiditate, microfilmele s-ar putea să dureze 1.000 de ani, cam puţin, în comparaţie cu obeliscurile egiptene sau plăcile lui Hammurabi, dar oricum mult mai mult faţă de metodele digitale moderne. Benzile magnetice şi filmele video pot rezista, în condiţii foarte bune, 50-100 de ani, în timp ce hard-discurile de calcu-

lator sau CD-urile nu vor depăşi 20-50 de ani. IBM garantează păstrarea datelor pe suporturi magnetice numai patru ani.

Aceasta înseamnă că toate cunoştinţele ştiinţifice sau artistice stocate în prezent pe diverse suporturi: piatră, metal, papirus, hârtie, film, benzi sau plăci magnetice trebuie transferate periodic pe noi suporturi pentru generaţiile viitoare. O asemenea operaţiune cere însă două lucruri greu de realizat: volum imens de muncă şi materiale, deci costuri pe măsură, în bani şi timp; posibilitate de selectare a datelor transferate (personalul desemnat – cu capacitate de discernământ – şi criteriile de selecţie), ştiind că volumul informaţiilor acumulate se dublează cu o periodicitate de până la 15 ani, în funcţie de domeniu. De asemenea, „perioada de înjumătăţire" a cunoştinţelor (adică durata după care nu mai au valoare de întrebuinţare ca informaţie) se reduce mereu: 10 ani pentru învăţământul universitar, 5 ani pentru domenii specializate şi 1 an în branşa informaticii.

Odată cu aceasta se pune întrebarea în ce limbaj se pot transmite cunoştinţele noastre de astăzi (inclusiv descifrările scrierilor antice) urmaşilor de peste 2.000 sau 20.000 de ani. Şi să nu uităm: avem încă scrieri antice şi desene preistorice nedescifrate! Tratamentul reziduurilor din industria nucleară, de exemplu, este una dintre probleme, ce priveşte generaţiile de peste câteva mii de ani, până când li se va reduce radioactivitatea. Cel puţin după cunoştinţele noastre de astăzi. Pe ce suport şi în ce limbaj îi vom putea preveni pe oamenii de atunci de pericolul pe care îl reprezintă aceste reziduuri?

Care sunt metodele ce ar putea să reziste influenţelor nefaste ale timpului, naturii şi, mai ales, ale barbariei oamenilor? Aceste întrebări nu au un răspuns clar acum, dar datoria noastră este să ne gândim la ele. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteţi, până la 15 iulie 2003, răspunsul la această întrebare (cu menţiunea **Pentru concurs**) şi puteţi câştiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

Cum se numeşte cel ce a realizat sistemul de clasificare a cărţilor folosit de Biblioteca Naţională a Franţei timp de 300 de ani, până în 1996?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna aprilie 2003 este:

Sibiu

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câştigat de **Juan Ştefan**, din **Orşova.**

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2003.

Eveniment

Expoziția permanentă „Casa de Economii și Consemnațiuni 140 de ani de existență“

ȘTEFAN PETRE KIRSON, istoric C.E.C.

În civilizația bancară românească actuală, doar trei instituții își pot căuta originile în trecut: Banca Națională a României (înființată în 1880), Banca Română pentru Dezvoltare – Groupe Société Générale (prin Societatea Națională Creditul Industrial, înființată în anul 1923) și Casa de Economii și Consemnațiuni C.E.C. S.A., creată de Alexandru Ioan Cuza în 1864.

Pe lângă rolul fixat inițial – de a sprijini Tezaurul prin împrumuturi acordate statului –, Casa de Depuneri și Consemnațiuni (C.D.C. – cum s-a numit atunci) apărută la 24 noiembrie 1864 a început rapid să își diversifice activitatea: creditarea instituțiilor publice și de binefacere, a județelor și comunelor. În perioada războiului de independență i-a revenit și misiunea de a administra emisiunea biletelor ipotecare, ce aveau rolul de a sprijini efortul de război.

În 1880, s-a înființat, ca anexă a C.D.C., Casa de Economie, prima instituție națională de economii a populației.

După depășirea crizei economice din 1929-1933, încrederea depunătorilor sporește în asemenea măsură, încât Casa de Economie își dezvoltă operațiunile, se desprinde de C.D.C. și devine o instituție autonomă. După doi ani, își dezvoltă atribuțiile și își schimbă numele în Casa Națională de Economii și Cecuri Poștale.

La 1 septembrie 1948, în noile condiții create prin schimbarea regimului politic, cele două instituții s-au contopit, dând naștere Casei de Economii și Consemnațiuni. A fost singura instituție care a desfășurat operațiuni bancare cu populația până în 1989. Singura care s-a ocupat de educația bancară a populației și care, printr-o campanie coerentă și susținută, a încurajat spiritul de economisire, mai ales în rândul tinerilor.

Transformările petrecute după 1990 au cuprins și instituția mai mult decât centenară. Un moment important l-a reprezentat Legea 66/1996 de reorganizare a C.E.C.-ului ca societate bancară pe acțiuni, cunoscută și sub numele de „Legea Teculescu“, după numele inițiatorului și conducătorului Băncii din anii 1996-1997.

Procesul de refacere a civilizației bancare românești a inclus, ca o componentă absolut necesară, reconstituirea tradițiilor. Firesc deci ca o instituție cu vechimea și continuitatea C.E.C.-ului să acorde o atenție deosebită acestui aspect.

O modalitate practică – cu impact și asupra celor ce lucrează zi de zi în cadrul instituției, dar și asupra celor care îi trec pragul – o constituie organizarea unei Expoziții permanente. Ea devine gazda experienței trecutului, prezentând evoluția serviciilor și produselor bancare oferite de C.E.C. în cei 140 de ani de activitate, personalitățile instituției, care au făcut parte din elita financiară a țării. Vizitatorul poate afla date despre evoluția personalului Băncii, a tehnicilor specifice operațiunilor bancare, a modalităților de păstrare a valorilor, a documentelor contabile. Prin prezența unor piese de mobilier, case de bani sau altor obiecte se va reface atmosfera unor ani apuși. De asemenea, vizitatorul poate vedea cum arătau titlurile de valoare, inclusiv din secolul XIX, sau poate admira medalii emise de C.E.C.

În sfârșit, va fi prezentată și clădirea ce găzduiește Expoziția permanentă, ea însăși un monument de arhitectură și o pagină din istoria C.E.C. Palatul Băncii, din Calea Victoriei, va fi prezentat prin planuri și relevee originale, imagini de epocă, cărți poștale și calendare.

Inițiată în anul 2002 de președintele C.E.C., domnul Constantin Teculescu, Expoziția permanentă va fi și locul de desfășurare a unor manifestări, precum conferințe științifice, expoziții temporare, reuniuni culturale, care vor completa menirea sa. ■

ALBUM ISTORIC

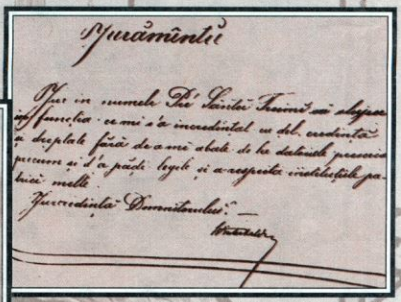
Jurământul

Jur în numele Prei Sântei Treimi cu chipul în funcția ce mi s'a încredințat cu deplin credință și dreptate fără de a mi abate de la datoriile prescrise precum și d'a păzi legile și a respecta instituțiile patriei mele.

Jurământul Domnitorului:

Textul Jurământului depus de Enric Winterhalder, cel dintâi director al instituției

Primul sediu construit special pentru Casa de Depuneri și Consemnațiuni, la 1875

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, creatorul Casei de Depuneri și Consemnațiuni

Diverse obiecte din patrimoniul istoric al Casei de Economii și Consemnațiuni

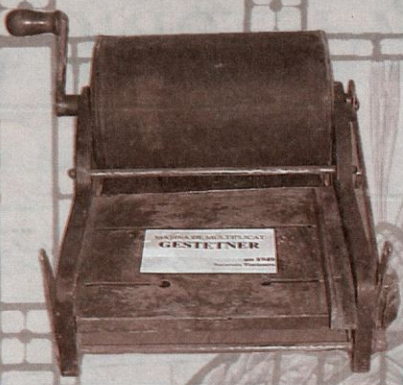

Vereinigte
GELDSCHRANK
FABRIKEN A.G.
STUTTGART

MINISTERIULU FINANCELORU.
BUDGETULU DE CHELTUELI
PENTRU
EXERCIȚIULU 1864

Underwood
UNDERWOOD

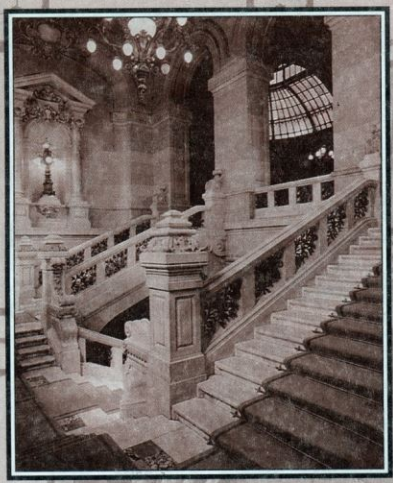

Imagini din frumosul Palat ridicat pe Calea Victoriei

Dictatura la români

Moscova a impus modelul comunist în țările est-europene, la sfârșitul celui de al doilea război mondial. El nu a funcționat la fel peste tot, datorită specificului național, dar și datorită personalității diferite a liderilor comuniști. Demonstrația comparativă a profesorului Sorin Alexandrescu, începută în numărul 10/2002, continuă.

PUTEREA CRUDĂ: GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ

SORIN ALEXANDRESCU

Dacă în perioada stalinistă propriu-zisă liderii comuniști români au fost similari, alta ar fi putut deveni situația la o eventuală destalinizare, după 1953. Pătrășcanu, închis din 1948, ar fi putut deveni un real comunist național, dacă nu chiar unul liberal – deși inițial nu era nici una, nici alta –, urcând pe valul unei destalinizări de tipul celor petrecute în Polonia și Ungaria, care s-au inspirat din „noul curs" antistalinist, afirmat de către Hrușciov la Congresul XX P.C.U.S., din februarie 1956. La moartea lui Bierut, în martie 1956, revine rapid la conducerea partidului comunist polonez Wladyslaw Gomulka, eliberat din arest în 1954. La fel revine la conducere în Ungaria Nagy Imre, în 1953, și încă o dată, în 1956.

Dacă Pătrășcanu ar mai fi fost atunci în viață, el ar fi putut desigur juca același rol, fiind cel mai important comunist român victimă a represiunii staliniste. Intuind această posibilitate, Dej precipită condamnarea lui Pătrășcanu și executarea lui în 16 aprilie 1954. Un perfect timing, căci asasinatul are loc cu numai trei zile înainte ca Plenara C.C. al P.M.R. să decidă, în aparență conform principiului conducerii colective impus de Moscova, constituirea unui secretariat colectiv al partidului, condus de Apostol, în locul lui Dej, care rămâne doar prim-ministru, post în care fusese ales la 3 iunie 1953. Dej împiedica în acest fel atât venirea la putere a unei echipe antistaliniste, cât și epurarea lui însuși ca stalinist.

În fond, el confirmă astfel competența cu care fusese creditat inițial: el *nu știe să facă ceva*: nici destalinizare reală, cu eventualul preț al carierei proprii, nici ruptură reală de Moscova, cum va face Albania care, sub Enver Hodja, rămâne stalinistă, nici independență reală, precum Tito, care restabilește relațiile cu Hrușciov, la cererea acestuia, dar refuză să intre în C.A.E.R. și în Pactul de la Varșovia. Dej *știe* acum, ca și mai înainte, *să nu facă ceva*, știe doar să se strecoare cu îndemânare printre pericole, mimând schimbări pe care nu le face niciodată realmente. Știință a dictatorului strâns cu ușa sau știință românească a veșnicei tranzacții (cum zicea Ralea)? Oricum, știință pe timp scurt și confuzie pe termen lung. Fapt este că toți cei patru dictatori români de care ne ocupăm aici posedă aceeași bizară competență. Carol știe atât de bine să nu facă nimic, încât pierde teritorii, alianțe vechi cu Franța și Anglia, ca și

Car alegoric cu pionieri, defilând în fața statuii lui Stalin din București

o eventuală nouă alianță cu Germania. Antonescu știe în aparență să conducă războiul și să rămână fidel aliatului, dar ambele duc la dezastru și, în momentul hotărâtor, nu știe să facă ce trebuia, un armistițiu rațional cu Aliații. La fel Ceaușescu, cum vom vedea mai târziu.

Eșecul destalinizării

Oricum, „competența" lui Dej duce la rezultatul că România este singura țară est-europeană, cu excepția Albaniei și a Iugoslaviei, în care nu are loc o destalinizare reală (prima țară nu dorea, a doua nu avea nevoie de destalinizare). În toate ocaziile ivite între moartea lui Stalin în 1953 și începutul anilor '60, Dej, ca și întreaga clasă politică, se retrage într-o defensivă înverșunată și refuză orice schimbare, în afară de unele strict cosmetice. Primează fără îndoială dorința de supraviețuire politică – toți fruntașii se strâng speriați unii într-alții ca oile în țarc – și deloc dorința de revanșă în fața Uniunii Sovietice ori „patriotismul".

Adevărul este că Dej inversează câteva alianțe și strategii în folos propriu, dar la fiecare din ele continuă neabătut obediența față de Moscova, respectiv inițiativele luate acolo. Astfel, în ianuarie 1948, Dimitrov propune la București crearea unei federații balcanice cu Iugoslavia și România; Dej și Pauker tac, prudenți. La 10 februarie, Stalin îl cheamă pe Dimitrov la Moscova, pentru a-l critica; rezultat: la 12 februarie deja dispar portretele lui Tito (care era în cele mai bune relații cu liderul bulgar) de pe străzile Bucureștiului. După ce ruptura dintre Tito și Stalin este un fapt, Dej acceptă ținerea ședinței Cominformului la București, în loc de vechiul sediu – Belgrad –, la 20-28 iunie 1948, și citește fără să clipească un text de condamnare a lui Tito ca lacheu al imperialismului, text scris, se pare, de Suslov și Malenkov, la Moscova.

În mai 1955 Hrușciov se împacă însă cu Tito la Belgrad, după ce își cere scuze pentru greșelile trecutului. Prompt, Dej asigură o lună mai târziu o primire triumfală lui Tito la București, fără a retracta însă nimic în public din cele spuse în 1948. Dej trece de la o extremă la alta a atitudinii față de Tito, cu aceeași ușurință cu care trecuse de la alianța cu Pauker și Luca contra lui Pătrășcanu la demascarea amândurora (inițial, în octombrie 1954 Luca este condamnat chiar la moarte, dar sentința este comutată în închisoare pe viață!).

1956: un an dificil

După inversarea fără scrupule a alianțelor, a doua „metodă de lucru" este golirea de sens a schimbărilor politice, caracterul lor cosmetic. Raportul lui Hrușciov la Congresul XX este discutat în Plenara C.C. al P.M.R. abia la 23-25 martie 1956. Dej critică cultul personalității, dar pretinde fără jenă că singurii stalinești români au fost Ana Pauker, Teohari Georgescu (ministrul adjunct de Interne din 1944-1945, cel fără de care comuniștii Dej și Petru Groza nu l-ar fi putut elimina pe Rădescu și forma guvernul de la 6 martie 1945!) și Vasile Luca. Când Miron Constantinescu și Iosif Chișinevschi îl acuză, pe drept, și pe Dej de stalinism, acesta convoacă Biroul politic al C.C., organism mai restrâns, unde partizanii lui erau sigur în majoritate, care respinge criticile celor doi, după o săptămână de dezbateri (4-12 aprilie).

Victoria lui Dej nu este însă concludentă, pentru că în iunie izbucnește răscoala muncitorilor polonezi din Poznan, în iulie cade Matyas Rákosi de la putere, în lunile următoare crește tensiunea în Ungaria și în octombrie izbucnește revoluția la Budapesta. Spre sfârșitul lunii încep proteste și la Cluj și Timișoara. Strâns cu ușa, liderul comunist realizează că trebuie să facă apel exact la cel criticat în aprilie, la Miron Constantinescu, și-l numește la 24 noiembrie 1956, ca „liberal", ministru al Învățământului, pentru a dezamorsa criza din universități.

După represiunea militară sovietică din noiembrie, Dej și echipa lui manifestă însă același vechi servilism față de Uniunea Sovietică, aducându-l pe Imre Nagy în România, pentru anchetă. În decembrie 1956 și ianuarie 1957 urmează măsurile cosmetice: se desființează cotele obligatorii la țară și se mărescoarecum salariile. După numai câteva luni, văzând că a trecut criza și ca atare nu mai are nevoie de Miron Constantinescu, Dej revine la represiune: Plenara C.C. al P.M.R. din 28 iunie-3 iulie 1957 stabilește fără drept de apel că acesta, alături

de Chişinevschi, complotaseră contra partidului şi conlucraseră, evident, cu Ana Pauker. Amândoi sunt demişi din funcţiile lor (Constantinescu la 16 iulie 1957, atât ca ministru al Învăţământului, cât şi ca vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri).

În iunie 1958 au loc ultimele epurări, printre altele, cea a lui Constantin Doncea, vechi luptător ceferist, ca şi Dej. La 30 noiembrie 1961, la o plenară a C.C. al P.M.R., Dej face din nou referinţă la stalinismul lui Pauker & Co., ca răspuns la noi critici în acest sens ale lui Hruşciov. Referinţele lui Dej sună în acest moment aproape ironic: era evident că acesta din urmă realizase deja o absolută hegemonie în partid şi în stat şi că nimeni de aici înainte nu o mai putea contesta.

O societate civilă inexistentă

Trebuie spus însă, pe de altă parte, că metodele lui Dej nu au fost numai ale lui. Rákosi a minimalizat şi el iniţial raportul antistalinist al lui Hruşciov, s-a încercat şi înlocuirea lui cu adjunctul său Gerö, dar acţiunile Cercului Petőfi, începând din martie, şi apoi demonstraţiile populare în sprijinul lui Nagy au obligat autorităţile să-l aducă pe acesta la putere. La fel în Polonia, după moartea lui Bierut, în 1956, a fost adus întâi Ochab la putere, dar de data aceasta opoziţia în partidul comunist a fost atât de puternică, încât ea a forţat instalarea lui Gomulka.

Comparaţia cu România arată deci că în alte ţări comuniste s-a reuşit schimbarea unui stalinist cu un comunist naţional ori liberal, prin conjuncţia a doi factori: existenţa unui asemenea lider de rezervă şi o puternică mobilizare populară în sprijinul lui, inclusiv de ordin revoluţionar. Nici unul dintre aceşti doi factori nu a existat în România. Dej a suprimat fizic şi/sau politic orice alt lider. Miron Constantinescu era un vechi membru de partid, fost redactor-şef la *Scânteia* şi, în 1956, prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. Ar fi putut avea deci greutatea unui lider de opoziţie cu priză la tineri şi la intelectuali. Dar la Congresul Uniunii Scriitorilor din 18-23 iunie 1956, el este cel care le cere scriitorilor să pună în practică realismul socialist şi să combată orice forme de naţionalism şi liberalism; tot el a combătut atunci atitudinile „nesănătoase" din rândul tineretului (vezi citate într-un articol de Maurice Pearton în *Romania observed*).

Pricina era probabil o încercare a lui de a se reabilita după ce Biroul politic îi respinsese în aprilie criticile la adresa stalinismului lui Dej. Altfel decât în Polonia şi Ungaria, protestele antistaliniste din România nu sunt nici de masă, nici (măcar) consecvente. De asemenea, altfel decât în cazurile de succes menţionate mai sus, de protest bine mediatizat *plus* retragere demnă, Constantinescu, la fel ca Pătrăşcanu mai înainte, se angajează în prima acţiune, dar nu şi în a doua, mai mult chiar retractează de fapt prima acţiune de curaj prin servilism ulterior.

Trecând la acţiuni de solidarizare speriată exact cu cei pe care îi atacase cu doar trei luni înainte, Constantinescu ratează atât şansa de a deveni omul momentului poststalinist, cât şi pe aceea de a reveni realmente în echipa stalmiştilor. Dej reuşeşte astfel pe termen scurt să-i disciplineze pe scriitori (ei înşişi pasivi la congres, cu excepţia lui Alexandru Jar, care îşi va face însă el însuşi autocritica în *Gazeta literară* un an mai târziu!) prin Constantinescu şi apoi să-l elimine pe Constantinescu, prin alte acuzaţii: o inversare de atitudine care ne este deja familiară.

Pe termen lung, Dej aduce însă o grea lovitură mentalităţii politice româneşti. Împiedicând orice destalinizare în anii '50, el menţine partidul comunist într-o scleroză de grup mafiot orb şi nepăsător la orice altceva decât propria menţinere la putere, cu orice preţ. Un corolar este că atitudinile civice, oricum foarte slabe, sunt practic desfiinţate pe încă zece ani. În fine, tot Dej inventează spre sfârşitul perioadei, cum vom vedea, compensaţia mitică la totala prăbuşire a politicului românesc în obedienţă: „patriotismul". ■

(Va urma)

Dej, la o nuntă oltenească, din 1955

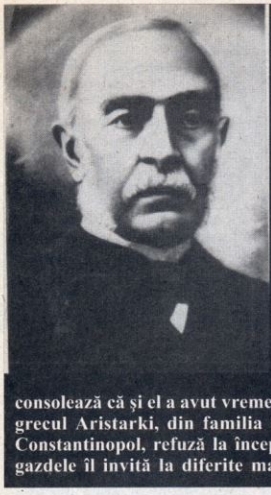

După opt ani de la urcarea pe tron a principelui Carol, România continua să aibă un statut internațional incert, oglindit cel mai bine de poziția trimișilor săi diplomatici pe lângă diferitele curți europene. Ca să nu modifice statu-quo-ul stabilit prin Convenția de la Paris din 1858, marile puteri invocă mereu suzeranitatea Turciei asupra României, iar reprezentanții acesteia sunt percepuți uneori ca membri în ambasadele turcești.

N. Kretzulescu (1812-1898), fost prim ministru al principelui Cuza, este numit, în decembrie 1873, agent al țării la Berlin și are prilejul să constate cât de anevoioasă poate fi recunoașterea internațională a țării sale. Pe lângă rapoartele adresate principelui Carol și lui V. Boerescu, ministrul său de Externe, precum cele publicate în continuare de noi, Kretzulescu ia pulsul lumii diplomatice și rămâne sceptic: toți promit, toți dau asigurări, dar... nu fac nimic. Trimisul S.U.A. îl asigură că a venit vremea ca turcii să se retragă la ei în Asia. Ambasadorul Angliei îl consolează că și el a avut vreme de 12 ani o poziție ambiguă la Roma. Ambasadorul Turciei, grecul Aristarki, din familia capuchehaielor Țării Românești vreme de zeci de ani la Constantinopol, refuză la început să-l primească, apoi îl asigură de prietenia sa. În fine, gazdele îl invită la diferite manifestări oficiale, adresându-i-se cu „Excelență, domnule

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Berlin, 4/16 ianuarie 1874

Dragă domnule Boerescu,

Cum trebuie să fi văzut după telegrama mea de miercurea trecută, am ajuns aici pe 2/14 și ieri am primit cancelaria agenției de la d. Rosetti.

Îmi pare tare rău că nu l-am găsit aici pe d. Magheru, secretarul agenției, care e la Nisa din motive de sănătate. Nădăjduiesc totuși că nu va întârzia să se întoarcă la post. I-am telegrafiat să-și grăbească revenirea la Berlin. În așteptare, mă folosesc, pentru treburile curente ale cancelariei, de un tânăr român din Botoșani care își face studiile aici și pe care d. Rosetti îl folosește pentru aceleași treburi.

Ieri i-am văzut pe d. Radowitz și pe secretarul de Stat d. de Büllow, care, după cum știți, e sub-secretar de stat la M.A.E. E personajul cel mai însemnat după cancelarul Imperiului pentru Afacerile Străine. De aceea, n-am socotit nepotrivit, după ce am schimbat cu el primele fraze de politețe, să evoc, în trecere, problemele care ne interesează și am găsit prilejul, când mi-a cerut vești despre sănătatea Alteței Sale, să-i spun că e bine, dar că adesea e contrariat de procedeul Sublimei Porți față de noi și de încercarea ce face guvernul său ca să prejudicieze drepturile noastre cele mai sfinte. I-am dat exemplu, între altele, problema convențiilor cu diferite puteri, cea a regulamentului de navigație pe Dunăre, pretențiile ce ridică pentru ca țara noastră, care are propriile interese de apărat, să nu-și aibă agenții săi diplomatici pe lângă diferitele curți europene și am adăugat că era umilitor pentru țara noastră, aflată în cu totul alte condiții decât Turcia, care are tot viitorul în față, de a se vedea molestată de un stat putred ca Turcia. A fost de

ministru" (rememorare a vechii sale calităţi de prim-ministru), ori retrăgând o invitaţie care „din greşeală" îi evoca poziţia reală; numai membrii curţii imperiale, înrudiţi cu suveranul României, manifestă solicitudine faţă de el, prezentându-l principelui de Flandra ori familiei de Edinburgh. Cel care rămâne inflexibil în privinţa acceptării calităţii oficiale a trimisului României e atotputernicul cancelar german Otto von Bismarck, „samsarul cinstit" (cum singur şi-a spus) de mai târziu, la Congresul de la Berlin din 1878, unde a prezidat impasibil la consemnarea pierderii Basarabiei româneşti în favoarea Rusiei.

Rapoartele se află la Biblioteca Academiei şi au fost traduse de noi din limba franceză.

Paradă militară la Berlin, în prezenţa kaiserului şi a cancelarului

acord în legătură cu starea de descompunere a Turciei, cu pretenţiile neîntemeiate pentru regulamentul de navigaţie pe fluviul nostru; nu s-a exprimat limpede în chestiunea agenţilor diplomatici, spunându-mi doar că vor încerca să facă totul spre a-mi face poziţia lesnicioasă. A tăcut în ceea ce priveşte convenţiile şi în cele din urmă mi-a spus că poziţia noastră politică este foarte bună, că ţara a câştigat de când e condusă de guvernul actual, că întreaga Europă doreşte, pentru moment, să menţină *statu-quo*-ul bazat pe Convenţia de la Paris; cu răbdare, viitorul e al nostru. Am socotit, pentru prima oară, inutil să continui conversaţia; m-am oprit aşadar şi l-am întrebat când aş putea să-l văd pe principele Bismarck. Mi-a răspuns că se însărcinează personal cu această cerere şi mă va ţine la curent.

Cu d. Radowitz am avut o convorbire mai scurtă; mi-a vorbit el însuşi fără să-i spun eu ceva de audienţa la Împărat. I-am explicat că aşteptam o scrisoare pe care Alteţa Sa trebuia să mi-o trimită pentru Majestatea Sa. Mi-a mai spus că acum câteva zile principele moştenitor întrebase dacă am sosit şi că pentru moment nu-i puteam fi prezentat, deoarece poimâine pleca la Peterburg.

Daţi-mi voie acum să vă informez despre cererea ce mi s-a făcut aseară din partea unui şambelan al Împăratului, baronul de Tettau, ginerele contesei de Schaulenbourg, prima doamnă de onoare a Împărătesei. Acest baron de Tettau se duce adesea la Dresda cu soţia şi maică-sa, unde au cunoscut-o pe soţia mea. Pentru moment se află aici în serviciu la Palat. A auzit că am venit şi ieri dimineaţă a fost la mine să mă roage dacă e cu putinţă ca un nepot sau un văr de al lui să fie primit ca ofiţer în armata noastră. E în disgraţia părinţilor din cauza unei mezalianţe făcute, de aceea şi-a părăsit serviciul şi vrea să se expatrieze. Am auzit-o în câteva rânduri pe Alteţa Sa spunând că ar dori să aibă ofiţeri străini instruiţi în armata noastră. Supuneţi, vă rog, Alteţei Sale această cerere şi vedeţi dacă tânărul poate fi primit în armata noastră. Aş fi vrut să-i scriu şi generalului Florescu despre asta, dar în acest moment n-am timp. Vă alătur o notiţă despre acest ofiţer, ca şi copia unui certificat şi vă rog să mă

încunoştinţaţi cât mai curând posibil despre rezultatul demersurilor noastre.

Berlin, 7/19 ianuarie 1874

Domnule ministru,

După ce în a doua telegramă a mea de sâmbătă am explicat eroarea comisă în cea dintâi, veţi fi putut-o descifra pe ultima şi aţi văzut că joi 3/15 ale lunii m-am prezentat la M.A.E. la d. Radowitz şi de Büllow. Din scrisoarea mea de vineri 4/16 aţi aflat, de asemenea, de convorbirea avută cu d. de Büllow, care s-a oferit să ceară pentru mine o audienţă la principele cancelar şi să-mi comunice ziua când aş putea fi primit de Alteţa Sa.

Cele trei zile care au trecut de atunci fără a avea un răspuns în această privinţă, stânjeneala d. Radowitz faţă de mine, nevorbindu-mi de audienţa la Împărat şi la principele moştenitor, iar d. de Büllow încercând să evite explicaţiile cu privire la chestiunile ridicate de mine, n-au întârziat să mă facă a întrezări greutăţile ce voi întâmpina aici în îndeplinirea misiunii mele. Într-adevăr, întrevederea avută aseară cu principele Bismarck n-a făcut decât să-mi confirme o dată în plus temerile.

Abia ieri după-amiază pe la ora 5 am primit o invitaţie din partea principelui Bismarck pentru a mă duce la el la ora 9. M-am dus şi i-am înmânat scrisoarea trimisă de dumneavoastră pentru el din partea Alteţei Sale Principele. A pus-o pe masă şi a început să vorbească.

Nu vă voi relata tot ce i-am spus despre situaţia noastră politică şi diferitele chestiuni ce ne preocupă. Sunt lucruri înfăţişate adesea de noi, scrise în memorii, în note etc. etc. Mă voi mărgini la un expozeu succint al conversaţiei şi mai întâi trebuie să vă spun că a fost de o afabilitate fără margini şi prevenitor peste măsură.

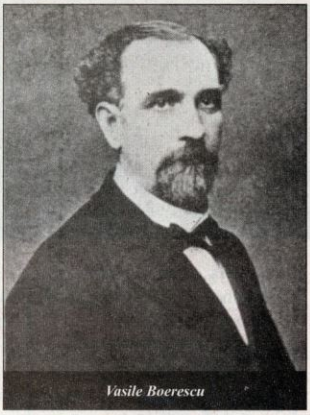
Vasile Boerescu

A început prin a-mi spune că a regretat nespus de a nu-l fi putut întâlni pe Alteţa Sa Principele în timpul călătoriei din vara trecută. Mi-a făcut tabloul ţării noastre pe care, mi-am putut da seama, o cunoaşte foarte bine. Mi-a spus că dacă ar fi fost ministrul principelui Carol ar fi lăsat deoparte orice amor propriu în ceea ce priveşte politica externă de care, a constatat, lumea se ocupă prea mult la noi; n-ar fi cerut fonduri pentru armată decât atât cât ar fi trebuit pentru întreţinerea numărului de trupe necesar menţinerii ordinii în interior; că ar fi consacrat toate veniturile instruirii şi educării poporului, ca şi valorificării bogăţiilor ţării; ştia că de la o vreme am progresat, dar că am făcut prea multe sacrificii pentru armată şi că neglijăm instrucţia publică şi dezvoltarea materială a ţării; că doar prin aceste două mijloace puternice am putea, într-o zi, să ne ridicăm şi să ne împlinim aspiraţiile. Trecând apoi la situaţia politică, a spus că nu socotea bună politica noastră de a fi în conflict cu Turcia, a cărei susceptibilitate trebuie s-o menajăm. Prin manifestări de bunăvoinţă am fi putut dobândi de la ea tot ce doream; că suzeranitatea ei ne era încă necesară şi, glumind puţin, ne-a comparat cu stridia, care are nevoie de cochilie spre a fi protejată; că poziţia noastră geografică între două mari puteri, Austro-Ungaria şi Rusia, şi mai ales în ceea ce o priveşte pe cea dintâi, care are aproape două milioane de români sub dominaţia ei, ne va expune la primejdii de care trebuie să ţinem seama. Dacă încercăm să scăpăm prea curând de suzeranitatea Turciei, ne trebuie multă răbdare ca să nu grăbim evenimentele ce s-ar putea întoarce împotriva noastră.

După mai multe observații ale mele la principiile și teoriile pe care le emitea, explicându-i în plus greutățile întâmpinate de guvern la fiecare pas pentru realizarea omogenizării, având a lupta atât împotriva demagogiei ca și a imitațiilor fără legătură cu condițiile în care se află națiunea, cât și contra tendințelor continue ale Turciei de a interveni asupra drepturilor stipulate de capitulațiile noastre recunoscute de puterile Europei, împrejurări care fac sarcina suveranului nostru a fi dintre cele mai dificile și mențin guvernul într-o stare de slăbiciune care-i taie orice mijloc de acțiune – l-am adus la chestiunea agenților pe lângă diferite curți. Și mai cu seamă la situația ce mă privea deoarece, mărturisesc, am vrut să limpezesc această problemă, neputându-mă defel mulțumi să am o poziție pe care aș numi-o clandestină, căci ce alt nume se poate da poziției actuale a agentului nostru aici?

Mi-a răspuns că în această privință vrea să se exprime cu aceeași franchețe cu care am deschis eu discuția: poziția unui agent diplomatic recunoscut deschis ca atare ar atrage după sine urmări la ceremonii, recepții oficiale, comunicări, pe care nu le poate încă admite; de vreme ce n-avea voie s-o facă, lăsând la o parte Turcia, ar provoca, poate, din partea Angliei și a altor puteri contestații cărora n-ar ști cum să le răspundă; că față de Germania însăși n-ar putea justifica un asemenea act, mai ales când e știut că nemții nu se bucură de simpatie în România, aserțiune pe care am combătut-o, spunându-i că nu pot fi socotite ca opiniile țării ideile partidului demagogic, partid care, de altminteri, a pierdut în ultimul timp mult din terenul câștigat odinioară.

Romulus Magheru

A continuat să-mi spună că dacă Franța a luat inițiativa altădată și ne-a făcut mult bine, asta se datorează simpatiilor manifestate totdeauna și în toate chipurile de români față de Franța. Și în ceea ce privește poziția mea nu putea face altminteri decât să mă asigure că fusese surprins de numirea mea în împrejurările în care agentul Principatelor [sic! – *n.n.*] se afla la Berlin; că în rest voi fi prezentat în curând Împăratului, la care i-am răspuns rugându-l din nou să amâne această onoare, căci așteptam scrisoarea Alteței Sale pentru Majestatea Sa. A mai adăugat că, după părerea lui, aici trebuia trimisă o persoană care să se mulțumească cu situația de până acum și care pentru moment nu poate fi schimbată; că își îngăduie să mi se adreseze ca unui frate, dându-mi acest sfat.

Ridicându-mă să plec, l-am întrebat dacă dorea să primească scrisoarea de acreditare de la dumneavoastră. Mi-a spus că nici gând, că trebuie să-i dau mai întâi o copie, ca să vadă în ce termeni a fost redactată. A încheiat prin a-mi spune că puteam, dacă voiam, să i-o las, observându-mi totuși că o lua ca pe o hârtie fără nici o valoare. În fine, despărțindu-ne, după ce i-am spus că așteptam o scrisoare pentru Majestatea Sa din partea Alteței Sale Augustul meu Suveran, scrisoare pe care speram s-o am în două sau trei zile, am convenit să fac să-i parvină prin d. Büllow, după ce o voi fi primit.

Iată, domnule ministru, cam toată întrevederea avută cu principele Bismarck. Cum vedeți, această întrevedere nu e deloc consolatoare pentru noi, dar, departe de a descuraja, trebuie să stăruim pe calea ce ne-am propus pentru viitorul țării noastre și să ne dublăm eforturile spre a ne dezvolta în toate chipurile în interior căci, în multe privințe, principele Bismarck are perfectă dreptate.

În ceea ce mă privește personal, îmi va fi imposibil să rămân ca agent: afară de faptul că poziția mea ar fi foarte umilitoare, vă puteți da seama din tot ce v-am prezentat că sunt încurcați față de mine ca agent în comparație cu alții acreditați aici. Îndată ce voi fi deci prezentat Împăratului, voi pleca la Dresda la familia mea, unde voi aștepta instrucțiunile dumneavoastră. Mi-a părut foarte rău că n-am venit aici decât cu două-trei zile înainte de plecarea principelui moștenitor la Peterburg. Nu se va întoarce decât pe la 10 februarie. Vă rog să supuneți Alteței Sale tot ce am avut cinstea a vă relata în această scrisoare și cereți-i ordine pentru ceea ce îmi rămâne de făcut.

Berlin, 23 aprilie/5 mai 1874

Principe,

Alteța Voastră îmi va îngădui să dau seama aici de serata de ieri de la Palat în cinstea Împăratului Rusiei, unde am fost invitat cu soția și unde am crezut de datoria mea să mă duc. În afara ambasadorului Rusiei, nu erau decât înalți demnitari de stat; s-au jucat două mici piese de teatru în limba franceză și după aceea s-a dat un supeu. Înainte ca Majestățile Lor să iasă din apartamente, am fost prezentat de d. d'Oubril principelui Gorceakov care, după ce mi-a spus că e foarte bucuros să mă cunoască, m-a întrebat în ce termeni eram cu ambasadorul turc. I-am răspuns că ne înțelegem bine.

Bismarck considera că România făcea prea mari sacrificii pentru armată și neglija instrucția publică și dezvoltarea economică

Atunci mi-a povestit că d. Filipescu [agentul României la Peterburg – *n.n.*] a fost prezentat Împăratului, că ambasadorul turc a făcut unele observații pe chestia asta, că Împăratul, care nu permite să facă cineva legea în palatul său, l-a pus la locul lui și m-a întrebat dacă d. Filipescu mi-a scris despre așa ceva. Am crezut că trebuie să-i spun că da și ca român să-mi exprim recunoștința pentru înalta bunăvoință a Majestății Sale și a guvernului său pentru agentul României. A adăugat apoi că tratatele erau forța noastră și că trebuie să ne ținem de ele. Am răspuns că e ceea ce și facem, deși Turcia nu caută să le calce decât când ne privesc pe noi.

Înaintea supeului, Majestatea Sa Împăratul Germaniei s-a apropiat de mine și mi-a adresat câteva cuvinte binevoitoare. După supeu, Majestatea Sa Împărăteasa, adresându-mi-se cu înalta ei bunăvoință cunoscută, mi-a cerut noutăți despre Altețele Voastre. Mi-a spus că Alteța Sa principesa ar trebui neapărat să se ducă undeva la băi să-și îngrijească sănătatea, ceea ce i-am spus că va și face și că în curând o va vedea pe principesa de Wied, augusta Sa mamă.

Luându-și rămas bun, mi-a spus că și ea are în vedere să plece în curând ca să-și vadă de sănătate și speră să mă vadă între timp. I-am răspuns că o voi face dacă va binevoi să-mi permită și i-am urat călătorie plăcută și multă sănătate.

La supeu mi-au făcut onoarea de a mă așeza la masa unde era principele regal, principesa Alexandrine, principele Gorceakov, d. d'Oubril și principele de Solma.

Ieri, ca toți membrii corpului diplomatic, m-am dus să mă înscriu la Împăratul Alexandru și la cei doi mari duci. ■

Marile noastre sărbători religioase au reprezentat în epoca medievală şi în cea modernă momente de bucurie şi prăznuire, ce adunau sufletele trăitoare, de la domnitor la opincă şi de la mitropolit la cel din urmă călugăr.

Beizadea Grigore Ghica, fiul voievodului Ţării Româneşti Grigore Ghica (1822-1828), în plimbare la Şosea

ALAIURI DE SĂRBĂTOARE

I. ZĂNESCU, C. ENE

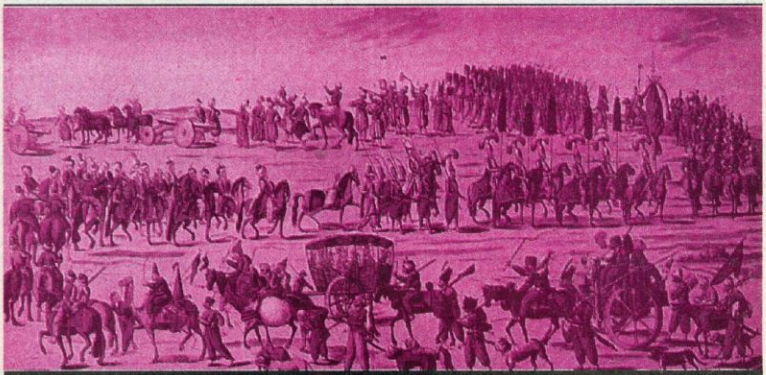

Intrarea lui Mavrogheni în Bucureşti la 1786, gravură de Loschenkohl Hieronimus, după Paulus Pittrisch

Documentele muntene din timpul lui Grigore IV Ghica (1822-1828), primul domn pământean după 1821, păstrează una dintre cele mai complete descrieri ale alaiului de Crăciun. El se asemăna în multe privinţe cu cel organizat cu ocazia Învierii Domnului sau a Sfântului Botez, Boboteaza (*Magazin istoric*, nr. 1/2003).

Cortegiul Naştèrii Domnului aduna laolaltă aproape toate profesiile lumii româneşti. Astfel, ceremonia era deschisă de marele Agă, călare, urmat îndeaproape de toţi servitorii săi. După aceştia venea rândul podarilor (saperi), purtând, pe umeri sau la brâu, uneltele caracteristice – topoare, barde şi tesle. Urmau arnăuţii şi corpul fustaşilor, împreună cu căpeteniile lor; apoi, seimenii (pedestrimea română) şi corpul lipcanilor (curierilor). Garda palatului, aşa-numiţii ciohodari domneşti, ţinuţi pe socoteala statului, defilau îmbrăcaţi în postav roşu cu ceaprazuri galbene şi cu dulame căptuşite, iar pe cap purtau cu fală işlicuri mari de blană şi în picioare cizme galbene. După ei se recunoşteau boierii veliţi, călări, cu giubele roşii şi gugiumane de samur negru cu fundul asortat în aceeaşi culoare ca şi giubeaua şi dregătorii (miniştrii). Spre deosebire de primii, respectiv cei aflaţi în funcţie (boierii haleá), având, la brâu, ca semn distinctiv, călimara de argint suflată cu aur, boierii fără dregătorii (paiá) purtau giubele măslinii şi gugiumane cu fundul verde.

Venea rândul domnitorului, călare, îmbrăcat în haine scumpe și cu hanger la brâu (ca, de fapt, și toți marii slujitori ai săi). Gabeneţele albe, pelerinele de samur cu ceaprazuri de aur și gugiumanele cu fundul alb diferenţiau net familia lui vodă de restul boierilor. Și harnașamentul calului domnesc se ridica la înălțimea momentului: catifea vișinie cusută cu flori de aur sau hamuri bătute cu pietre prețioase.

După domnitor, urmau cei doi spătari, unul purtând săgeţile, topuzul și sabia, iar cel de-al doilea, cuca voievodală, căptușită cu mătase. Beizadelele, tot pe cai împodobiți, deschideau drumul steagurilor domnești și corpului cătanelor. Alaiul era încheiat de marele hatman, urmat de breslele meșteșugărești și trupa tulumbagiilor (pompierii).

Odată sosit la Mitropolie, voievodul era primit de mitropolit și de înaltul cler, pentru desfășurarea slujbei de Înviere. După oficiere, domnul, împreună cu o parte a alaiului, se întorceau la Palatul situat pe Podul Mogoșoaiei, undeva pe Calea Victoriei de astăzi.

După ceremonia sărutului mâinii (obicei feudal, ce dăinuiește în Muntenia până în timpul domniei lui Alexandru Ghica, 1834-1842, care îl desființează, printr-un decret, în 1834), boierii erau tratați de către ilustra gazdă cu dulcețuri, șerbeturi, cafele, ciubuce și narghilele. La masa de Crăciun, caltaboșul reprezenta felul de deschidere al ospățului, după care se continua cu sărmăluțe, purcelul pe varză la cuptor și dulciuri. Nelipsite erau și celebra sarailie și halvaua turcească. La final, cafeaua și tutunul, iar pe tot parcursul mesei nu lipseau nici vinul, nici alte băuturi alcoolice.

Alexandru Ghica, domnul Țării Românești (1836-1842)

Botezurile Dâmboviței...

Prima consemnare a serbărilor prilejuite de prăznuirea Bobotezei, în spațiul valah, se păstrează în scrierile domniei lui Gheorghe Ghica (1659-1660). Cronicarii descriu cu lux de amănunte întreaga procesiune a fastului anului 1660.

Festivitățile începeau la Curtea Domnească, prin grija Marelui Agă, și constau, în primul rând, în îmbrăcarea domnitorului pentru Sfânta zi a Bobotezei. Actul se derula în spătărie, pentru a se muta mai apoi în sala divanului. Peste hainele zilnice, voievodul își punea caftanul (cabanița) împărătesc, vel spătarul îi înmâna sabia și buzduganul, iar, la rândul său, vel vistiernicul îi așeza pe cap cuca.

Însoțit de marii boieri, Alexandru Ghica mergea la slujba ce se desfășura în biserica de lângă Curtea Domnească, lăcaș purtând hramul Bunei Vestiri. Cu întreg alaiul format, se pleca apoi pe ulița Șilicari (astăzi Franceză) și se ajungea pe malul stâng al Dâmboviței, în zona fostei Operete. Aici avea loc sfințirea apei și aruncarea crucii în valuri. Drumul de întoarcere urma cheiul Dâmboviței, prin ulița Căldărari.

Urma ospățul cel mare, dat în Divanul cel mic, pe cheltuiala vistieriei, la el participând toți boierii până la rangul de vel logofăt. Pe rând, mitropolitul și domnul făceau orații întru slava lui Dumnezeu, întru biruința sultanului, dar și pentru sănătatea și bunăstarea tuturor.

Petrecerea începea în sunetele salvelor de tun și în cântecele tarafurilor de lăutari și a meterhanelei palatului. După o primă cupă de vin oferită de paharnic, boierii mergeau de sărutau mâna domnului și-i făceau urări de sănătate și domnie lungă. Față de alte sărbători, de Bobotează nu se organiza nici un ospăț, invitații primind doar cafele și ciubuce. Iar odată zaiafetul terminat, cei de față se înapoiau la casele lor, domnul plecând în oraș, pe jos, pentru a împărți daruri și ajutoare săracilor din mahalalele Bucureștilor.

...și Paștile în dulcele târg al Ieșilor

Adesea, și pe tărâm moldav, în târgul Ieșilor, sărbătorile religioase se derulau aproape identic cu cele din Muntenia. De organizarea praznicului Sfintei Învieri, spre exemplu, se ocupa, spre deosebire de București, marele logofăt.

Scenariul sărbătorii era, în mare, același. Astfel, la a doua cântare din noapte, după ce s-a primit lumina învierii, domnul, însoțit de mitropolit, cler și boieri, toți cu lumânările aprinse, treceau prin biserică pentru a asista la

Sfânta slujbă. Spre ziuă, alaiul pornea pe „ulița dreaptă“ și, trecând pe sub Poarta de sub Turn, se ajungea la Curtea Domnească. În frunte, se aflau călăreții cu căciulile de astrahan țintuite cu steluțe de argint, urmați de pedestrași, apoi, de o parte și de alta, de toată boierimea Moldovei, gătită cu cele mai scumpe haine de mătase și blănuri de sobol. În mijlocul lor, trona domnitorul, însoțit de beizadele și de rădvanul doamnei, tras de opt cai și însoțit de vornicei.

Ținuta domnească era împodobită cu mare fală de sersamuri în fire de aur; calul său avea frâul, șaua, scările și zăbala bătute numai în pietre prețioase. Iar pe cap, vodă purta un comănac cu cinci nestemate, mari cât alunele, în mijlocul lor ițindu-se un bulgăre de smarald. Haina, din cea mai scumpă purpură, era țesută din urzeală de aur, îmblănită cu vulpe albastră și zibelină, pe care străluceau, iarăși, nenumărate alte briliante și încheiată, de sus până jos, numai în copci cu nasturi de rubine și safire.

În sunetele meterhanelei, a surlelor și cimpoaielor, dar și al zgomotului produs de bombardele de sărbătoare, alaiul intra în curte, unde călăreții și pedestrimeá îl întâmpinau cu bine cunoscuta urare de „Christos a înviat!“.

În sala Spătăriei era așezată „masa cea mare“, încărcată cu ouă roșii, cofeturi, șerbeturi, chisele cu tutun și multe alte asemenea bunătăți. Nu lipsea, bineînțeles, friptura de miel și pastrama friptă, udate de numeroase soiuri de vin. Domnul ciocnea cu toți de față ouăle roșii, având pentru fiecare câte o vorbă bună. Urma marele ospăț al Paștelui.

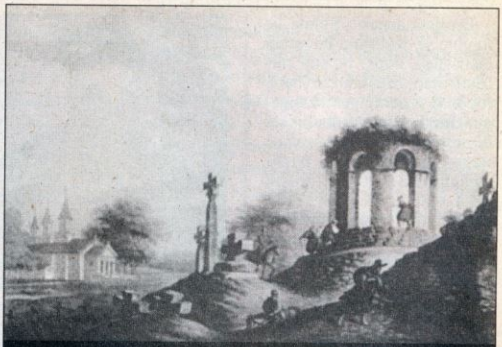

Câmpia Filaretului, imagine din secolul XIX

Și, înapoi, pe câmpia Filaretului

Un alt alai de mare sărbătoare pe toată perioada istoriei noastre naționale era prilejuit și de ziua sfinților Constantin și Elena. Cu această ocazie, la Mitropolia din București se desfășurau slujbe, iar ziua se încheia pe câmpia Filaretului. În ajun, la vremea vecerniei, după prânz, domnitorul mergea la Mitropolie, unde se ținea slujba religioasă, după care, însoțit de masalagii (țiganii cu torțe sau masale), se întorcea la Palat. De aici, pornea a doua zi alaiul spre dealul Mitropoliei, pentru a asista la slujbă.

După liturghie, domnul se întorcea la casele sale, iar boierii, în frunte cu mitropolitul, luau dejunul în salonul cel mare din câmpia Filaretului.

Tradiția spune că cișmelele, scara de acces și întreg salonul erau frumos împodobite cu sculpturi și garnituri de flori în marmură. Deasupra cișmelelor, sub salon, erau sculptate în plăci de marmură cele 12 zodii ale anului.

Vestita procesiune a sărbătorii Sfintei Treimi, patroana mănăstirii Radu Vodă, aflată pe colina de lângă râul Dâmbovița, se făcea cu aceeași pompă ca și celelalte alaiuri.

Nicolae Vodă Mavrogheni (1786-1789), plimbându-se într-o trăsură și alaiul ce-l însoțea, litografie, sec. XIX

De data aceasta Sfânta liturghie se desfăşura în curtea mănăstirii, unde, pe sub salcâmii mari, se aşezau covoare, rogojini şi perne pentru îngenunchiere. După slujba ţinută de mitropolit şi de episcopii de Argeş şi Buzău, toţi participanţii mergeau la chioşcul aflat mai în aval pe Dâmboviţa, unde domnitorul şi boierimea serveau dulceaţă, cafele, votcă şi ciubuce.

De Sf. Pantelimon, la mănăstirea cu acelaşi nume, se organiza în ajun şi în ziua sărbătorii o altă procesiune. Alaiul, avându-l în frunte pe domnitor, pornea de pe Podul Mogoşoaiei, trecea pe la Curtea Veche, înainta pe la Podul Târgului de afară (Calea Moşilor) şi de aici în câmpia Pantelimonului, unde se afla mănăstirea.

După liturghia de la biserică, oficiată de mitropolit şi cler, lumea mergea pe culmea dealului, unde se afla chioşcul

Vodă Hangerli, cel care a schimbat locul de intrare al alaiului domnesc în Bucureşti prin Podul Mogoşoaiei

de la cişmea. Poporul umplea întreaga câmpie şi pădurea Pantelimonului, şezând fiecare cu familia sa la masă. Pe la apusul soarelui, domnul, mitropolitul şi boierimea se retrăgeau în Capitală aduşi în trăsuri, carete mari şi butci pe arcuri de curea.

În sfârşit, pelerinul rus Ipolit Vîşenski ne descrie o întreagă ceremonie de fast oriental-bizantin, ce avea loc la biserica mănăstirii Sf. Gheorghe, în vremea prea măritului Constantin Brâncoveanu. Pelerinul este impresionat mai puţin de alaiul domnesc. În schimb, bogata îmbrăcăminte îl fascinează. El ne spune: *„Şi de asemenea a venit Io Constantin Basarab, voevodul şi hospodarul muntean şi-ai lui trei fii şi marii boieri, de care s-a umplut biserica... Boierimea e îmbrăcată tot în aur, iar voevodul în samure azurii. Pe Prea Sfinţiţi, îmbrăcămintea era din aur cu pietre scumpe şi cu mărgăritare...“* Este descris apoi ospăţul oferit de domnitor chiar în clădirile mănăstirii Sf. Gheorghe Nou.

Sărbătorile religioase erau prilej de smerenie şi credinţă, dar şi de petrecere. ■

Editura CORINT
Tel.: 222.19.49; 223.19.28.
Fax: 222.40.34.
e-mail: corint@dnt.ro

vă semnalează noi apariţii în colecţiile:

Istorie–Opere fundamentale

Microsinteze

3.000 LEI PENTRU FIDELITATE

Dacă veţi cumpăra revista de la chioşc, de luna viitoare va trebui să mai puneţi 1.000 de lei. De aceea, sugestia noastră este: investiţia „istorică“ fermă – abonamentul, cel care vă asigură o economie de 3.000 lei pe lună, de 9.000 lei pe trei luni, de 18.000 lei pe şase luni.

Textul pe care îl publicăm în continuare face parte din volumul Turnul de ivoriu, **aflat în pregătire pentru tipar la Editura „Vremea". Este interesant în primul rând pentru starea de spirit care domnea în anul 1955, cel puțin în unele medii intelectuale românești. Sigur, în perspectivă istorică, dovedește și oarecare naivitate. Știm astăzi că a fost nevoie de încă 34 ani până la „eliberarea țărilor de democrație populară". Dar ne arată că atunci pentru unii români speranța era încă vie, mult mai vie decât la începutul anului 1989.**

Eliberarea Austriei, de care vorbește Petre Pandrea, este de fapt momentul semnării la Viena, la 15 mai 1955, de către miniștrii de Externe ai S.U.A., Marii Britanii, U.R.S.S., Franței (adică ai țărilor care aveau trupe de ocupație) și Austriei, a Tratatului de Stat cu privire la restabilirea independenței Austriei.

În mai 1955, Hrușciov vizita Belgradul, act ce marca reluarea relațiilor între cele două țări și încetarea stării de tensiune între Iugoslavia și țările „lagărului socialist". În septembrie același an, în cursul vizitei cancelarului Konrad Adenauer la Moscova, se hotăra stabilirea de relații diplomatice între U.R.S.S. și R.F.G.

Între 18-23 iulie, la Geneva, a avut loc conferința celor patru mari puteri, U.R.S.S., Marea Britanie, Franța și S.U.A. Principala problemă abordată a fost cea germană, dar s-a discutat și despre eliberarea celor deținuți în „lagărul comunist" pentru legături cu Occidentul.

Nadia PANDREA

Mai 1955. Bucuria semnării Tratatului de Stat cu Austria, prin care se restabilesc independența și suveranitatea

POLITICA, VICIU NAȚIONAL?

PETRE PANDREA

14 iunie 1955

A devenit politica viciul național? Până acum furtul era viciul și voluptatea națională. De câteva săptămâni, de când cu eliberarea Austriei, vizita la Belgrad, invitația lui Adenauer la Moscova și conferința celor patru șefi de state la Geneva, *la cel mai înalt nivel*, cetățeanul republicii populare a înnebunit. Se arată mulți viteji după tirania Anei Pauker. Până și gruparea din jurul lui Anton Alexandrescu [liderul grupării desprinse după 23 august 1944 din P.N.Ț., care a acceptat colaborarea cu guvernul dr. Petru Groza] se agită. Au consfătuiri. Convoacă la consfătuiri. Se regrupează. Caută un șef nou și *tare*. Se pregătesc de consultarea corpului electoral. Sunt gata să solicite votul națiunii, după ce i-au pus ștreangul la gât, ajutând pe Luca-Pauker-Georgescu să-l strângă bine, până aproape de plesnirea ochilor.

Toți se politizează, spun taclale și politicale.

Un moment de destindere al relațiilor internaționale: vizita lui Hrușciov la Tito, în luna mai 1955

Conținutul lor sufletesc este politica, un articol ieftin, de fapt gratuit, cu care-și umplu vidul sufletesc. Până acum își umpleau burțile, în exclusivitate, lăsându-și sufletul în paragină și de izbeliște. Acum își mobilează interiorul cu articolele de bâlci ale politicii.

Discuție cu Petre Țuțea despre Gh. Tătărescu, în comparație cu N. Titulescu:

– Titulescu și-a compus biografia cu interesele României, Tătărescu și-a compromis biografia, pentru a scoate mereu țara din impas.

Dacă se fac schimbări, problema esențială mi se pare a fi amortizarea șocului. Ne așteaptă un carnagiu civil. Răzbunările individuale vor fi crunte. În fiecare cătun vor pieri câțiva. S-ar putea evalua morții la o sută de mii, un adevărat război civil. Acest sânge poate și trebuie a fi împiedicat să curgă. Cum? În ce fel?

Abilitatea unei țări atât de politizate ca țara mea, care a știut ca după 23 August să dea numai *câțiva* morți politici oficial , pe când în Bulgaria au căzut 30.000-40.000 de victime, la fel ca și în Iugoslavia, în Ungaria, unde au căzut 25.000, ca și în Polonia, va ști, ca și în cazul eliberării țărilor de democrație populară, răzbunările și prigoana să nu ia un caracter hidos și generalizat.

Aretia și Sanda Tătărescu au fost mutate din locuința lor, acum șapte ani, la arestarea capului familiei, și trimise într-o cameră din Crucea de Piatră, cartierul prostituatelor, împreună cu familiile tuturor înaltilor demnitari.

Când Eliza Brătianu a solicitat o slujbă la Sfatul Popular al Capitalei, i s-a trimis răspuns că i se ține la dispoziție un loc de *Klosettenfrau*, să curețe closetele! Eliza Brătianu, născută principesă Știrbey, a strâmbat din nas. La asemenea răspuns nu s-a așteptat.

Acum s-a oferit Sandei Tătărescu casa cu 18 camere din strada Polonă. Deșteapta olteancă a refuzat. Să cumpere ceapă de un leu în piață și să locuiască într-un palat? I s-a oferit un somptuos apartament mobilat în cartierul de lux Kremlin. L-a refuzat. Vrea o grădiniță, cât o batistă, să-și crească pe cei doi copilași și 2-3 camere, pentru mamă și soț. Ideal, de periferie. I s-a găsit, pe undeva, în parcul Domeniilor.

Brusca amabilitate este simptom de readucere a lui Tătărescu pe linia de plutire politică? Aspidele au început aria lichelii nr. 1 a politicii române, cum este ștampilat vajnicul oltean. Dacă Tătărescu va ști să amortizeze șocul, va binemerita de la istorie și națiune. Va ști cu siguranță. E misiunea lui. Dacă nu va fi el ales, sunt sigur că se va găsi altul, care va amortiza acest șoc. Avem tradiția și geniul tranzacției.

Iată – nu cumva – m-am molipsit și eu de taclale și politicale? Spectacolul mă amuză și mă scoate din monotonia melancoliei și solitudinii mele. ■

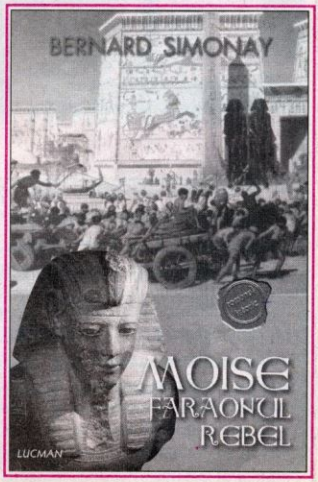

MICAELA GHIȚESCU: „N-AM MAI AVUT SPERANȚĂ...“

Arestată în 1952, interlocutoarea noastră a fost eliberată în toamna anului 1955 (Magazin istoric, nr. 4, 5/2003).

Să ne amintim că fusese închisă pentru că-i scrisese lui Marcel Fontaine, fostul director al Liceului francez din București, instituție pe care o frecventase în anii 1947-1948.

– Ne-au dat drumul din închisoare, rând pe rând, grupuri-grupuri. Eu n-am ieșit chiar printre primele.

La gară am fost întâmpinată de o prietenă, eliberată cu câteva zile înainte. M-a luat de-o parte și mi-a spus: „Știi, trebuie să fii foarte tare, pentru că la tine acasă s-a întâmplat ceva. Fratele tău a avut un accident pe munte“. În clipa aceea m-am gândit că și-o fi fracturat șira spinării și a paralizat. Dar ea a continuat: „A murit. Și tu trebuie să fii foarte tare, pentru că mama ta nu te mai are decât pe tine“. Am întrebat-o: „Bine, dar tata unde este?“ și ea mi-a spus: „N-ai știut? Și tatăl tău a murit“.

Așa a fost pe peronul gării. Primul șoc la revenirea în București. Am alergat acasă. În tren o doamnă mă rugase s-o îndrum spre nu știu ce cartier. I-am spus că o să mergem împreună. Dar am uitat de ea, grăbindu-mă să ajung acasă.

Pe mama am găsit-o singură. Tata murise în februarie. În iulie murise fratele meu, iar eu am venit în octombrie.

Camera în care locuisem și din care fusesem arestată era ocupată acum de un ofițer de securitate. A stat aici 17 ani. Eu m-am măritat, între timp s-au mai schimbat lucrurile, dar camera a rămas permanent ocupată de câte un ofițer de securitate, pe rând. Cum se însura unul, pleca, primea apartament și se muta un altul. Timp de 17 ani am avut un securist în casă.

Mama avea o pensie de 210 lei. Ne gândeam ce să facem: să continui facultatea sau să-mi găsesc un serviciu? Până la urmă, mama a hotărât să facem sacrificii și să termin facultatea. Eram în anul patru. Între timp se mărise la cinci numărul anilor de studiu.

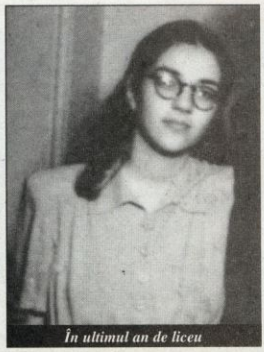

În ultimul an de liceu

Facultatea începuse la 1 octombrie. M-au primit abia în februarie anul următor, după sesiunea de examene. Eu fusesem amnistiată. Asta însemna că ți se ștergea nu numai restul de pedeapsă, ci și vina respectivă. Primisem o hârtie la eliberarea din închisoare prin care se preciza că, în urma amnistierii respective, aveam toate drepturile. Nu aveam, de fapt, nici un drept.

M-am zbătut foarte mult să reintru la facultate. În vară, se întorsese unchiul meu, Victor Papacostea, din închisoarea de la Sighet. M-a ajutat, deși avea și el situația pe care o avea. După cinci ani de închisoare, casa îi era ocupată. Locuia la un frate, într-o cameră, cu soția și fiica lui. Fata, Cornelia, terminase facultatea, dar nu

primise dreptul să dea examenul de stat.

Victor mi-a spus: „Să știi că de-acuma eu sunt tatăl tău. Ce pot să fac să te ajut?" A reușit să-mi obțină, în sfârșit, audiență la Ministerul Învățământului. Subsecretar de Stat la Învățământ era Miron Nicolescu, matematicianul. Întâmplarea a făcut ca la Nicolescu, atunci când m-am prezentat în audiență, să se afle și prof. Theodor Burghelea, care era rectorul Facultății de Medicină și care îl cunoscuse pe tata. A intervenit și el și am obținut aprobarea. Dar m-au primit abia în februarie.

Decan era profesorul Brăescu. El mi-a dat aprobarea să dau examenele de an împreună cu cei de la fără frecvență, deci ceva mai târziu. Mi-a fost greu să reiau, după trei ani de pușcărie, studiile. Dar trebuia să iau note bune, să obțin bursă. Altfel, nu ne puteam descurca din cei 210 lei pensia mamei.

– Un termen de comparație: un ziar pe atunci costa 0,20 lei.

– Iar o pâine simplă un leu și ceva. Am intrat și am reușit să termin facultatea. Încă ceva. Înainte de a primi aprobarea pentru reînmatriculare, a trebuit să dau o declarație în care afirmam eu singură că nu prezint garanție politică și nu voi cere niciodată un post în învățământ. Având la dosar această declarație, nu am fost repartizată. A trebuit să-mi găsesc singură un rost.

– Ați pomenit de unchiul dumneavoastră Victor Papacostea. Cum vi-l amintiți?

– Era fratele mai mic al mamei mele. L-am cunoscut dintotdeauna, fiind mereu la noi în casă. M-am apropiat mai mult de el după ieșirea din închisoare.

El, când a ieșit în 1955 de la Șighet, a venit direct la mama, aici în casa în care ne aflăm, din str. Cobălcescu. Știa că soția și fata lui fuseseră evacuate din casă. Știa că un alt frate, cel care fusese directorul Poștelor, fusese și el arestat – însă nu mai știa dacă îi dăduseră drumul. Credea că la mama nu arestaseră pe nimeni, de asta a dat adresa ei.

L-au adus cu o mașină. Când a sunat la ușă și i-a deschis, mama nu l-a recunoscut. Fusese un bărbat înalt, solid, foarte frumos. Acum era slăbit. După cinci ani la Sighet era de nerecunoscut. Nu mai știa ce să creadă când a aflat că tata și fratele meu muriseră, iar eu eram arestată.

Era un om vesel, drăguț. Îmi amintesc că, în copilărie, l-am văzut la o conferință la sala Dalles, când a scăpat foile jos, s-a aplecat să le culeagă și continua să vorbească de sub masă. Era apreciat de studenți. Avea asupra lor un puternic ascendent. Făcea istoria să fie vie.

Gheorghiu-Dej îl chemase sau îi trimisese vorbă că vroia să reînființeze Institutul Balcanic, pe care îl condusese Victor Papacostea. Vroiau să reînființeze și revista institutului, *Balcania*, pe care Victor o scosese între 1938 și 1945 și care arăta foarte bine, format mare, frumoasă, foarte apreciată în străinătate. După ce s-a terminat al doilea război mondial, foarte mulți savanți străini

Împreună cu soțul prof. dr. Petre Ionescu-Stoian, în Delta Dunării

se întrebau ce s-a întâmplat cu *Balcania*. Dej vroia să profite de aceasta, pentru că era interesat de problema Balcanilor și atunci l-a chemat pe Victor Papacostea să-l ajute să reînființeze institutul și revista.

Victor trebuia să facă un raport și niște propuneri în legătură cu aceasta. Era foarte bucuros și plin de entuziasm, avea mari speranțe. Mi-a spus la un moment dat: „Îmi fierb creierii de câte idei am!" Dar nu a apucat să vadă realizat proiectul acela.

– Era încadrat undeva?

– Nu. N-avea nici pensie. Se descurca din ce-l mai ajuta unul, altul. Soția lui era profesoară. Cornelia, fiica, era dactilografă. Mult mai târziu și-a putut susține examenul de licență.

S-a reînființat, în schimb, revista. Nu-i spunea *Balcania*, ci *Revista de studii sud-est europene* (*Revue des Études Sud-Est Européennes*). Victor Papacostea s-a ocupat de primele două numere. Era tare bucuros. Îmi spunea: „Uite, oameni care n-au mai scris de dinainte de război, acum mi-au trimis articole pentru revistă." Dar primul număr a apărut după moartea lui, cu necrologul...

A fost rearestat în 1957. În proces cu mai mulți. S-a găsit la cineva o listă cu un viitor guvern. Asta era mania românilor pe atunci. Să facă liste cu guverne, cu felurite ministere. Când aveau să vină americanii, să găsească ministerele gata făcute. Era o manie. Iluzii că se va schimba regimul comunist. Și așa l-au trecut și pe Victor pe o listă din acestea. A durat arestarea a doua numai șapte luni.

A stat la Malmaison în tot acest timp. S-a și îmbolnăvit. Făcuse o mastoidită. Când i-au dat drumul, pur și simplu l-au azvârlit în stradă. L-au găsit niște vecini, nici nu putea să ajungă până acasă. Arestarea asta i-a fost fatală. A murit nu după mult timp.

Tot Victor m-a ajutat, găsindu-mi niște colaborări pe la câteva edituri. Făceam corecturi, revizii. Dar însemna ceva, pentru că eram plătită. Doi ani nu am avut serviciu.

Primul serviciu pe care l-am avut a durat nouă zile. Profesorul Rosetti – tot prin Victor – m-a angajat la Centrul de Dialectologie, care era în aceeași curte cu Institutul de Lingvistică. Trebuia să mă îngrijesc de corespondența lui Al. Rosetti cu străinii. Știam câteva limbi, engleză, franceză, germană, le învățasem de mică. La închisoare am început spaniola, mai apoi și portugheza. Profesorul Rosetti era un entuziast. Îmi dădea telefon și seara acasă, spunându-mi ce să fac, ce să traduc a doua zi, de urgență.

– De ce ați funcționat numai nouă zile la Dialectologie?

– La Institutul de Lingvistică lucra o doamnă... Pot să-i spun și numele, Ana Canarache, sora lui Alexandru Graur. Știa și ea de implicarea și condamnarea mea în lotul celor care au fost în jurul profesorului Fontaine, de la Liceul francez, pentru că fiica ei era în grupul nostru, dar nu a fost arestată...

La o sesiune a Institutului de Cercetări Farmaceutice

După ani, când m-a văzut în curtea Institutului de Ling-

vistică, a făcut o ședință cu Al. Rosetti... Ședințele de partid probabil erau comune, Centrul de Dialectologie și Institutul de Lingvistică. În orice caz, în aceeași ședință erau și d-na Canarache și profesorul Rosetti. Mi-a povestit secretara, care avea biroul lângă ușă și a ascultat tot ce s-a discutat la ședința aceea.

În acea perioadă a fost un scandal și la Iași. Eu nu aveam nici o legătură cu ce s-a întâmplat la Iași. Era ceva cu un plagiat. D-na Canarache a legat chestiunea aceasta de mine și a spus: „Uite ce pățim de la foștii deținuți politici". Și Rosetti n-a putut să facă nimic. I s-a impus să mă dea afară.

M-a chemat a doua zi dimineața și mi-a spus: „Nu pot să te mai țin". Era toamnă sau iarnă, nu mai țin minte. Știu că era frig. Mi-a luat mâinile. Erau reci, căci aveam circulația proastă. I-a fost milă și m-a întrebat: „Tu n-ai mănuși?" Și pe urmă m-a dat afară.

S-a anunțat apoi un concurs la secția de stampe a Bibliotecii Academiei. Erau patru locuri. S-au înscris peste 50 de persoane. Serviciul de cadre al Academiei nu s-a ostenit să verifice. Am reușit a doua. N-au putut să încadreze decât de la a șaptea persoană. Primii șase erau indezirabili. M-am înscris apoi la forțele de muncă. Erau împărțite pe raioane. M-am înscris deci în raionul unde locuiam și ei trebuia să-mi găsească loc de muncă în același raion. Mi-au găsit un post de casieră la un coafor sau frizerie. Nu am vrut să mă duc. Nu mă pricepeam să lucrez cu banii. Și, apoi, terminasem totuși o facultate...

La un moment dat am aflat acasă un bilet de la forțele de muncă. Să mă prezint imediat, că mi-au găsit altceva. Tot în raionul nostru. Era Institutul de Cercetări Farmaceutice, care funcționa unde-i Spitalul Municipal acuma, pe o străduță. Aveau un post de muncitor calificat, cu studii superioare și cu cunoștințe de două limbi străine. M-am prezentat și m-au primit. Nu mai era „domeniu ideologic", ci de „activitate științifică". Era mai simplu în cercetare, serviciul de cadre era mai mult formal.

În primii ani de serviciu

M-au angajat și mi-au schimbat imediat încadrarea. M-au făcut traducător tehnic și am funcționat acolo 11 ani. Abia prin anii '70-'71, am putut să intru în „sectorul ideologic". Am reușit la un concurs la Biblioteca Centrală Pedagogică și am trecut redactor la niște publicații de rezumate pentru profesorii de limbi străine. Era atmosfera foarte bună. Erau câțiva foști deținuți politici la Bibliotecă. Un fel de oază. De aici m-am și pensionat. Tot de aici am început și colaborarea la diferite edituri cu traduceri.

– Cum ați găsit Bucureștiul când ați ieșit din închisoare?

– Ce să spun... Era un oraș liber. O oarecare abundență de mărfuri. Mama, din puținul ei, îmi cumpărase câte un cadou la fiecare aniversare a mea din închisoare. M-a așteptat cu cadouri... Medici, prieteni de-ai tatei, m-au luat sub îngrijire... Ca atmosferă interioară era însă altceva. În închisoare avusesem tot timpul o speranță. Așteptam eliberarea. Când am ieșit și când am început să mă lovesc de atâtea și atâtea, n-am mai avut speranță. Am avut o perioadă de depresie.

Am ieșit. Și ce-am găsit? ■

A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ

La începutul acestui an, Institutul Italian de Cultură a organizat, cu prilejul Zilei memoriei – 27 ianuarie 1945 –, o foarte interesantă prezentare-dezbatere a ceea ce a însemnat rasismul, respectiv antisemitismul în societatea fascistă. Incursiunea în trecutul nu foarte îndepărtat a prilejuit apropierea de una dintre cele mai sensibile teme ale istoriei totalitare europene – Holocaustul –, din perspectivă italiană.

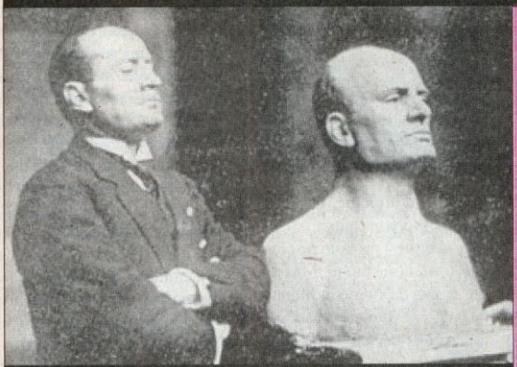

Dictatorul Mussolini pozând pentru propria-i statuie

O lege relativ nouă, din 20 iulie 2000, a decretat data de 27 ianuarie ca Ziua memoriei. În actul normativ se spune: „pentru a aminti de Shoah, de legile rasiale, de persecuția italiană a cetățenilor evrei, de italienii care au suferit deportarea, prizonieratul, moartea, ca și de cei care, cu toate că erau de orientări diferite, s-au opus proiectului de exterminare și cu riscul propriei vieți au salvat alte vieți și i-au protejat pe cei persecutați". Este ziua în care, conform unei dispoziții venite recent din partea guvernului italian, pe toate clădirile noastre publice, și din țară, dar și din străinătate, se arborează drapelul în bernă.

ANTISEMITISMUL ÎN STATUL FASCIST ITALIAN

VITO GRASSO,
director al Institutului Italian de Cultură, ataşat cultural al Ambasadei Italiei la Bucureşti

Ce a însemnat rasismul pentru Italia lui Mussolini? Subliniez încă de la început că la noi în țară nu a existat niciodată ceea ce se numește în mod curent antisemitism popular, răspândit în toate structurile societății. Și aceasta în condițiile în care numărul evreilor trăitori în Italia, în acea perioadă – după cum o arată surse avizate –, nu depășea 44.000 (aproximativ 1% din totalul populației), dintre care 12.000 trăiau la Roma, 10.000 la Milano și 6.800 la Trieste (care face parte din statul nostru de-abia din 1918). Restul comunității evreiești era răspândit în Torino, Piemont sau alte orașe ale acestei regiuni, în Emilia, Modena, Ferrara, în partea adriatică a statului pontifical, Ancona. Ea era reprezentată, în general, de o populație urbană, iar cel puțin în cazul evreilor stabiliți în zona Romei, aceștia sunt acolo de veacuri, am putea spune chiar că sunt mai romani decât mulți dintre noi...

Această minoritate evreiască nu reprezenta deloc o forță numerică. Se integrase destul de bine în sânul societății italiene. Astfel, la numărul total de 44.000 de evrei s-au înregistrat nu mai puțin de 6.800 căsătorii mixte, iar câteva dintre personalitățile vieții politice

interbelice provin din sânul acesteia – cum este cazul preşedintelui Consiliului de Miniştri, deţinător şi al funcţiei de ministru de Externe, baronul Sidney Sonnino (1847-1922).

Dar nu se poate considera că a existat în Italia un partid anume, care i-a atras în totalitate pe evrei, ei fiind foarte răspândiţi în toate organizaţiile politice italiene – de la mişcarea fascistă până la socialişti şi comunişti –, deoarece, în lipsa unui real antisemitism, nu aveau motiv să se regrupeze într-un partid care să le apere drepturile.

Istoria ne-a învăţat să fim toleranţi

E adevărat însă că, în societatea italiană, s-a impus şi un aşa-numit antisemitism catolic, promovat de Biserică, dar deloc de tip rasist, deoarece în momentul în care evreul se convertea la catolicism, el primea un alt nume, încetând deci a mai fi considerat evreu, ci italian catolic; conceptul în

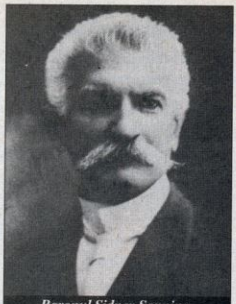

Baronul Sidney Sonnino, prim-ministru şi ministru de Externe

sine nu era biologic, rasial, ci pur şi simplu religios.

În ceea ce-l priveşte pe conducătorul fascismului, Mussolini, a fost destul de indiferent faţă de chestiunea evreiască, având chiar prieteni din această comunitate – cea mai cunoscută fiind, bineînţeles, Marguerita Sarfatti, colaboratoare apropiată a Ducelui şi mare susţinătoare a sa pe calea spre putere. S-a ajuns chiar până acolo încât, în guvernul fascist instaurat după vestitul marş asupra Romei, din 1922, un evreu să ocupe poziţia de subsecretar de Stat la Ministerul de Interne, Aldo Finzi, iar în 1932, un altul, Guido Jager, să fie chiar ministru de Finanţe. Căci, după cum apreciase glumind însuşi Mussolini, nimeni nu era mai bun ca un evreu pentru a putea descurca situaţia financiară... Liderul italian mergea chiar mai departe cu aprecierile, după cum reiese şi dintr-un interviu acordat în 1932: „În Italia nu există antisemitism. Italienii de naţionalitate evreiască s-au dovedit a fi buni cetăţeni şi au luptat cu vitejie în război. Mulţi dintre ei ocupă funcţii de conducere în universităţi, armată şi în bănci".

Nu a existat o reală poziţie antisemită şi aceasta se poate demonstra şi documentar, mai ales din momentul în care au început persecuţiile în Germania, când Ambasada Italiei de la Berlin, sub forma, e adevărat, a unor simple sfaturi prieteneşti, a încercat să tempereze politica Führerului, stârnindu-i răspunsuri foarte dure. Chiar şi în discursurile lui Mussolini se poate descifra o oarecare critică faţă de politica antisemită germană. Este cazul alocuţiunii din septembrie 1934, de la Bari, unde Ducele pomeneşte despre cele 20 de secole de istorie care „ne permit să ne uităm cu suverană milă la nişte doctrine venite de peste Alpi şi susţinute de oameni care nu cunoşteau Scriptura atunci când Roma îi avea pe Cezar, Cicero şi Virgiliu"...

Poziţia aceasta se va păstra până în anii 1937-1938, când, mai ales pe fundalul polemicilor tot mai aprinse cu Anglia şi Franţa, apropierea de Germania va aduce şi primele puncte de vedere oficiale italiene în ceea ce priveşte legislaţia rasială.

Cea mai mare sinagogă din Roma, aflată pe locul ghettoului de altădată, punct central al celei mai vechi comunităţi ebraice din Europa

Marea cotitură

Așadar, schimbarea și în domeniul politicii rasiale vine odată cu anul 1938. În societate se manifesta deja, din ce în ce mai pregnant, o atracție față de aspectele pseudo-științifice ale rasismului. Printre promotorii acestora se înscriu unele dintre cele mai extremiste figuri din sânul fasciștilor, cum este cazul filosofului Iulius Evola, al conducătorului săptămânalului *La vita italiana*, preotul răspopit Giovanni Preziosi, sau al cunoscutului Roberto Farinacci, membru al Marelui consiliu fascist și șef al mișcării antisemite. În iulie 1938 apare, în aceste condiții, un *Manifest al apărării rasei*, publicat sub egida Ministerului Culturii Populare (MINCULPOP) de către un grup de profesori universitari, specialiști în domenii ca zoologie, antropologie sau psihologie, manifest în care se afirma cu tărie existența unei ierarhii clare a raselor. Poporul italian era perceput aici ca o ramură importantă a rasei ariene – rasă eminamente superioară –, devenind, din această perspectivă, imperios necesară protejarea sa de orice risc de contaminare, mai ales provenită din sânul comunității evreiești. A urmat crearea și a unui Consiliu superior pentru demografie și rasă. Era punctul de plecare al ansamblului legislativ rasial apărut în ultimii ani ai regimului mussolinian, pe care Ducele, pentru a evita imitarea servilă a modelului german, îl va prezenta ca pe o continuare firească a politicii demografice lansate începând cu anul 1927.

Marguerita Sarfatti, colaboratoarea apropiată a Ducelui

După conferința de la München, din septembrie 1938, care a hotărât dezmembrarea Cehoslovaciei, în noiembrie același an s-au adoptat și primele măsuri antisemite – „legile de apărare a rasei" –, purtând și semnătura regelui (fapt care-i va atrage, mai târziu, oprobriul societății). Prin intermediul acestora li s-a interzis evreilor să mai predea în școlile de stat, să se căsătorească cu ne-evrei și au fost împiedicați să dețină companii mari sau suprafețe întinse de teren. În ceea ce îi privește pe evreii străini de pe teritoriul italian li s-au acordat șase luni pentru a-l părăsi. Au existat însă și foarte multe excepții. Astfel, era considerat evreu și cine avea un părinte de religie mozaică, indiferent dacă era mama sau tata, dacă profesa religia mozaică. În aceeași idee, puteau fi excluși de la discriminare cei ce își aduseseră contribuția la propășirea nației italiene, respectiv cei ce erau mutilați sau invalizi de război, cei ce luptaseră pentru cauza fascistă în războaiele din Libia, Spania sau Etiopia.

Prin aceste măsuri nu se interzicea însă populației evreiești dreptul de a exercita unele profesiuni liberale, cum erau cele de avocat, doctor, negustor sau simplu angajat în întreprinderi particulare. Și nu se vorbea deloc de măsuri ultime – deportări sau exterminări.

Poziția Bisericii Catolice față de adoptarea acestor legi rasiale a fost destul de rezervată. Diferendele au plecat de la punctul ce interzicea căsătoriile mixte, deoarece, pe baza Acordului de la Laterano (1929), căsătoria încheiată de preot era

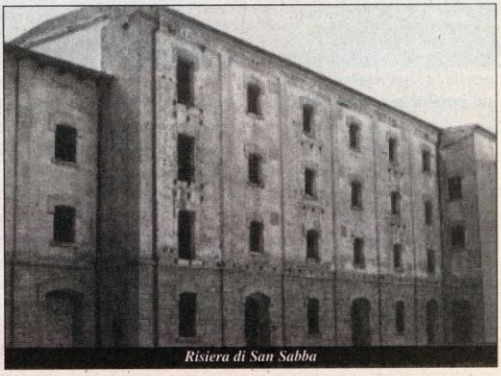

Risiera di San Sabba

Sinagoga din Trieste

transcrisă în registrele de stare civilă, având recunoaștere de către stat. În Italia nu era nevoie de o dublă ceremonie – la biserică și la primărie –, deoarece cea încheiată în sânul Bisericii avea și valoare laică. Astfel, în cazul evreului convertit, în fața Bisericii el reprezenta un simplu credincios catolic, căruia nu i se putea refuza căsătoria.

Aceste măsuri au rămas în vigoare până în septembrie 1943, când Italia cere încheierea unui armistițiu cu Puterile Aliate, statul fiind tăiat în două de armatele de ocupație – sudul aliat (unde se și transferă guvernul și regele) și, respectiv, nordul – german. În această a doua zonă apare regimul fantomă al așa-numitei Republici Sociale de la Salo, în interiorul căreia, după cum era de la sine înțeles, și statutul evreilor se schimbă radical.

Aur contra viață

Acolo au apărut și primele măsuri de deportare, într-un lagăr de tranzit – Fossoli – în drum spre Auschwitz. Statisticile arată că au fost deportați în această perioadă 8.800 de evrei italieni, dintre care au reușit să se întoarcă doar aproximativ 1.000. Un episod extrem de dureros s-a petrecut la Roma, la sfârșitul lui septembrie 1943, când comandantul SS local, Kappler, l-a chemat pe șeful comunității evreiești somându-l să plătească, în nu mai mult de 36 de ore, o taxă de 50 kg aur, altfel va ordona arestarea și deportarea a 200 de evrei. A început imediat o adevărată colectă populară, la care au participat și numeroși ne-evrei, făcându-se apel chiar și la statul pontifical, care a răspuns pozitiv. În final, nu a mai fost cazul să se ceară sprijinul Înaltului Scaun, deoarece în timpul alocat s-a reușit strângerea a 70 kg de aur (surplusul fiind ascuns, iar după război ajutând la înființarea statului Israel). Dar, după trecerea a mai puțin de o lună de la plata fabulosului „impozit", ghettoul de la Roma a fost închis, trupele SS arestându-i și deportându-i pe toți evreii găsiți în interiorul său, circa 1.200, la care s-au adăugat alte câteva sute, pentru ca un total de aproape 2.000 de evrei să ia acum drumul deportării. Dintre aceștia au reușit să se mai întoarcă doar 15...

Unul dintre cazurile aparte de pe teritoriul italian l-a constituit singurul lagăr de exterminare de la Risiera di San Sabba. Situația evreilor din zona Trieste a fost puțin diferită, deoarece până în 1918 zona făcând parte din Imperiul Austro-Ungar, comunitatea semită era de tradiție aşkenardă, parte de limbă germană, neavând aproape nimic în comun cu tradiția italiană. În lagărul înființat pentru a-i „adăposti" pe evrei, slavi și comuniști și-au găsit sfârșitul în chinuri 5.000 de persoane. La eliberarea zonei de către armata iugoslavă, trupele germane au distrus și crematoriul.

Dar descrierile supraviețuitorilor și însemnările de pe pereții celulelor stau mărturie și astăzi asupra modalităților de exterminare: împușcare, strangulare sau sufocare prin inhalare de gaze de eșapament. Risiera a fost și un lagăr de tranzit, deoarece prin el au trecut peste 20.000 de prizonieri, din care au fost lichidați 5.000. Mulți dintre aceștia au făcut parte din azilurile de bătrâni, aflate sub obăduirea comunității evreiești.

Dacă acestea au fost măsurile oficiale, fie ale statului mussolinian, fie ale Republicii de la Salo, în cazul opiniei publice italiene, antisemitismul nu a reprezentat o caracteristică. De cele mai multe ori, chiar populația locală i-a ascuns și protejat pe evrei. După spusele, din 1956, ale rabinului șef al comunității din Roma, în spatele fiecărui evreu salvat a fost un italian care l-a ajutat...

Iar mulți dintre membrii comunității evreiești italiene au și participat la mișcarea de rezistență antifascistă. Printre cele mai importante nume, putem aminti pe scriitorii și publiciștii Eugenio Curiel, pe Emanuele Artom sau pe Leone Ginzburg, care și-au și găsit sfârșitul în această luptă. ■

Memorii de război

La 25 mai 1944, abia întors la Berchtesgaden, generalul Gârbea a fost invitat la Înaltul Comandament al Wehrmacht-ului (OKW), pentru a fi informat în legătură cu materialul de apărare antiaeriană pe care germanii se angajaseră să-l livreze părții române, conform acordurilor intervenite. Interlocutorul său, generalul Buhle, a ținut să-i spună, în acest context, că pe teritoriul României s-au produs sabotaje împotriva producției și transportului de carburanți și că, dacă acestea se vor repeta, germanii vor fi nevoiți să ia măsuri speciale. Când i-a cerut explicații, generalul german evitase un răspuns clar, mulțumindu-se să declare că problema carburanților era vitală pentru armata germană, mai ales după ce ruta de transport terestru a acestora prin Cernăuți-Polonia căzuse, iar cea fluvială, pe Dunăre, devenise impracticabilă după minarea fluviului cu mine lansate din aer de aviația inamică.

În zilele care au urmat, tema „măsurilor speciale" a fost reluată și de alți șefi germani, într-o atmosferă de neliniște și mare încordare provocată de debarcarea forțelor aliate la 6 iunie. Iată câteva pagini semnificative din memoriile generalului Titus Gârbea referitoare la acele zile.

Dan GÂRBEA

SOMN ADÂNC, VEGHEAT DE GENERALI

General TITUS GÂRBEA

● Șoapte îngrijorătoare la urechea generalului Guderian ● „Bomba" din Normandia ● Supravegherea românilor era discretă, dar vigilentă ● Artileristul Warlimont privește temător spre Finlanda ● Urgia aviației aliate ● Faimoasele arme noi nu pot răpune poporul englez ● Și la Antonescu, și la Sănătescu

Ședința de analiză a situației fronturilor din seara zilei de 5 iunie 1944 a început mai devreme ca de obicei. A debutat cu expunerea generalului Zeitzler, șeful Înaltului Comandament al Armatei de Uscat (OKH). A menționat consolidarea frontului în Galiția prin aducerea întregii Armate 17 din Dobrogea. Apoi a sărit la Baltikum, cum obișnuiau germanii să numească Țările Baltice, unde se afla zona de operații a Grupului de armate Nord. Aici continua retragerea de forțe sovietice, care erau transportate în zona lacului Ladoga. S-a ascultat apoi raportul meteorologic, defavorabil aviației și flotei în Marea Nordului, ca și pe Canalul Mânecii. A urmat raportul privind bombardamentele din Franța și Belgia, la care Hitler a ordonat represalii. S-a discutat despre Belgia și Picardia, cum și despre zona Bordeaux. Nu s-a hotărât mișcarea rezervelor, ci doar întărirea aviației în Germania, pentru apărarea teritoriului. Aceasta a surprins pe șefii de la OKW, dar, docili, au trecut la situația din Italia. Atunci am aflat de ocuparea Romei și de o retragere „în ordine, manevrând", pe o poziție „G".

Trupele aliate aduse cu transportoarele până la mal, într-o impresionantă demonstrație de forță...

Spectrul apropiat al celor două fronturi

A fost una din cele mai liniștite ședințe de analiză și generalul Heusinger [șeful Secției Operații din cadrul OKH] m-a condus afară, în hol. Am zăbovit mult cu el și l-am întrebat dacă într-adevăr rezistența franceză este atât de activă și de temut cum îmi spusese generalul Buhle. Nu o cunoaște decât din rapoarte și deduce că informativ este activă, dar operativ, cea din Iugoslavia era cea mai virulentă. Admite că debarcările ce s-au produs în Italia sunt periculoase. El făcuse și primul război mondial și îngândurarea lui se datora spectrului războiului pe două fronturi, în perspectivă foarte apropiată. Se aștepta la o mare ofensivă sovietică. Îl întreb dacă ea viza România și Balcanii, iar el răspunde categoric negativ, spunând că îl înspăimântă masa de tancuri sovietice ce se va dezlănțui prin câmpia Poloniei direct asupra Germaniei. Vorbește îngrijorat de marea cantitate de artilerie de tot felul ce se desfășoară de către ruși contra frontului de sud finlandez.

În acest timp, în marele hol al hotelului, ofițerii fără treburi urgente au continuat conversațiile. La o masă era generalul Guderian, înconjurat de un cerc de ofițeri, printre care și adjutantul meu, lt. col. Nedelcu. Acesta mi-a spus a doua zi că în grup discuția continuase mult după miezul nopții și la un moment dat un ofițer a venit din afară și i-a raportat ceva șoptit la ureche lui Guderian. Acesta s-a ridicat spunând că o acțiune aeriană caracteristică se produce în Franța pe coasta de nord, care ar putea fi preludiul ofensivei aliate și care ar putea aduce noi evenimente în desfășurarea războiului.

A doua zi, 6 iunie, la ora 9.05, maiorul von Hinckelday îmi comunică începerea debarcării Aliaților în Franța, pe coasta de nord, ceea ce împărtășesc lui Nedelcu și, împreună, am înțeles că preludiul anunțat de Guderian în timpul nopții fusese real. Hinckelday îmi spusese că superioritatea aeronavală a Aliaților este autoritară; un acoperiș de bombe și de proiectile sprijină continuu debarcarea în zona de coastă. Informațiile sunt rare și mă sfătuiește să mai aștept înainte de a merge la OKW și OKH. Îmi spune că Führerul nu a fost anunțat, deoarece încă nu s-a trezit.

Către amiază am sunat la București, la Marele Stat Major, unde am vorbit cu generalii Mardare și Leonida, cărora le-am confirmat faptul ce era cunoscut, presupun, de la radio. Maiorul Hinckelday, care era de față, avea o înfățișare deprimată, ce nu i-o mai cunoscusem. Presupuneam că ea reflecta starea de spirit a șefilor pe care îi văzuse și care îl autorizaseră să mă informeze. Aceștia *nu îndrăzniseră să-l trezească* pe Hitler, deși rapoartele de pe front au început să sosească dis-de-dimineață. În această zi nu am reușit să abordez pe nici un șef german. Hinckelday nu a putut sau nu a vrut să-mi dea nici o informație. Era mai rezervat ca de obicei. Abia a doua zi am putut vorbi la OKH-Operații. Generalul Heusinger era pur și simplu întunecat la față, cu gândul la frontul de Est și aștepta ca o „bombă" similară să cadă și acolo. Îmi precizează că luptele din Franța se dau pe plajele de debarcare (pe care nu mi le numește), în Normandia, la vest de Sena, și că trupele debarcate cu planoare au un câștig mare de teren pe plajele de la nord de Caen. Spune că la OKW se consideră că operația ar putea fi doar un

atac demonstrativ și că efortul principal al debarcării ar putea fi în alt sector mai periculos, cum ar fi Belgia, Picardia sau chiar Olanda, de unde se poate pătrunde mai ușor în provinciile Rinului.

La OKW nu am avut acces nici în 7, nici în 8 iunie.

La 8 iunie, către amiază, am telefonat la București, comunicând această incertitudine și că, îndată ce voi avea date pozitive, voi zbura în țară pentru raport. Între timp, nu am mai participat la nici o ședință de analiză, la care eram invitat când doream. Era un semn.

Nefastul ordin al lui Hitler

În așteptare, am putut să vorbesc cu generalul Wagner, care m-a asigurat că a dat ordinele pentru executarea planului Olivenbaum (*Magazin istoric*, nr. 10/2002). Despre debarcare nu mi-a spus o părere netă, dar a adăugat că, dacă ar fi posibilă oprirea Aliaților, tratativele de pace ar trebui începute. Am vorbit și cu generalul Fellgiebel, care mi s-a plâns că transmisiunile sale merg foarte greu din cauza bombardamentelor aeriene pe zone întinse, ca și din cauza sabotajelor care sunt tot mai agresive [...]

Am avut o nouă convorbire telefonică cu M.St.M., în care mi-am exprimat scepticismul asupra situației, atât cât am putut la telefon. În acele zile supravegherea misiunii române, deși discretă, am remarcat-o mai vigilentă, ceea ce au observat și colaboratorii mei. Le-am recomandat atenție, rezervă și nici o apreciere.

Aveam o părere rea, dar neconfirmată, despre mersul operațiilor în Franța. Radioul german nu transmitea decât programe de propagandă, iar posturile străine erau bruiate. Totuși, din crâmpeiele de știri recepționate și din cele aflate de la generalul Fellgiebel rezulta că Aliații au pus picior solid pe coasta Normandiei și se mențin în capul de pod.

La 9 iunie, înainte de amiază, am fost primit la OKW, de către generalul Warlimont, care conducea Direcția de Operații pentru toate armele: uscat, marină, aviație, blindate. Era obosit și vizibil deprimat [...]

Cu glasul încet îmi spune că Aliații au debarcat cu mijloace considerabile, de tot felul. De la 6 iunie au cucerit porțiuni de coastă din Normandia, unde se mențin sub protecția flotei și a aviației, care au supremația absolută. După ce îmi detaliază urgia aviației aliate, care atacă chiar și autovehicule sau luptătorii izolați, conchide că manevra rezervelor și a marilor unități blindate [germane] nu se poate face decât noaptea, fiindcă ziua sunt decimate prin atacuri în câmpul tactic, fără să se aibă în vedere pierderile. La întrebarea mea, îmi spune că e prea devreme să se considere debarcarea ca o acțiune decisivă și că așteaptă o alta pe o direcție de efort strategic. În susținerea acestei idei, el pare sceptic, exprimând părerea OKW: „tocmai cramponarea și rezistența Aliaților pe plajele și terenul unde au pus piciorul arată că desfășurarea debarcării în Normandia este un mare atac demonstrativ pentru a atrage rezervele noastre strategice". Ca să risipească o asemenea presupunere, se grăbește să sară la frontul din Finlanda, unde îmi spune că așteptatul atac s-a produs în sectorul lacurilor, unde predomină trupele finlandeze. Nu-mi poate preciza situația, dar îmi spune că focul artileriei angajate este uriaș, cum nu a fost nici la Stalingrad. Industria sovietică a reușit să fabrice o artilerie numeroasă, comandamentul sovietic dispu-

...au fost obligate, în primele ceasuri ale debarcării, să se îngroape în tranșee

Prizonieri germani

nând de o rezervă organizată în divizii și corpuri de armată de artilerie de diverse calibre și bătăi, toate motorizate. De această organizare se știa, dar nu se bănuia o asemenea amploare ca pe frontul finlandez. Folosirea artileriei pentru ruperea și străpungerea liniilor va fi o regulă, ca să se asigure lansarea tancurilor în atac cât mai proaspete, pentru crearea de breșe și dezvoltarea operațiilor în adâncime. Warlimont era artilerist și mi-a expus foarte clar această întrebuințare strategică a rezervei de artilerie de care dispunea comandamentul sovietic. Afirmă că nici o apărare în câmp nu va putea rezista unui uragan de foc al unei asemenea concentrări de artilerie și ar fi o mare greșeală pentru orice apărare care s-ar agăța de terenul ce va fi răscolit, iar apărarea nimicită, cum s-a întâmplat și sub focul artileriei navale în Normandia, unde numai cazematele au mai putut rezista. Cred că argumentația lui Warlimont era și o critică la adresa celebrului și nefastului ordin al lui Hitler, dat cu un an înainte: „Keine Absetzbewegungen mehr", nici un fel de retrageri nu mai sunt admise.

[...] Convorbirea de la 11 iunie, în ajunul zborului la București, cu generalul Zeitzler a fost scurtă. Mi-a confirmat luptele grele din Finlanda, pentru a rupe, socotește el, acest aliat de Germania. Crede că acest atac sovietic este numai o coincidență cu debarcarea Aliaților din Franța. Dar, spune el, dacă debarcarea Aliaților se va consolida și se va transforma într-o mare ofensivă, atunci e de așteptat să se producă și o mare ofensivă sovietică, conjugată cu cea a Aliaților.

Apoi, dintr-o dată, sare la rezistența franceză, care, spune el, s-a dedat la multe sabotaje și la distrugerea totală a transmisiunilor. Aceasta explică intervenția tardivă a rezervelor [germane] de sector. A fost nevoie de măsuri represive dure și de pedepsiri asupra populației franceze, fiindcă tratamentul cu mănuși nu mai era posibil. Încheie spunând că pe viitor peste tot se va proceda cu maximă severitate, ca în Italia și Iugoslavia. Aceste avertismente care priveau fronturi ce nu erau în răspunderea generalului Zeitzler mi-au dat de gândit și aluzia sa privea desigur România, unde se produseseră sabotaje, mai ales în zona petroliferă.

Am mai avut o convorbire cu generalul Wagner și cu generalul Becker privitor la livrările în cadrul planului Olivenbaum și a doua zi, dis-de-dimineață, am zburat la București.

Aluzii ignorate

Îndată ce am sosit la București, la zece și jumătate, am făcut un raport verbal la M.St.M., iar către seară la mareșal. Înainte de a spune tot ce aflasem, am fost întrebat ce părere are Hitler. I-am spus că după șase zile de la debarcare nici Hitler, nici anturajul său nu au o părere clară. El continuă să-și păstreze grosul forțelor în Picardia și în Belgia, având credința că în Normandia este o „înverșunată" demonstrație. Această părere o are și mareșalul von Rundstedt, dar acesta crede că debarcarea trebuie urgent lichidată și a cerut forțe ce nu i s-au dat. Ca urmare, Aliații au pus picior solid pe coastă. Se pare că Aliații preferă să-și consolideze capul de pod. Nici unul din marile orașe de pe coastă nu a fost cucerit și nici vorbă de ocuparea vreunui port mare. În schimb, contraatacurile germane sunt lovite nimicitor de o aviație numeroasă, iar tancurile germane sunt primite cu un foc distrugător al artileriei antitanc, bine camuflate. Rapoartele de pe front au precizat că „multe din blindatele germane au fost distruse mai înainte de a putea deschide focul". În concluzie, spun că Hitler, Keitel și Jodl cred că este vorba de un mare atac demonstrativ.

Mareșalul a ascultat îngândurat, apoi a exprimat: „Da, da, cred că s-ar putea să fie o mare demonstrație".

Am adăugat că am impresia că generalii Zeitzler și Warlimont nu împărtășesc această părere, deoarece amândoi mi-au spus că aviația aliată este atât de covârșitoare, iar rezistența franceză atât de virulentă, încât manevra marilor unități germane este imposibilă. Ei au afirmat că aviația germană a fost nulă, neputând să aducă, în aceste zile, decât informația că sunt câteva mii de nave, de la marile cuirasate la micile vase de asalt și debarcare, toate concentrate pe coasta Normandiei sau cutreierând marea între Franța și Anglia. Aceste precizări ale celor doi generali mă fac să cred că ei au părerea că debarcarea de pe coasta Normandiei este acțiunea principală.

Adaug că generalul Zeitzler, vorbindu-mi despre agresivitatea și eficiența rezistenței franceze, precum și despre contramăsurile cele mai severe ce s-au luat printr-un ordin general ce privește și Italia, a vrut să facă o aluzie și la România, unde s-au produs sabotaje. Atrag atenția asupra acestui lucru, pe care îl consider serios. Probabil că rapoartele proaspete venite din România îl determinaseră la aceste avertismente. Generalul Șteflea, care era de față, ridică din umeri și spune către Antonescu: „Nu ne privește", iar acesta a tăcut.

Am continuat cu raportul despre atacul din Finlanda, despre care conducerea germană crede că este o încercare de a rupe această țară de Axă [...] În concluzia raportului, pe care l-am depus și în scris, am arătat că nu ne mai putem aștepta la întărirea frontului nostru cu mari unități germane, ci numai cu armament. OKH are o atenție deosebită asupra unei rezistențe în România, care ar putea dezlănțui represalii și „măsuri speciale" de felul celor pomenite cu ocazia tratativelor economice din luna mai [adică ocuparea militară a țării].

[În ziua de 12 iunie, generalul Gârbea l-a întâlnit pe Sănătescu, pe care, informându-l despre noile evenimente, ținuse să-l facă atent] asupra aluziei amenințătoare a generalului Zeitzler privind măsurile în caz de ivire a unor mișcări de rezistență. [...]

În acest timp s-a anunțat la radio bombardarea Angliei cu „noile arme" – *neue Waffen*. Lansarea noilor proiectile teleghidate, având o mare încărcătură de exploziv, se făcea din teritoriile ocupate în apropierea coastei. Comunicatele, chiar cele engleze, afirmau efecte nimicitoare. Era, desigur, o armă nouă, cum erau cele despre care mi-a vorbit generalul Wagner, dar efectul lor nu era de masă, cum se scontase, și apoi era tardiv, deoarece ofensiva Aliaților în Franța avea să le oprească.

[În ziua de 16 mai, generalul Gârbea a avut o nouă întâlnire cu Sănătescu. Între altele], am vorbit de faimoasele arme noi. Am spus că acum, când poporul englez știe că de zece zile armata sa a pus piciorul solid în Normandia, el nu se va lăsa copleșit de aceste bombardamente, oricât de nimicitoare ar fi fost ele, pentru că nu vor putea dura prea mult. Sănătescu m-a ascultat liniștit și mi-a spus că a raportat regelui informațiile aduse de mine, cum și părerea mea asupra duratei [de pregătire a desprinderii de germani], care nu va putea fi scurtată decât de o puternică ofensivă sovietică. Închei spunându-i textual: „Până acum nu s-a îndeplinit decât prima condiție, deschiderea celui de al doilea front; să vedem cum se desfășoară el".

M-am înapoiat la Berchtesgaden contrariat că atât mareșalul Antonescu, cât și generalul Șteflea nu au dat prea multă importanță evenimentelor din Franța și din Finlanda, care ar fi trebuit să fie începutul sfârșitului. Poate că problemele pe care le aveau în țară îi copleșeau într-atâta, încât nu mai erau impresionați de ce se petrecea la distanțe mai mari de propriul nostru front. ■

(Va urma)

Înspăimântătoarele Katiuşe

Doamna de Staël este autoarea romanelor sentimentale Corinne (1807) și Delphine (1802). A fost un personaj furtunos, cu o activitate debordantă și răsunătoare, o femeie aprig dușmănită de Napoleon, interzicându-i-se chiar prezența în Franța.

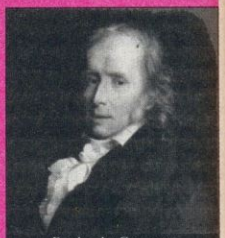

Benjamin Constant, cea mai statornică legătură amoroasă a doamnei de Staël

EUROPEANA DOAMNĂ DE STAËL

AMELIA PAVEL

Fără a fi frumoasă, doamna de Staël a avut numeroase aventuri amoroase (dintre care cea mai cunoscută și mai îndelungată cu Benjamin Constant, scriitorul și omul politic liberal, mai tânăr cu un an decât ea) și câțiva copii, legitimi și nelegitimi. La sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, într-o epocă în care se călătorea cu diligența, ea străbătea Europa de la un capăt la altul, la intervale scurte: din Italia în Germania, înapoi în Elveția, de unde părinții ei erau originari, apoi din nou în Germania, Austria, Polonia, până în Rusia, la St. Peterburg. Strălucită în arta conversației, îi cucerise la Weimar pe Goethe și Schiller, la Viena pe Johann Schlegel, la Frankfurt și Berlin pe Humboldt. Mondenă perfectă, domina saloanele și recepțiile vremii, în toate orașele pe care le parcurgea. Se interesa de politică, de religie, de literatură, de moravuri, se implica în toate.

Marele moment al vieții ei a fost însă învățarea limbii germane în 1798-1799 și, ca urmare, redactarea faimoasei cărți *De l'Allemagne* (Despre Germania – 1810), carte care astăzi pune problemele raporturilor dintre Franța și Germania cu o actualitate de ultimă oră. Exercițiul acestor raportări la lumea franco-germană este legat probabil de originea elvețiană a Annei Louise Germaine de Staël. Fiică a lui Jacques Necker, numit în 1768 ambasador-ministru al Genevei pe lângă regele Franței, proprietar al unei magnifice rezidențe la Coppet, în Elveția, doamna de Staël își va petrece ani buni în această reședință, devenită un centru monden cultural de prim ordin. În 1786 domnișoara Necker, în vârstă de 20 de ani, se căsătorește cu baronul de Staël-Holstein, atașat ambasador al Suediei la Paris. Destul de curând, în 1788, îl întâlnește pe contele de Narbonne, cu care are o relație de o relativă constanță.

Cartea doamnei de Staël Despre Germania, apărută în 1810, a creat prima breșă în bariera de prejudecăți dintre Franța și Germania.

Rând pe rând, cartea *Despre Germania* examinează literatura – prin portrete de scriitori sau opere –, muzica, arta plastică, politica, moravurile, mentalitățile, viața de familie, viața mondenă a germanilor, pe regiuni. Interesul și chiar hazul acestor observații constau în faptul că ele sunt făcute în permanentă comparație cu aceleași aspecte în viața francezi-

lor. Deși discreția și tactul ei sunt maxime, o preferință pentru experiența franceză subzistă permanent. În felul doamnei de Staël de a prezenta aceste comparații apare însă o neașteptată proiectare a viziunii ei asupra clasicismului francez și romantismului german.

„Această carte a fost un puternic instrument – scrie Goethe – care a operat prima spărtură în zidul de vechi prejudecăți înălțat între noi și Franța". Cu o luciditate maximă, doamna de Staël își începe studiul pornind de la faptul că Germania este alcătuită din mai multe state mici, diferențiate atât prin natură, peisaj, dialect, cât și prin mentalități și obiceiuri. „Această diviziune a Germaniei, funestă forței ei politice, era totuși foarte favorabilă oricăror provocări tentante pentru geniu și imaginație. Exista un soi de anarhie blândă și pașnică în ceea ce privește opiniile literare și metafizice, care permiteau fiecărui om să-și dezvolte plenar maniera individuală de a vedea lucrurile".

În analizele ei, doamna de Staël include și Viena, unde se afla în tovărășia lui Johann Herder, filosoful iluminist, teoreticianul curentului „Sturm und Drang". „Risipa este practicată acolo cu aceeași precizie ca în afaceri, iar timpul se pierde la fel de metodic precum este folosit". „La Viena, scrie ea, se crede că este de bun gust să vorbești numai franțuzește; când, de fapt, gloria și chiar agrementul oricărei țări se află întotdeauna în caracterul și spiritul național".

În capitolul *Spiritul conversației*, autoarea notează:

Arta conversației a fost înlocuită cu arta talk-showului.

„Mersul ideilor, de un secol încoace, a fost cu totul dirijat de conversație. Se gândea pentru a vorbi, se vorbea pentru a fi aplaudat și tot ceea ce nu putea fi exprimat părea să încarce în zadar sufletul". (Să nu ne gândim involuntar la *talk-show*-urile interminabile de pe posturile de televiziune din toată lumea?) Nu pierde aici ocazia doamna de Staël de a sublinia dezvoltarea unei maxime îndemânări a francezilor în materie de conversație, subtilă și eficientă.

Acceptând ideea că în literatura germană există și „alți scriitori superiori lui Goethe în anumite direcții", ea afirmă că el „este un spirit prodigios în conversație" și că există în el „o dublă existență, o dublă forță, o dublă lumină, care reflectă în orice lucru ambele aspecte ale chestiunii". Pentru Schiller, în același timp „geniu și om de o perfectă bună credință", are o admirație totală. Într-adevăr – adaugă autoarea –, „gândirea egalează acțiunea numai atunci când trezește în noi imaginea adevărului; minciuna este încă și mai dezgustătoare în scrieri decât în purtări".

Capitolul *Despre gust* precizează, cu mare subtilitate, diferențele între o națiune și alta. Aici admirația doamnei de Staël pentru civilizația franceză se înflăcărează. „Tactul în materie de convenience face parte din bunul gust și este posibil ca o întreagă națiune să aibă aristocrația bunului gust în raport cu altele. Este cazul Franței, unde spiritul adecvat societății este atât de eminent dezvoltat, încât pretențiile ei la superioritate în acest domeniu pot fi scuzate." Interesant este faptul că deși aprobă gustul francez pentru echilibru și moderațiune, în pictură ca și în teatru, având o repulsie pentru orori și brutalități, totuși, în fond, ea manifestă o aplecare spre modernitate, care la acea dată mijea în romantism.

Această viață trepidantă de călătorii, opere, relații cu celebrități și aventuri amoroase îi provoacă, pe neașteptate, în 1817, un atac cerebral, care o paralizează. În același an moare. Avea 51 de ani. ■

Un salon literar la Paris, în strada Saint-Honoré

O INCREDIBILĂ ÎNTÂMPLARE AERIANĂ

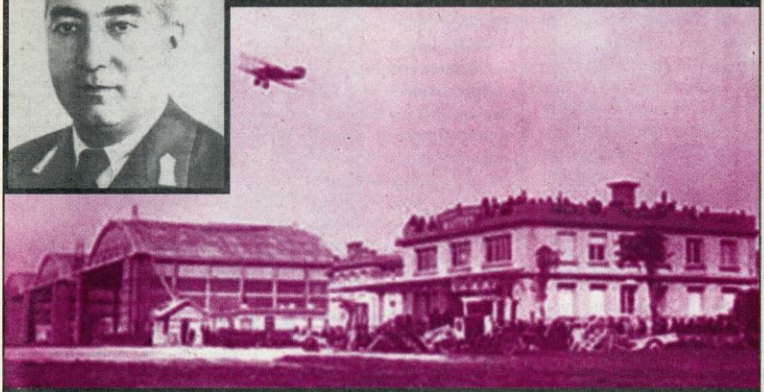

Aeroportul Le Bourget, de pe care a decolat şi echipajul format din locotenentul Mihai Oprişan şi căpitanul Alexandru Sahini (în medalion)

Comandor (r) aviator CONSTANTIN IORDACHE

Nevoia crescândă de securitate a României Mari a impus semnarea unor tratate defensive cu statele vecine, care se simţeau şi ele ameninţate de politica revizionistă. În 1921 s-a realizat o alianţă între România, Iugoslavia şi Cehoslovacia (aşa-numita „Mica Înţelegere" sau „Mica Antantă"), la care urma să adere şi Polonia. Neînţelegerile dintre Varşovia şi Praga au împiedicat extinderea acestui tratat de la Marea Egee la Baltica.

A fost cadrul care a favorizat organizarea unor competiţii aeriene, cunoscute sub numele de „Concursul Micii Antante şi al Poloniei".

Regulile concursului erau pe cât de stricte, pe atât de simple. Cum scopul urmărit era testarea îndemânării piloţilor şi nu a performanţelor avioanelor, nu erau admise la start decât avioane militare de serie. Traseul ca şi locul de începere a competiţiei anuale erau stabilite de comun acord între şefii aviaţiilor militare ale tuturor ţărilor participante.

Cea de-a treia ediţie a competiţiei a fost găzduită de Polonia, în 1930. Aceasta însemna că piloţii urma să decoleze de la Varşovia şi să revină acolo, după escalele de rigoare în capitalele statelor Micii Antante. România era reprezentată de şase echipaje.

Începe greul

Pentru piloţii români, concursul a început, practic, cu plecarea cu trenul la Paris, unde urma să ia în primire cele şase avioane de la fabrica Bréguet. După controalele de rigoare ale aparatelor, la 20 august au decolat de pe aeroportul Le Bourget (Paris) în direcţia Varşovia (aeroportul Mekotov). Itinerarul urma linia Paris-Strasbourg-Nürnberg-Praga-Varşovia.

Aparatul de tip Bréguet 19, folosit şi de aviaţia militară franceză, era un biplan de recunoaştere şi observaţie, dotat cu un motor de 450 de cai putere. Cabina era deschisă, având două locuri. Comunicarea între membrii echipajului (pilotul şi observatorul-navigator) se putea face doar prin semne şi bilețele, din pricina zgomotului făcut de motor.

Unul dintre avioane era pilotat de către locotenentul aviator Mihai Oprişan, observator-navigator fiind căpitanul Alexandru Sahini.

Ambii aveau o vastă experienţă de zbor, primul fiind brevetat ca pilot la 2 august 1923, iar secundul obţinuse brevetul de observator la 26 ianuarie 1920. Deşi nu ştia să piloteze, căpitanul Alexandru Sahini era recunoscut ca un excelent observator-navigator, fiind, în acel moment, profesor de navigaţie aeriană la Centrul de Instrucţie al Aviaţiei din Bucureşti. În condiţiile tehnice ale anului 1930 (absenţa radiofoniei, a goniometriei şi a radarului), navigaţia aeriană era apanajul exclusiv al iscusinţei şi experienţei echipajului.

Prognoza meteo pe întregul traseu nu era favorabilă, plafonul de nori fiind foarte coborât. Nu erau excluse nici ploaia (ceea ce însemna vizibilitate redusă) şi nici furtunile. Cu toate acestea, piloţii români nu şi-au amânat decolarea. Până la intrarea în spaţiul aerian al Cehoslovaciei, zborul s-a desfăşurat fără dificultăţi deosebite.

De aici încolo însă a început greul, odată cu vântul care s-a înteţit, scuturând destul de tare avioanele. Au apărut şi aşa-zisele „goluri de aer", care au provocat serioase „căderi", neplăcut resimţite de către temerari.

Pilot fără manşă

Norii erau mult prea aproape de munţii survolaţi, grosimea lor atingând 10.000 de metri; prin urmare nu se putea trece nici pe sub ei, nici deasupra lor. Având ca unică soluţie să pătrundă direct în plafonul noros (altfel spus „zborul în orb"), românii s-au văzut nevoiţi să se despartă, pentru a evita riscul de a se lovi între ei. Din acest moment, navigaţia nu mai era posibilă decât cu ajutorul hărţii de zbor, al compasului magnetic şi al altimetrului.

Chiar şi în plină furtună, echipajele româneşti păreau să se descurce mai mult decât mulţumitor, până când...

Avionul pilotat de către locotenentul Mihai Oprişan a fost prins de o puternică rafală de vânt. Oprişan a reuşit să redreseze aparatul şi să-l readucă în poziţia de zbor orizontal. La numai câteva secunde, o nouă rafală a ridicat avionul brusc pentru a-l lăsa să cadă aproape instantaneu (situaţie pe care aviatorii o numesc „capac").

Alexandru Sahini, care se afla în partea din spate a cabinei, a fost izbit cu capul de turela mitralierei. Şocul a fost atât de violent, încât puţin a lipsit ca el să fie aruncat în afară, deşi era legat cu centura de siguranţă. S-a agăţat cu mâinile de marginea carlingii, reuşind să se salveze. Mihai Oprişan nu a avut acest noroc, fiind smuls din scaunul său şi proiectat în neant, sub privirile îngrozite ale navigatorului.

E greu să ne imaginăm spaima care l-a cuprins pe Alexandru Sahini, devenit prizonierul unui avion aflat la o înălţime de peste 2.000 de metri. Chiar dacă ar fi ştiut să piloteze, tot nu i-ar fi folosit la nimic, din moment ce manşa din cabina sa fusese demontată pentru a face loc unor bagaje. Avionul a intrat într-o vrie largă, îndreptându-se din ce în ce mai rapid spre pământ. În rotirea ca de burghiu a avionului, căpitanul Sahini a putut vedea stânci, sate, o apă care curgea de-a lungul unei văi, o pădure, apoi din nou stânci şi sate. Mişcarea pe care aparatul o executa în jurul axei era punctată de zbuciumul altimetrului: 800-600-400 de metri...

Evident, Sahini avea paraşuta prinsă de spate. Dar cum să sară, când ar fi fost lovit mai mult ca sigur de propriul avion în mişcarea sa de rotaţie? Aproape instinctiv, mâinile sale au tăiat contactul motorului, închizând alimentarea cu benzină. Picioarele au lovit palonierul... şi miracolul s-a produs, pentru că astfel partea mobilă a ampenajului vertical a revenit către mijloc, iar avionul a ieşit din vrie.

Aparat de tip Bréguet 19

Aproape fără răni

Având motorul oprit, greoiul Bréguet 19 a continuat să planeze cu viraje largi apropiindu-se tot mai mult de pământ, pentru a intra foarte repede direct într-o căpiță de fân. La impactul cu solul, motorul a fost smuls și azvârlit câțiva metri mai încolo, în timp ce fuselajul și aripile s-au frânt, transformându-se într-un morman de placaj, pânză și metal.

Căpitanul Sahini se lovise cu capul de peretele de la carlingă și a leșinat. A fost scos dintre dărâmături de către locuitorii celui mai apropiat sat și i s-au acordat primele îngrijiri. Imediat ce și-a revenit, primul lucru pe care l-a făcut a fost să întrebe dacă a fost cumva găsit cadavrul locotenentului Oprișan.

Răspunsul l-a surprins: pilotul se afla în viață. După ce a fost aruncat în gol (datorită imprudenței pe care o făcuse de a nu-și atașa centura de siguranță), Mihai Oprișan a fost salvat de parașuta care s-a deschis automat, aterizând și el cam la un kilometru de sat. De aici, amândoi au fost transportați la spitalul militar din Praga. Încă și mai uluitor era că nici unul dintre ei nu suferise leziuni grave, recuperarea fiind extrem de rapidă.

De altfel, nici unul din echipaje nu a ajuns la Praga în acea zi, din pricina furtunii văzându-se silite să aterizeze fiecare pe unde a apucat.

Ajunși în țară, atât Mihai Oprișan, cât și Alexandru Sahini au avut ce povesti. La miraculoasa lor salvare contribuise nu doar norocul nemăsurat, ci și experiența atâtor ani de zbor. Tăierea contactului a prevenit incendiul, altfel inerent la impactul cu solul, iar instinctiva manevrare a palonierelor a determinat ieșirea aparatului din vrie. Erau învățăminte de tras pentru orice pilot care ar fi ajuns într-o astfel de situație limită.

După această întâmplare, căpitanul Alexandru Sahini a continuat să profeseze la Centrul de Instrucție al Aviației, urcând în rang până la gradul de general de divizie aeriană. A murit la 7 august 1977, fiind înhumat la cimitirul Ghencea din București. ■

Mama, nu soția

Foarte mulți cititori ne-au semnalat – prin telefon, scrisori sau e-mail – eroarea pe care am comis-o în explicația la coperta patru a numărului de luna trecută: Elena era mama lui Constantin, nu soția.

Cu speranța că atât de atenții noștri cititori ne vor ierta și de această dată, încercăm să mai reparăm din greșeală prezentând câteva date despre mama împăratului Constantin cel Mare.

Flavia Iulia Elena s-a născut în Bitinia, în jurul anului 255, și a murit la Nicomedia, pe la 326. Provenea dintr-o familie de condiție umilă și a fost, înainte de a deveni soția împăratului Constanțiu, servitoare într-un han. Repudiată de soț în anul 292, a recăpătat titlul de împărătească după urcarea pe tron a fiului Constantin.

Și-a pus întreaga putere în slujba cauzei creștinilor. Cu puțină vreme înainte de a muri a făcut un pelerinaj în Palestina și a întemeiat biserici la Ierusalim și Bethleem.

CIREȘAR

5

1900. În cadrul războiului anglo-bur, din anii 1899-1902, trupele engleze, conduse de lordul Roberts, ocupă Pretoria, capitala Transvaalului. Președintele Paul Krüger a fugit în zona de nord-vest, părăsindu-și soția, foarte bolnăvă, dar luând cu el aur în valoare de două milioane și jumătate de dolari. Englezii nu găsesc în capitala Transvaalului rezervele uriașe de aur și diamante despre care vorbiseră agenții Intelligence Service-ului. Tezaurul statului bur Transvaal a dispărut. Un detașament militar special pleacă imediat să îl ajungă din urmă pe președinte, care parcă a intrat în pământ. În toamnă, Paul Krüger, la bordul unei nave olandeze, lasă în urmă coasta de sud-est a Africii, îndreptându-se spre Europa, în speranța unui ajutor militar de la împăratul german, care l-a instigat să lupte contra englezilor. Kaiserul nici măcar nu-l primește. Bolnav și bătrân, Krüger nu se mai întoarce niciodată în Africa. Moare în Elveția, în 1904.

13

1526. La 42 de ani, fostul călugăr Martin Luther se însoară: părintele Reformei protestante o ia de nevastă pe Katharina von Bora, o călugăriță răzvrătită împotriva rigorilor impuse în mănăstire. Se pare că dragostea a contat foarte puțin. A insistat mai mult fata, pentru că n-a reușit să-și găsească un soț. A fost înșelată în promisiuni de un aristocrat, a refuzat avansurile unui pastor, apoi, cu nonșalanță, i-a mărturisit lui Luther că ar prefera să devină mireasa lui. Călugărul excomunicat și călugărița fugită de la mănăstire – instalați în mănăstirea Augustinilor primită în dar de la Frederic de Saxa și pe care Katharina, cu inteligență, o transformă într-o modernă pensiune de familie – vor avea șase copii, căsnicia lor fiind considerată de lutherani un model pentru familia creștină. Pe măsura trecerii anilor însă, Luther începe să se plângă: „Răbdare cu Papa, răbdare cu entuziaștii, răbdare cu discipolii, răbdare cu Katharina von Bora, viața mea nu este decât o continuă răbdare."

17

1925. În cadrul Convenției de la Geneva, marile puteri – cu două excepții – își pun semnătura pe un protocol care interzice folosirea armelor biologice. Statele Unite nu semnează documentul, deși, în acel moment, America nu dă vreun semn că ar fi interesată în dezvoltarea armelor biologice. În schimb, celălalt absent, Japonia, cu binecuvântarea împăratului, are chiar un program de cercetare în domeniu. Cobaii sunt coreeni, chinezi, ruși și, mai târziu, prizonieri americani, englezi sau australieni, trimiși într-o tabără din apropierea orașului Mukden.

24

1927. „Astăzi, vineri 24 iunie (Sf. Ioan Botezătorul), ora zece seara, se înființează Legiunea Arhanghelului Mihail, sub conducerea mea. Să vină în aceste rânduri cel ce crede nelimitat. Să rămână înafară cel ce are îndoieli." Pe Corneliu Zelea Codreanu, semnatarul *Ordinului de zi nr. 1*, l-au urmat inițial doar patru inși: Ion I. Moța, Ilie Gârneață, Corneliu Georgescu, Radu Mironovici. Numele și patronajul arhanghelului Mihail provin de la o icoană descoperită în 1924 de viitorul „căpitan" și alți patru codeținuți, în incinta închisorii Văcărești.

27

1930. „Lindbergh a dăruit un fiu Americii", scriu ziarele, în euforia generală, provocată de nașterea copilului lui Charles Lindbergh (cel care, în 1927, a traversat primul Atlanticul, la bordul unui avion monomotor). La 1 martie 1932, micuțul Charles August este răpit (cuvântul *kidnapping* intra atunci în vocabular). Părinții sunt disperați, opinia publică americană, deopotrivă. După mai bine de două luni de tratative cu răpitorii, care cer o sumă imensă, este găsit cadavrul copilului, mort probabil chiar în noaptea răpirii. Va plăti pentru această crimă, în urma unui proces care a făcut mare senzație, un tâmplar imigrant german, Bruno Hauptmann, executat pe scaunul electric la 3 august 1936.

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

Continuăm prezentarea documentului redactat de fruntaşul Partidului Naţional-Ţărănesc, în anul 1934, în care îşi prezintă poziţia faţă de reîntoarcerea pe tron a regelui Carol II.

MEMORIUL DOMNULUI IULIU MANIU ÎN CHESTIUNEA RESTAURAŢIEI

LAURA COSOVANU

La Consiliul de Coroană, Regele Ferdinand a făcut propunerea să ia la cunoştinţă Consiliul de Coroană că hotărârea pe care a luat-o El ca şef al familiei Regale [este – *L.C.*] de a primi abdicarea la Tron a Prinţului Carol şi a-l declara pe Principele Mihai de Moştenitor al Tronului. A rugat pe cei prezenţi să se declare privitor la această propunere. Toţi cei cari au luat cuvântul s-au declarat, cu diferite comentarii, pentru acceptarea şi aprobarea hotărârii Regelui Ferdinand, în afară de d-nii Iorga, Vaida şi eu. Eu repetând opinia mea arătată Regelui Ferdinand în audienţa particulară, am făcut contra-propunerea pe care o formulasem şi înaintea Regelui. Ionel Brătianu s-a declarat în contra propunerii mele şi pentru propunerea Regelui. Dl. Vaida şi eu ne-am susţinut părerea până la sfârşit, iar dl. Iorga, pe urmă, a declarat că se supune hotărârii Regelui, cu toate că a avut cu Regele un schimb de cuvinte destul de accentuate. Consiliul de Coroană a acceptat abdicarea Prinţului Moştenitor. Regele a fost foarte afectat de atitudinea d-lor Vaida, Iorga şi a mea, şi toţi cei prezenţi, după terminarea Consiliului de Coroană, au fost unanimi de părerea că s-a terminat cariera mea politică şi că soarta partidului nostru este pecetluită.

Abia revenit în ţară, regele Carol II alături de fratele său Nicolae

Scurt timp după aceasta, Regele s-a îmbolnăvit. Prin mijloace indirecte, care îmi stăteau la dispoziţie, am lucrat tot timpul ca Regele să-şi schimbe opiniile Sale faţă de A.S.R. Prinţul Carol. Aveam informaţiuni sigure că sentimentele Regelui Ferdinand evoluiază în mod favorabil, dar că anturajul lucrează din răsputeri împotriva Prinţului Carol. În situaţia aceasta, am cerut Regelui o audienţă cu motivarea că doresc să-I raportez despre fuziunea Partidului Naţional cu Partidul Ţărănesc, dar cu gândul să-I vorbesc despre tranşarea în alt mod a chestiunei Prinţului Carol. Nu mi s-a acordat audienţă. Presupun că la influenţa anturajului Regelui, care anturaj avea păreri diametral opuse atitudinei mele în chestiunea Prinţului Carol. Cu toate acestea, nu am încetat a lucra pe diverse căi pentru a-L împrieteni pe Rege cu ideia de a se

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

împăca cu Prinţul Carol, fiindu-mi în acţiunea aceasta de mare ajutor dl. Mihail Popovici, prin bogatele sale legături, ajungând chiar la rezultatul că Regele S-a învoit ca dl. Mihail Popovici să se pună în contact personal cu A.S.R. Prinţul Carol pentru a-I cunoaşte vederile şi pentru a iniţia o revenire, cu condiţia să părăsească pe d-na Lupescu. În urma neîmplinirii unei măsuri din partea Curţii Regale pusă în vedere, pe de o parte, şi în urma decedării prea timpurie a Regelui Ferdinand, pe de alta, aceste demersuri n-au putut să aibă rezultatul dorit.

Dar nu m-am mărginit la o acţiune personală, ci am angajat şi partidul în această chestiune. Prevederea politică îmi impunea şi sfârşitul apropiat al Regelui Ferdinand, care se prevedea, [astfel – *L.C.*] ca decedarea Regelui Ferdinand să nu găsească problema Prinţului Carol nerezolvită. Pentru a pregăti opinia publică şi pentru a precipita evenimentele, Biuroul partidului a luat atitudine favorabilă readucerii Prinţului Carol şi am publicat şi un comunicat în acest sens. Guvernul d-lui mareşal Averescu a confiscat comunicatul acesta şi, când în Parlament am cerut cuvântul să protestez împotriva acestei confiscări şi să pun acolo problema A.S.R. Prinţul Carol, am fost împiedicat să vorbesc.

În acest timp, am ţinut contact cu A.S.R. Prinţul Carol prin diferite persoane. În opinia publică am menţinut o atmosferă favorabilă Lui, iar când dl. mareşal Averescu a intrat cu mine în conversaţiuni, pentru realizarea unei fuziuni a partidelor noastre, prima mea condiţie a fost ca aşa-numita chestiune constituţională să nu fie considerată închisă, ci, din contra, ea să fie socotită ca o problemă de stat ce urmează să fie rezolvită.

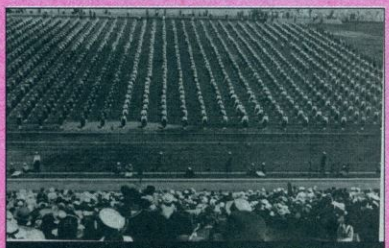
Serbarea restaurației, pe stadionul A.N.E.F.

După căderea guvernului Averescu şi decedarea Regelui Ferdinand, am continuat acţiunea în partid, în opinia publică şi în jurul A.S.R. Prinţul Carol. În partid am întărit tot mai mult convingerea că Prinţul Carol trebuie să revină. În Parlament am luat cuvântul în chestiunea aceasta faţă de Ion I.C. Brătianu. Iar la A.S.R Prinţul Carol au mers diferiţi prieteni, între alţii dl. Iunian, pentru a-L încuraja pe deoparte, iar pe de alta pentru a-L convinge că trebuie să părăsească pe d-na Lupescu. Dl. Mihail Popovici a luat în Parlament cuvântul în favorul A.S.R. Prinţul Carol, pentru care fapt a şi fost exclus de la 30 şedinţe ale Camerii. Această acţiune a continuat-o şi după decedarea lui Ion I.C. Brătianu, sub guvernul lui Vintilă Brătianu, iar după venirea partidului meu la guvern, convingându-mă şi mai mult că guvernarea ţării sub conducerea unei Regenţe întâmpină dificultăţi – deşi în contra Regenţei personal nu puteam să mă plâng, nici ca patriotism, nici ca consideraţie personală faţă de mine –, am continuat acţiunea începută în opoziţie, desigur cu cuvenitele precauţiuni, pe cari mi le impunea calitatea mea oficială.

Cu toate acestea, am numit de consul la Paris pe dl. Petre Ciolan, un cunoscut devotat al Prinţului Carol şi om de încredere al nostru, dându-i direct misiunea să ţină legătură cu A.S.R. Prinţul Carol şi să mă informeze despre vederile Lui. Miniştrii activi L-au cercetat pe A.S. Regală, am primit pe toţi prietenii Prinţului Carol care veneau la Bucureşti, pentru a-mi da sau a-mi cere informaţiuni. În toate conversaţiunile pe care le-am avut cu A.S. Regală

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

Principesa Mamă Elena, n-am nizuit [încetat – *L.C.*] să înlătur mâhnirea explicabilă pe care o avea față de A.S.R. Prințul Carol, cu scopul ca, atunci când Prințul va reveni, să fie sufletește pregătit terenul pentru împăcare. Între timp, nerăbdarea A.S.R. Principele Carol creștea, fără însă ca să arate nici cel mai mic semn că s-ar fi decis să se despartă de d-na Lupescu. Toți emisarii mă informau în același sens. Prevederea mea, A.S.R. Principele Carol o considera ca o nehotărâre. Rezistența mea de a-I da un răspuns obligator, urmată din faptul că A.S.R. Prințul Carol refuza consequent ideia să se despartă de d-na Lupescu, o socotea de ezitare.

Atitudinea mea, care nu putea fi schimbată prin diverși soli pe care-i primeam, nu era determinată de o ezitare, ci de faptul că pentru mine erau importante două lucruri: întâi, să am asigurări din partea A.S.R. Prințul Carol că, împotriva informațiunilor pe care le aveam de la cele mai apropiate persoane din jurul Său, înțelege să domnească în mod constituțional, și nu prin prietenii personali; și apoi, că se va despărți de d-na Lupescu, a cărei fatală influență asupra Prințului Carol își arunca înainte umbre.

Între timp, se produsese decedarea neașteptată a regentului Buzdugan. M-am hotărât să propun alegerea unui regent din Corpul Magistraților, despre care să pot presupune că la momentul decisiv, când va fi posibilă readucerea A.S.R. Principele Carol, va fi gata a-I preda locul și prin aceasta va facilita restaurarea ordinei legale pe Tronul Românesc. M-am fixat asupra consilierului de la Înalta Curte de Casație, dl. Constantin Sărățeanu, pe care l-am cunoscut ca pe un magistrat integru, bine pregătit, un cunoscător temeinic al frământărilor politice din ultimii 30 de ani din vechiul Regat, un cunoscător excelent al istoriei și al societății moderne românești și un patriot cu caracter ferm, care apoi mai avea și împrejurarea favorabilă de a fi fost ministru de Interne într-un Cabinet Averescu. Deci, nu i se putea imputa că este om cu veleități de partid – și despre care, în fine, am avut convingerea că nu va împiedica afirmarea liberă a voinței naționale, atunci când va fi actuală restaurarea pe care voiam să o fac îndată ce voi lămuri cu A.S.R. Principele Carol cele două chestiuni importante, arătate în cele expuse mai înainte. Despre planul meu nu am informat pe nimeni, în afară de dl. Alexandru Vaida Voevod, care a și păstrat până la sfârșit absolută discrețiune.

Gabriel Marinescu

Între timp, A.S.R. Prințul Carol a aflat motivul pentru care nu eram dispus să fac declarații obligatoare și pași hotărâtori în sensul revenirii Sale. Această împrejurare L-a și îndemnat să organizeze demersul descris de dl. Petre Ciolan într-un raport al său. Iată raportul d-lui Petre Ciolan.

„În una din zile am fost chemat urgent la Claridge [reședința lui Carol în Franța – *L.C.*]. Imediat ce am sosit, am fost introdus la A.S. Prințul Carol. La câteva minute, apare d-na Lupescu, care, după salutul de rigoare, fără preambul, se adresează direct mie, debitând ca o lecție învățată pe dinafară

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

următoarele: «Eu ştiu, d-le Ciolan, pentru ce dl. Maniu se opune revenirii Alteţei Sale; el crede că eu voi veni în ţară după Alteţa Sa şi voi face dificultăţi. Ei bine, declar aci, în faţa Alteţei Sale, că este cea mai mare eroare. Eu am fost lângă Alteţa Sa un tovarăş de suferinţă. L-am încurajat în momente de întristare. L-am îngrijit când a fost bolnav. I-am întreţinut moralul sănătos şi plin de încredere şi voi fi cea mai fericită când Alteţa Sa se va reîntoarce. În ziua când Alteţa Sa Regală îşi va relua Tronul spre fericirea Ţării, eu voi dispare pentru totdeauna şi nici nu vreau să se vorbească despre mine.» Când a terminat, intervine Alteţa Sa Regală: «Este drept, Ciolane, că d-na nu a fost niciodată o piedică pentru Mine, că niciodată nu s-a opus planurilor Mele de a Mă reîntoarce, precum s-a vorbit pe contul ei. Nu voi uita însă devotamentul cu care M-a îngrijit în exilul Meu şi îi voi purta o curată recunoştinţă.»

Cum s-a terminat această spovedanie, d-na a plecat, iar la câteva minute Alteţa Sa m-a concediat, fără a mai discuta altceva cu mine.

Eşind pe culoarul hotelului, mă ajunge din urmă Puiu Dumitrescu şi îmi spune: «Ei, ai auzit ce ţi-a spus A.S. Regală? Eşti singurul căruia i-a făcut declaraţii oficiale relativ la situaţia d-nei Lupescu. Natural că asta este pentru ca tu să o transmiţi stăpânului tău»".

Această declaraţie transmisă, deşi printr-o persoană de încredere a mea, dar totuşi în mod indirect, nu a putut fi suficientă pentru mine în scopul de a inaugura o acţiune făţişă pentru readucerea Prinţului Carol. Mai ales că, faţă de toţi ceilalţi prieteni ai A.S. Prinţului şi faţă de toţi emisarii şi prietenii noştri, continua a fi intratabil în ceea ce priveşte părăsirea d-nei Lupescu. Trebuia deci confirmată această hotărâre în mod precis şi neîndoielnic. Voiam să fac acest lucru pe de o parte prin Alteţa Sa Regală Prinţul Nicolae, iar pe de altă parte eu personal. Plănuiam o călătorie în străinătate pentru a-L întâlni undeva, iar Alteţa Sa Regală Prinţul Nicolae se hotărâse înainte a face o călătorie la Paris. Data plecării A.S.R. Prinţul Nicolae a fost fixată pe ziua de 18 iulie 1930 şi adusă la cunoştinţa Alteţei Sale Prinţul Carol. Iar pe dl. Iunian, care pleca la A.S. Prinţul Carol la Paris, l-am rugat să-L întrebe dacă într-adevăr derivă de la dânsul întrebarea ce mi-a remis un prieten, pentru a putea răspunde. Dl. Iunian m-a rugat să-i comunic care este întrebarea şi care este răspunsul meu. Eu i-am confiat întrebarea: „Dacă sunt dispus să-L văd pe Prinţ în cursul verii?"; iar răspunsul este: „Da" şi în acest scop voi călători în străinătate în cursul verii. Între timp, partidul liberal a simţit că se pregăteşte ceva. A început o campanie injurioasă în contra Alteţei Sale Regale Prinţul Carol. Pe de altă parte, ziarul *Cuvântul* a început în mod timid, dar totuşi clar, o campanie pentru venirea A.S. Principele Carol. Găsind de neadmisibilă o campanie lentă împotriva A.S.R. Prinţul Carol, am hotărât confiscarea ziarelor cari duceau campania, dar am confiscat şi ziarul care făcea pe faţă propagandă pentru revenirea A.S. Principele Carol. Măsura trebuia să fie egală şi dreaptă şi ea se întemeia pe principiul că nu admit să fie discutată „chestiunea închisă", nici să fie ponegrit tatăl Regelui ţării. S-a produs o mare vâlvă, care în definitiv servea de a actualiza chestiunea.

Iuliu Maniu a încercat, prin diverşi emisari, să stabilească o întâlnire cu Carol, în străinătate

(Va urma)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **I.C. Filitti – ROLUL DIPLOMATIC AL FANARIOȚILOR (1700-1821)** (precuvântare de **Sidney Vigneaux;** traducere din limba franceză de **Georgeta Filitti).**
Editura Domino ®, Iași, 2002, 190 pp.

● **STUDII ȘI MATERIALE DE ISTORIE MODERNĂ. VOL. XV.**
Editura Academiei Române, București, 2002, 270 pp.

● **ARHIVELE SECURITĂȚII. 1.**
Editura PRO HISTORIA, București, 2002, 295 pp.

● **Comandor (r) Constantin Iordache – CU SUPERSONICUL ÎN ZBOR.**
Editura Militară, București, 2003, 133 pp.

● **Mihai Gabriel Popescu – MEMORIA DASCĂLILOR NOȘTRI (V).**
Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2003, 117 pp.

● **MOUSAIOS. VII.**
Editura Alpha, Buzău, 2001, 482 pp.

● **Ligia Livadă-Cadeschi – DE LA MILĂ LA FILANTROPIE. INSTITUȚII DE ASISTARE A SĂRACILOR DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA.**
Editura Nemira, București, 2001, 254 pp.

● **Maria Magdalena Székely – SFETNICII LUI PETRU RAREȘ. STUDIU PROSOPOGRAFIC.**
Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2002, 675 pp.

● **Corneliu Mihail Lungu – RELAȚIILE ROMÂNO-AUSTRO-UNGARE. 1875-1900.**
Editura Silex, București, 2002, 400 pp.

● **Alexandru Badea – ÎNCEPUTURI ROMÂNEȘTI.**
Editura Enciclopedică, București, 2001, 297 pp.

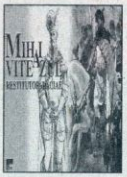

● **MIHAI VITEAZUL. RESTITUTOR DACIAE** (album istoric, bilingv).
Editura Aius, Craiova, 2000.

● **BULETINUL SOCIETĂȚII ROMÂNE DE STUDII NEOELENE 2000-2001** (volum îngrijit de **Georgeta Filitti).**
Editat de Societatea Română de Studii Neoelene, 167 pp.

AMINTIRILE UNUI AMBASADOR DE CURSĂ LUNGĂ

Pentru relațiile sovieto-americane anii 1982-1983 au fost deosebit de tensionați. Declarând „cruciada împotriva comunismului", în iunie 1982, președintele Ronald Reagan afirma explicit coordonatele politicii sale față de U.R.S.S., pe care îl numea „Imperiul răului".

Pe acest vulcan trebuia să medieze cu partenerii de la Washington Anatoli Dobrînin, aflat la post în capitala S.U.A., din 1962.

Nancy și Ronald Reagan, în timpul vizitei în China, martie 1984

Cu patru luni înainte de lansarea „cruciadei", la 19 februarie, președintele – relatează Dobrînin în memoriile sale, a căror prezentare am început-o în urmă cu șase numere – a organizat un dineu în onoarea corpului diplomatic. Familiei prezidențiale îi plăcea să primească la Casa Albă, comentează diplomatul sovietic. Pentru majoritatea reprezentanților străini, era o ocazie rară de a-l întâlni pe președinte.

Ziariștii sunt numai urechi

Nancy Reagan, care a stat la masă lângă Dobrînin, i s-a plâns acestuia că serviciile secrete i-au îngrădit total libertatea soțului și chiar ei, după atentatul comis asupra președintelui de un bolnav mintal. „Suntem efectiv prizonieri la Casa Albă. Gărzile ne urmăresc pas cu pas. Eu nu pot vizita nici un muzeu, nu pot merge într-un magazin. Mai răsuflăm puțin doar când ne ducem la *ranch*-ul nostru de la munte, din California. Numai acolo putem să ne mișcăm fără să dăm nas în nas cu gărzile. Dar trebuie să acceptăm situația, pentru că în țară sunt fel și fel de nebuni, oricând gata să repete atentatul."

Apoi doamna Reagan și-a exprimat regretul de a nu fi văzut încă Moscova și Leningradul. „Nu știu dacă în condițiile relațiilor actuale dintre țările noastre o să am această posibilitate, până la sfârșitul mandatului soțului meu, a adăugat ea. Aș vrea să vă vizitez țara, despre care nu știm prea multe, nici eu, nici soțul meu ceea ce se vedea și din întrebările pe care mi le punea despre U.R.S.S." – adaugă, cu maliție, am zice noi, Anatoli Dobrînin.

Rana de pe urma atentatului și chiar și vârsta soțului o obligau pe Nancy să-i urmărească foarte atent programul. „Fac tot ce pot ca la 5-6 după-amiază să fie acasă, și-a continuat ea

destăinuirile, să nu lucreze deloc sâmbăta și duminica și am noroc că el înțelege și acceptă acest regim."

La Casa Albă doamna Reagan a trezit antipatia multora, precizează ambasadorul Moscovei. Șeful aparatului prezidențial, Donald Regan, o descrie în amintirile sale ca pe o persoană cu un caracter foarte dârz, care credea în astrologie, și sugerează că ea este cea care l-a împins pe Reagan spre Casa Albă. Să adăugăm și că Regan a părăsit Administrația după amestecul soției președintelui, ceea ce el pare a nu fi uitat. „În orice caz, mie mi-a lăsat impresia unei femei care își cunoaște valoarea", încheie Dobrînin.

La întâlnirea din următoarele minute cu președintele american, ambasadorul lui Brejnev a ținut să-i spună deschis lui Reagan că niciodată de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial relațiile sovieto-americane nu s-au mai aflat la un nivel atât de jos, oferindu-se să exemplifice afirmația, dacă era cazul. N-a fost, pentru că Reagan nu părea pregătit pentru o asemenea discuție. Interesantă remarca pe care o face acesta în jurnal, preluată mai târziu în autobiografie, despre momentul întâlnirii la care participaseră ambasadorul U.R.S.S. în S.U.A cu soția. „Tot ce-am auzit de la ei este absolut corect. Sunt o pereche foarte plăcută, sub toate aspectele. Atât de plăcută, încât mă mir cum pot să se împace cu sistemul sovietic. El și soția lui sunt cu adevărat oameni foarte agreabili, căsătoriți de 40 de ani și care încă se iubesc."

La același dineu, vicepreședintele Bush, cu care Dobrînin avea o bună relație, s-a declarat extrem de îngrijorat de evoluția relațiilor sovieto-americane. El i-a spus acestuia că vrea să-i vorbească neoficial, la el acasă, unde l-a invitat cât de curând. Iar diplomatul Moscovei a acceptat invitația.

Longevivul ministru de Externe sovietic Andrei Gromîko alături de președintele american, autorul celebrei formule „Imperiul răului"

De altfel, o trăsătură a relațiilor americano-sovietice în primii ani ai mandatului lui Reagan a fost brutala plasare a dialogului oficial pe canalele diplomatice (canalul confidențial nu mai funcționa și, chiar dacă renăștea uneori, lua forma declarațiilor publice, încărcate de învinuiri reciproce). Inițiativele se anunțau de regulă în mod public, abia apoi devenind obiect al unui schimb de opinii între cele două guverne, ceea ce conferea unor asemenea demersuri o notă de propagandă.

Cuvântul lui Andropov

La moartea lui Brejnev, 10 noiembrie 1982, Administrația Reagan a reacționat rapid. A doua zi, consilierul președintelui pentru probleme de securitate națională, Clarck, a sunat la ambasadă, a transmis condoleanțe din partea lui Reagan și a anunțat că la ceremonia de înmormântare vor fi prezenți Bush, Shultz, ambasadorul Hartman, iar la 13 noiembrie, într-o sâmbătă, dimineața la ora 10, președintele a sosit la ambasadă pentru a semna în cartea de condoleanțe. Atunci Dobrînin, pentru că îl avea pentru prima oară în ambasadă pe președintele american, l-a însoțit într-o scurtă vizită prin clădire, i-a arătat în ce încăpere se întâlniseră Nixon cu Brejnev, unde se organizase dineul oficial în cinstea președintelui S.U.A. Reagan a admirat fotografiile de atunci, care erau expuse, și și-a exprimat speranța că va mai veni și altă dată, dar cu prilejuri fericite. La început a fost mai reținut, mai tăcut și mai precaut, apoi, spre sfârșitul vizitei, a devenit mai vorbăreț, chiar prietenos, își amintește ambasadorul sovietic.

La 12 noiembrie a fost ales secretar general al C.C. al P.C.U.S. Iuri Andropov. El stăpânea problemele de

politică externă – crede Dobrînin – dar mai puțin decât ministrul de Externe Andrei Gromîko. Domeniul lui erau aspectele interne, disidenții, emigrația din U.R.S.S. și reacția din exterior la acestea. Andropov era o personalitate contradictorie. „Era împotriva emigrării evreilor, dar nu din antisemitism. Avea mulți colaboratori evrei. N-am auzit niciodată de la el vreo glumă sau vreo anecdotă cu evrei (ceea ce n-aș putea spune despre alți membri ai Biroului politic). În discuții exprima mai ales vederi liberale. Dar era un adversar convins al mișcării de disidență din U.R.S.S., socotind că ea aducea prejudicii serioase nu numai interne, ci, mai ales, relațiilor țării cu lumea.

Lui îi aparține inițiativa trimiterii academicianului Saharov în orașul Gorki. Dobrînin personal, aflat cu alte treburi la Moscova, a asistat la ședința Biroului politic în care s-a hotărât localitatea de exil a lui Saharov, a cărui prezență în Capitală crea deja probleme autorităților. În urma contactelor sale cu străinii, în Occident începuse o asiduă campanie antisovietică. De aceea, membrii Biroului politic au propus fel și fel de orașe închise din fundul Siberiei unde putea fi expediat academicianul. Singur Andropov a avansat o așezare a cărei climă nu era prea diferită de a Moscovei, așa cum sugeraseră medicii lui Saharov. Și așa a rămas.

Iuri Andropov avea și în politica externă un cuvânt greu de spus. Cam la fel de greu ca al lui Gromîko. Ei doi întocmeau adesea note pe probleme de politică externă, supuse discuției în Biroul politic și îmbrățișate în unanimitate de acesta. Li se alătura adesea și influentul ministru al Apărării, Dmitri Ustinov. Cei trei constituiau atunci nucleul ce definea *de facto* cursul politicii externe a țării.

Pe Andropov îl interesau în mod deosebit relațiile cu S.U.A. Când Dobrînin sosea în delegație la Moscova, invariabil îl chema pentru o discuție între patru ochi. Voia să știe tot despre America: politica, economia, cultura, viața publică a țării și îndeosebi a elitei Washingtonului oficial. Spre deosebire de Ustinov, de pildă, nu-l considera pe Reagan un om periculos. Nu credea că el ar putea dezlănțui un conflict militar cu U.R.S.S. Iar dacă situația internațională concretă ar fi permis-o, scrie Dobrînin, el, Andropov, ar fi trecut la serioase înțelegeri și concesii cu Washingtonul, privind mai ales limitarea armamentelor nucleare. Semăna mult, din acest punct de vedere, cu Gorbaciov, favoritul lui, de altfel.

Cum recunoști un kgb-ist?

Ambasadorul își amintește o discuție cu Andropov, când acesta conducea KGB-ul. L-a întrebat atunci cum de știu atât de repede americanii care dintre membrii ambasadei sunt agenți KGB și care nu. „Au niște trăsături exterioare, care îi indică", i-a răspuns diplomatul. Andropov s-a arătat foarte curios să le afle.

1. Colaboratorii KGB locuiesc la Washington în apartamente scumpe, față de „externiști", care nu pot primi în locuințele lor, pentru că nu au bani să le amenajeze cum trebuie. 2. Toți kgb-iștii, dar toți, chiar și cei cu grad mic diplomatic, dispun de mașini din fondurile KGB; cei de la MAE, chiar cei cu funcții înalte, au mașină de serviciu; ministerul n-are bani să le plătească permanent mașină și șofer. 3. Când membrii ambasadei invită la restaurant pe străini, ei nu-și pot permite să cheltuiască peste15-20 de dolari, pentru că ambasada nu le decontează mai mult. Dincolo de această sumă plătesc din buzunar. Evident că

Un alt locatar al Casei Albe, președintele Jimmy Carter, împreună cu liderul sovietic Leonid Brejnev

Iuri Andropov, pe coperta revistei Time

în aceste condiții ei își aleg restaurantul și menu-urile după propriul buzunar; colaboratorii KGB nu au asemenea restricții. 4. Corpul diplomatic lucrează cea mai mare parte a zilei în ambasadă, colaboratorii KGB petrec foarte mult timp în oraș. 5. Din munca de zi cu zi, diplomații sunt cunoscuți la Departamentul de Stat drept specialiști într-o problemă sau alta; kgb-iștii nu au specializări, pe ei îi interesează „totul". 6. La reuniunile propriu-zise de lucru, „diplomații" din KGB de obicei tac, nu participă la discuții, ceea ce atrage atenția și îi elimină din rezolvarea problemelor.

Andropov i-a promis lui Dobrînin că se va gândi pe îndelete la aceste puncte și o să tragă niște concluzii. Nu peste mult timp au apărut și ecourile întrevederii cu diplomatul de la Washington. „Externiștii" au primit indemnizații mai mari, egale cu ale „diplomaților" din KGB, mașini, apartamente mai scumpe, diurne mai mari pentru restaurantele la care îi invitau pe străini.

„Mulți ambasadori ridicaseră aceste aspecte lui Gromîko, chiar eu o făcusem de mai multe ori – își amintește Anatoli Dobrînin –, dar el de fiecare dată se eschivase, invocase lipsa valutei. Andropov insistase probabil în Biroul politic, cerând maximă atenție în cazul acestor probleme.

Nu în toate ambasadele existau relații normale între ambasadori și rezidenții KGB, notează diplomatul memorialist. Competiția și concurența începeau de la furnizarea de informații Moscovei. Atunci trebuia neapărat să se știe, așa țineau unii dintre ei, care este „adevăratul boss", cine ce a oferit Kremlinului. Iar Kremlinul a intervenit adesea pentru a calma spiritele, chemând acasă pe unul sau pe altul.

Dobrînin n-a avut asemenea probleme la Washington, deși mulți rezidenți s-au perindat în acei ani prin preajma lui. „Probabil că mă știau destul de bine la Moscova, la conducerea superioară. Și oricum sfera activității noastre era strict delimitată", precizează el cu modestie.

Graba lui Shultz

Tragedia lui Reagan, scrie diplomatul sovietic, este că el nu avea de unde primi un sfat pragmatic, bine gândit, despre modul cum trebuie conduse discuțiile cu sovieticii, în legătură cu controlul asupra armelor nucleare. Principalii lui consilieri erau mult prea ostili Moscovei. Iar influența lui Shultz asupra președintelui, din păcate, nu se făcea încă simțită. Ce-i drept, la Casa Albă mai lucra Scowcroft, fost consilier al președintelui Ford pentru probleme de securitate națională, apoi consilier al lui Reagan în timpul campaniei preelectorale. El întreținea relații foarte strânse cu Shultz (amândoi lucraseră pentru Nixon) și cu Pentagonul, încă de pe vremea când fusese militar. Scowcroft era și partenerul lui Kissinger la o firmă de consultanță acordată unor mari companii transnaționale pe diverse aspecte de politică internațională, pe care o puseseră amândoi pe picioare. Dar tot era insuficient pentru a dezamorsa criza din relațiile Moscova-Washington.

După o îndelungă pauză în legăturile directe dintre cele două țări, Reagan i-a trimis o scrisoare personală lui Andropov. Greu de spus ce urmărea președintele, comentează memorialistul: o corectare a relațiilor cu conducerea sovietică sau era doar un joc de-a îmbunătățirea relațiilor, în ajunul campaniei prezidențiale din S.U.A. Cert este că la 21 iulie 1983, Andropov a primit, prin ambasadorul american în capitala sovietică, o scrisoare personală de la Reagan, scrisă de mână și expediată într-un plic sigilat.

La începutul lunii august a pornit și răspunsul lui Andropov spre Washington. În aceeași formă: scris de mână,

într-un plic sigilat. Conținutul celor două misive și faptul ca atare, corespondența celor doi lideri, au fost ținute secrete. În realitate însă, nu erau decât gesturi de bunăvoință, fără urmări imediate. „Când fusesem în concediu la Moscova – își amintește diplomatul – Andropov mă rugase să mă gândesc la posibilitatea activizării canalului confidențial între liderii celor două țări, așa cum funcționase el pe lângă administrațiile precedente."

În acei ani fiecare zi putea strica și mai rău raporturile Casei Albe cu Kremlinul.

În noaptea de 31 august spre 1 septembrie 1983, însărcinatul cu afaceri Sokolov primea un telefon de la adjunctul secretarului de Stat Burt. Un avion al liniilor aeriene sud-coreene, care făcea cursa New York-Seul, cu 269 pasageri la bord, între care și un congresman american, dispăruse undeva în zona insulei Sahalin. Aparatul încălcase întâmplător spațiul aerian al U.R.S.S. Serviciile americane nu aveau la acea oră nici o altă informație, precizase Burt.

Dimineața, la ora 10.45, Shultz se prezenta deja în fața ziariștilor (după ce contactase punctul secret comun americano-nipon din nordul Japoniei, de interceptare a convorbirilor radio sovietice), declarându-le că „ „după părerea noastră, nimic nu ar fi putut justifica un asemenea pas îngrozitor" (se referea la doborârea de către sovietici a aparatului sud-coreean, sub bănuiala că desfășura o operațiune de spionaj). Prudentul și flegmaticul Shultz, scrie Dobrînin, fără a cunoaște versiunea sovietică oficială, s-a grăbit să convoace o emoțională conferință de presă, mișcare ce rămâne inexplicabilă până astăzi diplomatului moscovit. În pofida obolului adus de CIA, spune el, care l-a „montat" repede și bine pe secretarul de Stat. La 6 septembrie, când un comunicat TASS recunoștea că aparatul a fost doborât de un avion de vânătoare sovietic, reputația și interesele Kremlinului suferiseră deja prejudicii serioase. Campania antisovietică din Occident era în toi. Președintele Reagan (care în momentul incidentului se afla în California) continua să afirme că pilotul sovietic a știut că este un avion de pasageri și totuși l-a doborât.

Cernenko, liderul care nu a lăsat urme nici în politica internă, nici în cea externă a Moscovei

Andropov, bolnav și obosit, l-a rugat atunci pe Dobrînin să-și întrerupă concediul (era în Crimeea, cu soția) și să se întoarcă la Washington, pentru a încerca să repare ce se mai putea repara. Liderul sovietic învinuia „capetele pătrate de generali, care nu se gândesc deloc la marea politică" și „pun relațiile noastre cu S.U.A., atât de greu așezate, la un pas de explozie." Convingerea lui era că fusese o provocare înscenată de serviciile secrete americane, pentru a verifica sistemul sovietic de radiolocație al zonei. Ceea ce nu absolvea de vină comandamentul Forțelor Aeriene Militare, care n-a fost în stare, spunea Andropov, să oblige aparatul să aterizeze pe un aerodrom. La 8 septembrie, Dobrînin era deja în capitala americană.

În cursul aceleiași luni ministrul de Externe sovietic Andrei Gromîko a lipsit de la sesiunea Adunării Generale O.N.U., pentru că a fost înștiințat că „autoritățile S.U.A. nu pot garanta securitatea șefului delegației U.R.S.S.la sesiune". Guvernatorii New-York-ului și New Jersey-ului, în semn de protest, au refuzat să primească pe aeroporturile lor avionul special al lui Gromîko, sugerându-i că poate veni și cu o cursă curentă. Ministrul de Externe sovietic a hotărât să nu mai meargă la New York. ■

(Va urma)

Florentina DOLGHIN

HAIDUCUL RÓZSA SÁNDOR

GABRIEL RUSU

5 mai 1873. Un zvon se răspândește ca fulgerul, tulburând liniștea orașului de pe malul drept al Someșului Mic: Rózsa Sándor, celebrul tâlhar al pustei ungare, urmează să fie transferat din închisoarea Seghedin în mult mai securizata pușcărie din Gherla. Spre seară, din direcția Clujului, într-un nor de praf, o impresionantă escortă își face apariția la marginea localității. Negustori, mici meseriași, târgoveți de rând și gospodine, tineri sau vârstnici, aproape toată suflarea din Gherla, se adună în piața mare, fremătând: „Acum îl aduc pe Rózsa Sándor. Haideți să-l vedem și noi! "

Alaiul străbate încet Ulița Întâi, îndreptându-se spre celebra și temuta închisoare imperială, iar după ce escorta intră, ușile masive se închid grăbit, cu un zgomot lugubru.

Menționat în izvoare ca bandit, tâlhar la drumul mare sau lotru, dar de cele mai multe ori ca haiduc, Rózsa Sándor a rămas în conștiința contemporanilor săi drept un erou. Istoricul britanic Eric Hobsbawn îl așază în rândul marilor bandiți ai lumii. Istoriografia maghiară l-a considerat un haiduc național, participant la revoluția din 1848-1849. Iar scriitorii romantici ai secolului XIX i-au zugrăvit chipul în opere literare. Legendele transmise prin generații vorbesc despre faptele lui de vitejie; arestat de autorități și încarcerat la Gherla, evadează din pușcărie printr-un misterios tunel medieval, își reîntâlnește camarazii, împreună cu care bagă spaima în nobili, făcând acte de caritate față de defavorizații societății.

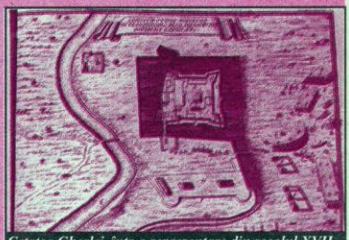

Cetatea Gherlei, într-o reprezentare din secolul XVII...

Dar lucrurile nu au stat tocmai așa. Nu numai că nu a evadat niciodată din acea pușcărie, dar nici măcar n-a avut intenția să pună în aplicare un asemenea proiect îndrăzneț. Mai mult decât atât, izvoarele vremii permit reconstituirea imaginii lui reale: un deținut în etate, obosit, inteligent, meditativ și modest, dar și conștient de importanța personalității sale.

... și Seghedin, două orașe de care a fost legat destinul lui Rózsa Sándor

• Amnistiat de Kossuth • A refuzat să fie jandarm pentru că nu știa carte • „Nu vorbesc cu găinari" • Nu purta zeghe și era vizitat de Jókai Mór și de un ministru francez • Unde i-a ajuns capul?

Iată fișa întocmită de către educatorul Alexa Fodorka, la primirea noului deținut în penitenciarul Gherla:

„*Nr.* 1267; *Nume*: Rózsa Sándor; *Statura*: potrivită; *Trupul*: solid; *Părul*: cărunt; *Fruntea*: înaltă; *Sprâncenele*: castanii; *Ochii*: negri; *Nasul*: drept; *Dinții*: buni; *Semne particulare*: la genunchiul stâng se găsește urma unui glonț; *Vârsta*: 60 de ani; *Meseria*: haiduc.

Note: nu știe scrie și citi; necăsătorit; mama trăiește la Seghedin; nu are avere; pentru tâlhării și asasinat a fost condamnat la moarte prin spânzurătoare, dar prin clemență a fost grațiat la închisoare pe viață. A fugit din închisoarea Csillag [Steaua] din Seghedin și adunându-și oamenii a început din nou tâlhăriile".

Potrivit istoricului Eric Hobsbawn, totul pornise de la inițiativa Habsburgilor de a recruta și chema sub arme păturile de jos ale societății, în timpul revoluției de la 1848. Ulterior, aceste unități au fost greu dezarmate. Rózsa se afla în închisoare în momentul declanșării evenimentelor din Budapesta, fiind amnistiat printr-un ordin semnat personal de Kossuth. Apoi a slujit până la final cauza revoluției, luptând alături de milițiile maghiare atât în Ungaria, cât și, se pare, în Transilvania. După înăbușirea revoluției, a refuzat oferta de integrare în structurile administrației imperiale în calitate de jandarm, motivând că nu știe carte, și și-a continuat propriul război împotriva puterii. Arestat de mai multe ori pentru infracțiuni comise cu violență și închis la Seghedin, a evadat de fiecare dată, până când, exasperate, autoritățile au hotărât transferul la Gherla.

Ajuns la noua închisoare, Rózsa Sándor a fost examinat de către medicul-șef al instituției, Iosif Zacharias, care a menționat în fișă: „Consultându-l pe deținut, l-am găsit sănătos, potrivit pentru munca grea".

Până la sosirea instrucțiunilor de la Viena, a fost izolat într-o carceră, ulterior fiind mutat în camerele comune din apropierea vechiului bastion al Dejului și pus la muncă. În primele săptămâni a stat împreună cu alți 25 de pușcăriași de drept comun și în tot acest timp nu a discutat deloc cu nici unul. Îngrijorat, gardianul a încercat să afle care sunt motivele deficiențelor de integrare ale acestuia. Bătrânul i-a răspuns plin de mândrie: „Nu vorbesc cu găinari. Eu sunt Rózsa Sándor". Abia după ce conducerea instituției a hotărât mutarea lui alături de tâlharii Keszenás, Krokmannik și Farkas Beni, într-o celulă în care se mai aflau și câțiva falsificatori de acte și monede, infractori de elită, acesta a început să dea semne de acomodare în mediul penitenciar.

În cei cinci ani petrecuți la Gherla, a fost un deținut disciplinat, harnic și foarte credincios, beneficiind de un regim oarecum preferențial în raport cu alți pușcăriași. Era însă în mod permanent supravegheat de ochi vigilenți și puști încărcate. De altfel, directorul închisorii l-a atenționat pe gardianul șef Szabó Károly că dacă deținutul evadează, poate să se împuște.

În numărul din iunie 1874 al revistei *Fővárosi Lapok* se arăta: „Rózsa Sándor se căiește în închisoare la Gherla, unde trăiește cu apă și pâine și nu primește cadouri de la nimeni. Se bucură doar dacă primește tutun." I s-a permis însă să nu poarte zeghe, a primit vizita scriitorului Jókai Mór, a grofului Eszterházy și chiar a unui ministru francez, aflat într-un periplu transilvan, fiind de asemenea liber să opteze pentru meseria pe care urma să o practice pe timpul detenției.

„– Aleg cu greu, a trecut timpul. Am ochii slăbiți.

– Vă atrag atenția că de aici nu puteți fugi. O să aveți pază specială.

– De prisos, nu fug! Dacă aș vrea, complicii mei ar

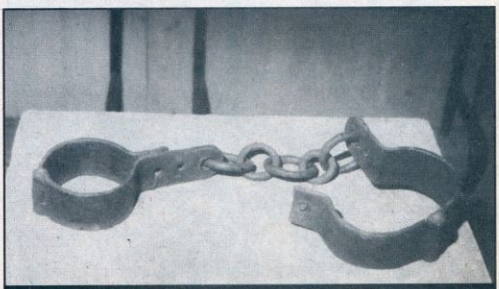

Cătușele cu care a fost legat Rózsa Sándor

ajunge şi aici. M-ar salva... Dar vă promit că rămân aici.

– La ce muncă să vă trec? La ce aţi avea chef?

– Poate aş fi bun de croitor... Mă pricep să cârpesc."

Îi plăcea să se plimbe seara singur în curtea interioară bine păzită, unde fuma liniştit şi contempla îngândurat cerul. Ajunsese un fel de ghicitor al mersului vremii, stabilind prognoze precise pentru zilele următoare, prin semne ale văzduhului, numai de el ştiute.

Dar pe măsură ce treceau anii, Rózsa Sándor a început să simtă tot mai apăsător povara vieţii sale zbuciumate. Reumatismul căpătat în iernile geroase petrecute la adăpostul pădurilor şi plumbul din genunchiul stâng îl măcinau din ce în ce mai greu. A fost internat în spitalul închisorii, unde, cu toată îngrijirea medicilor, a decedat într-o zi ploioasă de noiembrie a anului 1878.

Autorităţile de la Viena au fost informate de moartea deţinutului şi au dispus efectuarea autopsiei, procedură îndeplinită de medicul penitenciarului, Iosif Zacharias. El a detaşat capul şi inima lui Rózsa de trup şi le-a expediat, conform instrucţiunilor, la Budapesta doctorului Iosif Lendhossék, profesor de medicină legală, pentru a fi studiate. Craniul a făcut obiectul unor cercetări antropologice amănunţite, fiind comparat cu cele ale altor cincisprezece deţinuţi periculoşi din imperiu. Vestitul naturalist Otto Herman a fost de părere că „...faţa nu are nimic asemănător cu cele ale răufăcătorilor pe care-i cunoaştem". Potrivit prof. Gabány János din Gherla, capul haiducului se mai afla, în 1940, la Institutul de Autopsie al Tribunalului Suprem din capitala Ungariei, însă în timpul evenimentelor celui de al doilea război mondial a dispărut fără urmă. Căutările şi investigaţiile ulterioare nu au ajuns la nici un rezultat, iar profesorul gherlan crede că probabil recipientul în care se păstra craniul se află în vitrina vreunui colecţionar excentric.

Bătălia din 14 decembrie 1848 de la Arad, dintre trupele revoluţionare ungare şi cele imperiale; litografie din secolul XIX

Ceremonialul înhumării s-a desfăşurat în limitele regulamentului penitenciar din acea vreme. Trupul decapitat a fost acoperit cu postav negru şi pus într-un sicriu vopsit. Apoi patru deţinuţi l-au aşezat pe un ştraf mortuar tras de asini, deoarece închisoarea nu avea cai în dotare. Întreg cortegiul funerar a ieşit pe poarta din spate, urmând încet drumul către Cimitirul Robilor, aflat în apropiere. Urmau capelanul închisorii, Pap János, şi corul format din 12 puşcăriaşi. Pe cele două părţi ale ştrafului stăteau câte patru gardieni, de asemenea înarmaţi, iar la urmă venea gornistul.

La groapă a cântat corul de deţinuţi şi după un scurt ceremonial religios, sicriul a fost acoperit cu pământ. Gardienii şi-au descărcat puştile în plan vertical, pe fondul unui sunet trist de goarnă.

Impresionat de personalitatea şi faima tâlharului de pustă, scriitorul maghiar Móricz Zsigmond l-a considerat „ultimul mare haiduc" al Europei de Răsărit, iar mormântul din cimitirul închisorii a reprezentat multă vreme un punct de atracţie turistică al oraşului Gherla. ■

Imagine din timpul reprimării revoluţiei la Budapesta

Primii coloniști trimiși de Marea Britanie către Australia au fost deținuți. Curând, a devenit evident că în noua colonie a Coroanei era nevoie și de... deținute. Astfel, au părăsit țărmul englez, la sfârșitul secolului XVIII, nave având ca încărcătură câteva sute de deținute. Urmând un drum lung, anevoios, ele ajungeau pe meleagurile sterpe și neprimitoare ale Australiei.

Istoria corabiei „Lady Julian", bazată pe documente ale vremii, a fost reconstituită de pana unei autoare australiene, Sian Rees. Interesul pentru temă a provenit și din faptul că familia ei descinde din această categorie de „coloniste".

POVESTEA NAVEI „LADY JULIAN"

R. BERGMANN (Frankfurt am Main)

Anul 1783 era marcat în Anglia de o suprapopulare a orașelor. În urma încheierii războiului anglo-american, prin Tratatul de la Versailles, care consfințea independența S.U.A., fuseseră demobilizați 130.000 de soldați, adică 2% din totalul populației. Într-o singură lună, Londra a fost invadată de câteva zeci de mii de bărbați, în căutare de adăpost și muncă. Primele victime au fost femeile, care și-au pierdut slujbele. Aruncate în stradă, fără un acoperiș deasupra capului, fără un minimum de venit, ele au îngroșat rândurile cerșetoarelor, prostituatelor, hoațelor.

Lipsa femeilor – o problemă

Una dintre seriile foarte citite ale literaturii engleze de la sfârșitul secolului XVIII se numea „Povești adevărate". Fascinația pe care viața sexuală a acestor ființe nenorocite o exercita era dovedită și prin larga participare a cetățenilor la judecarea lor.

La Londra, procesele aveau loc la faimoasa judecătorie pentru criminali Old Bailey. Momentul cel mai așteptat era cel când delicventele, aduse în lanțuri în sala de judecată, își povesteau viața.

Legile permiteau condamnarea la moarte, practic pentru oricare delict. Erau însă preferate pedepsele cu mulți ani închisoare și deportarea. Închisorile erau arhipline și noua colonie, Australia, trebuia populată.

În decembrie 1788, numai la închisoarea Newgate erau

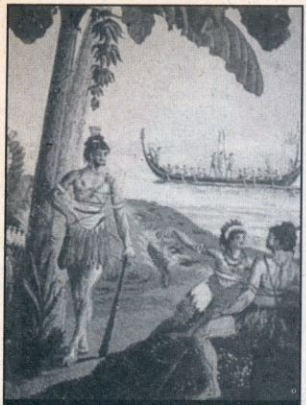

Descoperitorii noii lumi – una dintre imaginile fanteziste ale noului continent

151 condamnate, înghesuite în trei celule, fără paturi. Cine putea plăti o taxă săptămânală avea dreptul să doarmă pe gratii de lemn. Celelalte se culcau pe jos, pe podeaua de piatră a celulei, plină de murdărie, mirosind a urină. Deținutele erau subalimentate, sleite de puteri, în zdrențe și pline de păduchi. Paznicii trăgeau câte o dușcă înainte de a se apropia de celule, pentru a rezista mirosurilor. O acțiune de protest, calificată drept revoltă, a fost organizată în 1787 de Lordul George Gordon, al cărui naș era însuși regele. Condamnat, Lordul Gordon a murit la Newgate.

Promotorul deportărilor spre Australia a fost Sir Joseph Banks, președintele lui Royal Society, care luase parte, cu 20 de ani în urmă, la expediția lui James Cook, ce a dus la descoperirea coastelor de est ale Australiei. Sir Banks se angajase să organizeze coloniile de pedeapsă în acest ținut. În 1786 s-a votat Planul Banks-Sydney. Lord Sydney a fost ministrul de stat pentru probleme interne și coloniale. În același an au pornit primele 11 vase spre Botany Bay, o regiune vântoasă și aridă, apoi și spre golful Sydney Cove, unde pământul era mai fertil și acostarea mai ușoară. Presa engleză saluta cu entuziasm acțiunea. Este interesant să menționăm planurile elaborate anterior pentru descongestionarea închisorilor de delicvenți. Era vorba, între altele, să fie făcuți „cadou" țarinei Ecaterina a Rusiei, care – cum scria *Times* – „nu-și putea convinge supușii să colonizeze ținuturile neprimitoare ale Caucazului, de unde nu exista cale de întoarcere..." Un alt plan propunea trimiterea deținuților în Algeria, Tripoli și Tunis, în schimbul unor sclavi creștini.

Prima flotă cu destinația Australia luase cu sine alimente și apă pentru un an și jumătate. Autoritățile engleze își dădeau seama că noile colonii nu erau în stare, încă mulți ani, să se autoaprovizioneze. Cea mai acută problemă era însă lipsa... femeilor. Dintre cei 1.079 oameni sosiți în 1787, 259 erau angajați guvernamentali și soldați ai marinei; numai 35 veniseră cu soțiile. Erau și 193 condamnate pe nave, ceea ce însă nu corespundea nici pe departe nevoilor. Vaporul ales pentru primul transport de deținute a fost „Lady Julian", un velier cu trei catarge și două punți, lung de 36 m. La nivelul cel mai de jos s-au amenajat încăperile care urma să fie umplute cu aproape 200 deținute din închisorile Angliei. Comandant a fost numit căpitanul Aitken, iar ca prim-ofițer și reprezentant al guvernului, locotenentul Thomas Edgar. Între atribuțiile sale intra și aprovizionarea navei. Deținutele au avut norocul de a da peste un om milos, cinstit, cu simțul răspunderii. Era o excepție. După 20 de ani, el și-a dictat memoriile unui ziarist din Edinburgh, singura relatare autentică a unui participant direct la lungul și anevoiosul drum al vasului „Lady Julian". Înainte de plecare, femeile au fost supuse unui control medical superficial.

Bordel pe navă

În iulie 1789 vasul „Lady Julian" părăsea Galleons Reach, în direcția insulelor Canare. Avea la bord 240 deținute, majoritatea cu vârste între 16-28 ani. Cele mai multe au fost închise pe puntea de jos, celelalte s-au mutat în cabinele marinarilor și

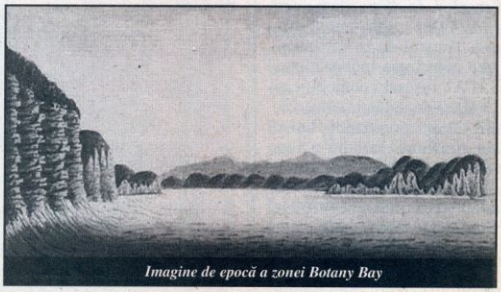

Imagine de epocă a zonei Botany Bay

Asasinarea lui James Cook de către indigeni, în 1779 (litografie)

ofiţerilor. Aceştia aveau dreptul de a-şi lua câte o deţinută, ca pereche, spre bucuria aleselor. Ele aflau un protector, care le asigura condiţii nesperat de bune în timpul călătoriei. Pe această corabie, dar şi pe altele, s-au legat şi relaţii de iubire sincere şi durabile. Registrele de bord au consemnat naşterea unui număr de copii. Mortalitatea infantilă era foarte ridicată: una din 14 femei pierdea copilul în primele două luni; una din şapte în decurs de doi ani. Şi mortalitatea în rândul tinerelor mame era foarte mare. Naşterile aveau loc pe puntea superioară, sub o prelată.

Pe corabie, deţinutele au fost obligate să păstreze o curăţenie exemplară. Pe atunci, „aerul necurat" era socotit drept cauza scorbutului şi tifosului, bolile cele mai frecvente pe nave.

Ajunse în portul de la Santa Cruz de Tenerife, deţinutele au fost urcate pe puntea superioară, de unde au putut vedea pentru prima dată în viaţă o ţară străină: şiruri de case albe, munţi şi culmi înzăpezite. Exista o abundenţă de fructe necunoscute lor. Ofiţerii primiseră permisiunea de a înnopta în oraş, împreună cu soţiile lor. Marinarii puteau ieşi în grup, la fel şi deţinutele, însoţite de câte un ofiţer. Prezenţa deţinutelor pe străzi a trezit cele mai diverse reacţii: frică, duşmănie, curiozitate, milă. Pe corabia devenită bordel cu aprobarea conducerii s-au câştigat bani frumoşi. Clienţii erau membrii echipajelor celorlalte nave acostate, precum şi cetăţenii de pe insulă.

La sfârşitul lui septembrie, „Lady Julian" pornea spre colonia olandeză Capetown, un drum comercial foarte frecventat. Pentru parcurgerea traseului s-au prevăzut 10-12 săptămâni. Drumul avea să dureze însă cinci luni şi jumătate. La bord viaţa deţinutelor se desfăşura după un program riguros respectat. În zori, scularea, aerisirea paturilor şi rufăriei, igiena corporală cu apă de mare şi micul dejun. În timpul zilei, organizate în grupe de câte 6-8 femei, sub conducerea unei „matroane", o deţinută socotită mai bătrână, adică de 30-40 ani, se făcea curăţenie pe corabie, la bucătărie sau într-un atelier de croitorie, unde se confecţionau piese de îmbrăcăminte, din metrajul de în cumpărat de căpitan, cu scopul de a fi vândute la Sydney Cove. Era afacerea lui personală. Şi totuşi, deţinutele priveau cu speranţă la momentul când vor ajunge în Australia.

Trecerea Ecuatorului a cauzat suferinţe cumplite, căldura şi umezeala erau de nesuportat. În câteva ore, fierul ruginea şi pe obiectele de piele se depunea mucegaiul. Corpurile se deshidratau, iar apa a trebuit să fie raţionalizată. Corabia era imobilizată în larg. Au apărut primele cazuri de scorbut, provocat de lipsa vitaminei C. Peste tot pe punte zăceau femei leşinate.

Urmară ploi torenţiale, care au avariat nava şi căpitanul se întreba încotro să se îndrepte. Autorităţile portuare olandeze, de teama unor boli infecţioase, n-ar fi permis acostarea. A hotărât să ia direcţia Brazilia.

„Lady Julian" a ajuns în portul Rio de Janeiro. Autorităţile portugheze supravegheau cu severitate fiecare mişcare a celor de pe navă. La sfârşitul lui decembrie, corabia a luat direcţia Capul Bunei Speranţe.

La Capetown, deţinutele au primit autorizaţia să meargă în oraş, în grupuri. Le-a întâmpinat o realitate germano-protestantă, sobră, cu biserici fără ornamente. Ordinea era asigurată de legi extrem de dure. Vara era pe sfârşite şi se apropiau furtunile de toamnă, care făceau traversarea Oceanului Atlantic foarte periculoasă. Până la Sydney Cove nu mai întâlneau alte porturi în care să poată acosta. „Lady Julian" a pornit la drum la sfârşitul lui martie. În Australia, situaţia coloniei era grea. Recolta proprie aproape nu exista, raţiile de alimente s-au redus la minim, şobolanii devorau şi ultimele rezerve din depozite. Nimeni nu mai spera

să sosească vreun ajutor din Anglia.

„Lady Julian" s-a luptat cu valuri înalte cât un munte, furtunile succesive durând între 8 și 45 de ore. Apa pătrundea prin toate fisurile vasului vechi și putred. Datorită condițiilor ieșite din comun, căpitanul a aprobat ca deținutele să se adăpostească pe puntea intermediară. Tot ce purtau era ud; doar alcoolul ce li se dădea mai atenua oarecum suferințele. În aceeași stare era și echipajul. Comandantul se chinuia să dirijeze corabia după o hartă veche de 20 de ani.

O poveste tragică de dragoste

Ziua de 2 iunie 1790 a fost una la fel de furtunoasă. De 17 luni nu mai sosise nici un vas la Sydney Cove, când posturile de observație zăriră pe „Lady Julian". Câțiva ofițeri de pe țărm s-au urcat în bărci și au pornit către corabie. Erau uzi până la piele, slabi, în zdrențe, ciupiți de vârsat de vânt, un aspect care a stârnit groaza în rândurile femeilor de la bord, care își făcuseră iluzii în privința noului lor mediu de viață. Ele se așteptau la palmieri, soare, bărbați surâzători. Pe plaja de la Botany Bay puteau fi văzute focuri aprinse de „sălbaticii" curioși să-i vadă pe noii veniți. Vremea nu permitea încă acostarea, dar câteva bărci au și început transportul alimentelor aduse. Doar la 6 iunie intra „Lady Julian" în port. Toată colonia consta dintr-o cazarmă, acoperită cu paie, alături de un hangar, un mic spital, o bucătărie și mici porțiuni de pământ cultivate cu varză. Mai erau și câteva cocioabe, în noroi. Reședința guvernatorului era o clădire cu două etaje.

Sir Joseph Banks, președintele Royal Society

Deținutele au fost distribuite bărbaților. Obiceiul a mai fost practicat apoi timp de 30 de ani. Se povestea că un vas, sosit în 1792, a fost asaltat de coloniștii care se luptau să pună mâna pe câte o femeie. Un interes și mai mare s-a acordat însă descărcării, inventarierii și depozitării alimentelor. Nu puțini dintre membrii echipajului ar fi dorit să rămână, cu toate condițiile de mizerie, cu perechile lor de pe vas. Acest lucru nu le era însă permis. Guvernatorul Phillip încuraja de la bun început noile familii, distribuindu-le câte 20 ha pământ și fiecărui copil născut alte 4 ha. Un celibatar nu primea decât 12 ha. Pentru menținerea liniștii sociale, dată fiind lipsa cronică de femei, Lordul Sydney a propus înființarea de ghetouri cu prostituate, din rândurile celor mai decăzute dintre ele.

Au fost și povești care s-au terminat tragic. Stewardul John Nicol se îndrăgostise în timpul călătoriei de deținuta Sarah Whiteman, cu care avusese și un copil, născut pe vas. El a încercat apoi, ani și ani, să se întoarcă la ea, în Australia, dar fără succes. Ea, între timp, își găsise un nou soț. Nicol a sărăcit cu totul și și-a terminat zilele cerșind. În memoriile dictate în 1822, scria: „oricât de bătrân aș fi, inima mi-a rămas aceeași".

Capacitatea omului de a surmonta și cele mai cumplite situații este, pare-se, fără margini. Într-un record de numai 200 ani, Australia este astăzi un colț al globului atractiv nu numai pentru ceea ce s-a creat frumos pe pământul său. Este o democrație stabilă, o societate prosperă, cu un înalt nivel de civilizație și cultură. O dovadă grăitoare că omul poate face minuni! ■

Nave în golful Sydney Cove (pictură)

Eveniment

INGRATA ISTORIE INTEGRATĂ

SANDRA DUNGACIU

Asociaţia Naţională a Tinerilor Istorici din Moldova (ANTIM) este una dintre cele mai active organizaţii profesionale ale tinerilor din Basarabia. În cei şapte ani de când există, a organizat conferinţe şi seminarii ştiinţifice naţionale şi internaţionale, a publicat cărţi şi a editat periodice, în care s-au reflectat rezultatele manifestărilor, cât şi problemele cele mai actuale ale cercetării istoriografice. Are legături constante cu centre universitare din România şi din alte ţări învecinate.

În perioada 10-13 aprilie, ANTIM a organizat, la Chişinău, cea de-a şaptea ediţie a conferinţei internaţionale „Cultură şi civilizaţie în Europa de Sud-Est", sub titlul *Istorie, cultură şi educaţie în societăţile post-totalitare*, care a reunit studenţi şi tineri profesori sau cercetători din Republica Moldova, România, Ucraina, Bulgaria, Rusia şi Belarus.

Pentru majoritatea tinerilor basarabeni, chestiunea cea mai dezbătută a fost cea legată de proiectul identitar. Sunt posibile apropierea de Europa şi identificarea în termeni culturali şi politici cu valorile acesteia, fără recunoaşterea similitudinilor dintre Moldova şi România, care ar da dreptul asumării identităţii româneşti? Este identitatea moldovenească una viabilă şi care ar fi elementele sale distinctive? Poate fi apropierea de spaţiul CSI, dominat de Rusia, o cale de promovare mai mult decât a unor interese de grupuri economice şi partide politice? Sunt dezbateri rareori desfăşurate în spaţiul public.

*

Am profitat de prezenţa la Chişinău pentru a participa la o altă manifestare: Conferinţa Asociaţiei Istoricilor din Moldova (AIM), la care s-a discutat opoziţia profesorilor de istorie faţă de tentativele de a înlocui manualele de liceu de *Istorie a românilor* – şi prin urmare disciplina, ca atare – cu o variantă ce ar urma să se intituleze *Istorie – curs integrat*. Este un subiect despre care presa din România a scris – cu una sau două excepţii – mult prea puţin, în ciuda evidentului interes al problemei. Iniţial, s-a intenţionat substituirea *Istoriei românilor* cu *Istoria Moldovei*. Ulterior, s-a adoptat o formulă inspirată dintr-un document al Comisiei Europene, care subliniază că la nivel continental va fi necesară o mai mare integrare a disciplinelor culturale predate în şcoli, deopotrivă cu armonizarea proceselor educaţionale şi de pregătire a tinerilor pentru o piaţă a muncii europeană comună. Ceea ce nu înseamnă defel suprimarea specificităţii naţionale în predarea disciplinelor legate în mod esenţial de cadre de organizare (încă) naţionale: istorie, geografie, limbă.

Anatol Petrencu, preşedintele Asociaţiei Istoricilor din Moldova, a făcut o prezentare a dezbaterii, începută în februarie 2001. Aspectele mai recente au fost punctate apoi de Sergiu Musteaţă, preşedintele ANTIM şi membru în Consiliul de conducere al AIM. Au mai luat cuvântul acad. Mihai Cimpoi, preşedintele Uniunii Scriitorilor din Moldova, profesorii Anatol Moraru, de la Universitatea din Cahul, Ion Negrei, vicepreşedintele AIM şi redactorul şef al publicaţiei *Cugetul*, Anatol Apostol, Ion Varta, Al. Moşanu, Gheorghe Palade, Pavel Barasca, rectorul Universităţii Libere Internaţionale din Moldova, Zina Gane, Gheorghe Cojocaru şi alţii.

Scopul programului – au subliniat vorbitorii – îl constituie transformarea cursurilor de istorie la nivelul învăţământului liceal. A existat o campanie susţinută de presă (în ultimii doi ani au fost publicate peste 1.300 de articole), a fost boicotat accesul la manualele de istorie (aproape de negăsit în librării), s-a încercat să se obţină sprijinul unor organizaţii internaţionale.

În acest sens, a fost constituită o Comisie guvernamentală condusă de istoricul Valerian Cristea. Ea a organizat manifestări zonale, cu reprezentarea exclusivă a profesorilor minoritari, ce au îmbrățișat ideea noului tip de manual și a stabilit contacte cu Consiliul Europei, pentru a obține sprijinul acestuia etc. Din comisie mai fac parte istoricul Anatol Dubrovski, specialist în istoria PCUS, istoricul Valentin Beniuc, proprietarul unei societăți cu răspundere limitată, care a fost recent transformată în instituție de stat, dobândind astfel finanțare bugetară, Valentin State, Valentina Haheu și Dumitru Țaranov.

O altă inițiativă a Comisiei a fost elaborarea și expedierea de către guvern a unei scrisori circulare la o serie de ambasade ale Republicii Moldova, prin care atașaților culturali li se solicita să pună în dezbaterea unor specialiști din țările respective chestiunea modificării disciplinelor istorice. Rezultatele nu au fost însă cele scontate, întrucât majoritatea răspunsurilor primite au fost defavorabile intenției guvernamentale (inclusiv cele din țări precum SUA, Rusia și Ucraina, sau din unele state vest-europene). Protestele naționale și internaționale ale Asociației Istoricilor din Moldova față de componența și de activitatea comisiei au determinat autoritățile să admită, de curând, includerea și a doi reprezentanți ai Asociației. Posibilitățile de acțiune ale acestora sunt, din păcate, extrem de reduse.

Ce ar trebui să conțină însă manualul de istorie în varianta „integrată" (pe care acad. Mihai Cimpoi, prezent la manifestarea istoricilor, l-a numit manual de „istorie ingrată")? Istoria localității respective în care este predat, o perspectivă de istorie regională, care ar urma, foarte probabil, să facă distincție între zona Rusia, Ucraina, Republica Moldova, pe de o parte, și zona România, Bulgaria, Iugoslavia (Balcanii), pe de altă parte, și, în completare, o serie de elemente de istorie a Europei. Formula este, în mod evident, greu de realizat tehnic, deoarece ar presupune elaborarea câte unui manual pentru fiecare localitate din Moldova. S-ar complica în mod serios lucrurile și în privința concursurilor de admitere. Proiectul a fost vehement contestat de Asociația Istoricilor din Moldova, deoarece, dincolo de masca „integrării", scopul său real are în vedere tăierea legăturilor culturale și etnice dintre România și Moldova și orientarea Basarabiei către spațiul CSI, către uniunea Rusia-Belarus.

Conferința istoricilor din Moldova a adoptat la sfârșitul lucrărilor sale o *Rezoluție* ce a cuprins toate punctele esențiale subliniate în luările de cuvânt, respectiv ideea susținerii și în continuare a învățământului istoric de liceu structurat pe două discipline: *Istoria românilor* și *Istorie universală*, ca și măsurile preconizate pentru mai buna susținere publică a acestei formule. S-a făcut – și a fost acceptată – propunerea ca rezoluția să fie tradusă în limba engleză și transmisă asociației profesorilor de istorie din Europa, *Euro-Clio*, precum și altor organizații europene și internaționale. ■

PLIN DE GLORIE
(Monoverb: 5-8)

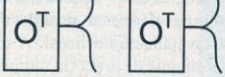

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția integramei

FORME DE ORGANIZARE STATALĂ:

P–C–S–T–R–PRINCIPATE–ORE–STROP–ASEZAT–ATU–T–AS–STAB–SIMTIRI–LL–RO–NETE–I–LENT–GALIC–I–ARSA–EN–A–NOR–ETUVA–CHIR–N–LG–VOIEVODATE–LE–EMIRAT

NICOLAE CEAUȘESCU ȘI PROCEDEUL MI CI CI SIN

FLORIAN BANU

După o perioadă de relativă deschidere spre Occident, când conducerea politică de la București părea a accepta ideea industrializării României prin importul de tehnologie de ultimă oră, regimul comunist din România s-a închistat într-un naționalism absurd. „Conducerea de partid și de stat", din care fuseseră eliminate toate persoanele cu o viziune ceva mai largă, se încăpățâna să ceară proiectanților și inginerilor români produse care să rivalizeze cu cele fabricate în țările dezvoltate. Aceste produse trebuia obținute pe fondul unor economii drastice de energie, al interdicției importurilor de materii prime și materiale și răsplătind efortul creativ cu sume derizorii.

Obsesia economiilor se transferase de la nivelul ierarhiei superioare de partid către eșaloanele inferioare, devenind cuvântul de ordine al întregii societăți. De la elevii de școală primară, obligați să „colecteze" fier vechi, maculatură, sticle, borcane și castane, până la pensionarii nevoiți să predea ambalajul de aluminiu al pastei de dinți și becurile arse, întreaga populație era supusă calvarului economiilor cu orice preț.

Ca în mai toate regimurile dictatoriale, liderul comunist de la București nu dorea să abdice de la sloganurile referitoare la „grija față de om" și „asigurarea bunăstării materiale a întregului popor". Cum unul dintre simbolurile bunăstării în secolul XX a fost considerat automobilul, posibilitatea omului de rând de a deține o astfel de „minune" a reprezentat o provocare pentru dictatorii secolului trecut (proiectul Volkswagen în Germania nazistă). Nicolae Ceaușescu și-a propus, spre sfârșitul anilor '70, să ofere românilor posibilitatea de a avea fiecare un automobil, care să consume cât mai puțin combustibil.

Hitler la lansarea modelului Volkswagen

Proiectul automobilului „popular" a fost demarat sub îndemnuri de „hei rup" și rezultatele s-au văzut în scurtă vreme. Arhiva fostului Comitet Central al P.C.R. păstrează o stenogramă a întâlnirii care a avut loc, la 15 martie 1980, între Nicolae Ceaușescu și „colectivul de proiectare și de realizare a modelului funcțional pentru autoturismul de foarte mic litraj". Acest document reprezintă actul de naștere al autoturismului „Dacia 500-Lăstun".

Preocupările regimului pentru construirea unui automobil cu un consum redus și accesibil ca preț unor largi categorii sociale erau mai vechi. Acest lucru este dovedit, printre altele,

România primește o comandă masivă pentru autoturisme „Lăstun", din Germania. Nedumeriți de numărul mare de mașini solicitate, reprezentanții părții române întreabă în ce scop se face importul. Partea germană răspunde: – Sunt foarte bune ca scrumiere pentru ultimul model Mercedes!

și de prezentarea de către colectivul Întreprinderii Mecanice Brașov la „Expoziția realizărilor economiei naționale", ediția 1979, a unui automobil de acest gen, denumit „Brașovia". La scurtă vreme după încheierea expoziției, a fost alcătuit un colectiv de proiectare la nivel național. În acest colectiv, totalizând 21 de persoane, erau reprezentate Întreprinderea Mecanică Muscel, producătoarea mașinii ARO, Întreprinderea Mecanică Brașov, Centrul de Cercetare și Inginerie Tehnologică pentru Autoturisme Colibași, Întreprinderea „Autobuzul" București, „Electroprecizia" Săcele, Institutul Național de Motoare București, Catedra de Automobile a Universității din Brașov.

Colectivul a fost reprezentat la întâlnirea menționată cu Nicolae Ceaușescu de Ion Telescu (Catedra de automobile), Valentin Coșoroabă (Institutul Național de Motoare), Gheorghe Lihaci (Întreprinderea Mecanică Brașov), Simion Săpunaru (director general la Centrala Industrială de Autoturisme Pitești), Dumitru Gheorghe (director al Întreprinderii „Autobuzul" București).

„Întâlnirea de lucru" a decurs după tipicul deja instaurat de Ceaușescu de câțiva ani buni. Gheorghe Lihaci a început prin a explica sarcina colectivului pe care-l reprezenta: executarea elementelor de caroserie și tapițerie ale autoturismului; a încheiat angajându-se să „depunem, cu toată hotărârea, toată priceperea pentru a traduce în viață indicațiile date de Dvs. pe această temă, pentru a realiza un produs de calitate superioară și la termenul stabilit". Ion Telescu are o viziune pur „capitalistă" asupra noului automobil: se prevede realizarea a două modele – unul decapotabil (!) și unul nedecapotabil. Elemente la fel de surprinzătoare aduce în atenție și Valentin Coșoroabă: „Mergem pe ideea realizării unui motor monobloc, care să fie amplasat în față, ca să putem beneficia de răcirea cu aer. În etapa a II-a, vom încerca varianta cu un motor Diesel."

Nicolae Ceaușescu este concis în enunțarea obiectivelor sale: „Se va putea face o asemenea mașină ieftină, ușoară și cu un consum care să nu depășească trei litri de benzină la 100 km? Aceasta este tema. De asemenea, mașina pe care o vom realiza să nu coste mai mult de 20.000 lei – mă refer la prețul de vânzare –, iar prețul de cost să fie 15-16.000 lei."

Ca orice realizare a regimului, și noua mașină trebuia să fie gata în cinstea unei zile memorabile, în cazul de față 23 august. Ceaușescu explică specialiștilor cum poate fi realizat un prototip în timp record. Iritat de obiecțiile inginerilor, care afirmau că până la 23 august de-abia se putea termina motorul, le oferă el soluția: „Voi aveți turnătorie în București, piesele se pot turna într-o zi, două, la orice fabrică, pentru cinci motoare [...] În iunie, cel mai târziu, să fie mașina aici, în fața sediului C.C. al P.C.R. Inițial, m-am gândit să fixăm termenul în mai, dar am prelungit până în iunie. Primele două-trei bucăți să fie gata până la 23 august, ca să putem ieși cu ele la demonstrație. Adică trebuie început imediat, luat un model de motor mic și făcut schița, nu spun proiect, nici nu vorbesc de proiect. *Schița să fie făcută din lemn sau din tablă, imediat pregătit și pe urmă, într-o săptămână să începeți să turnați piesele, fără calcule, fără proiectare* [*subl. F.B.*]. Sigur, și aceasta presupune un calcul, dar trebuie făcut totuși direct, nu ca la celelalte mașini. Să vedem din ce facem blocul motor, să găsim un aliaj foarte ușor. Am citit în presă că în unele părți se folosesc și masele plastice la blocul motor."

Ion Telescu și Valentin Coșoroabă au încercat, timid, să explice faptul că fibra de sticlă se folosește la caroserie, dar în nici un caz nu pentru turnarea de piese. După discuții, Nicolae Ceaușescu a conchis: „dacă nu se comportă corespunzător, renunțăm". Și adăuga: „Scau-

nele să fie făcute dintr-o pernă din mase plastice, simplă, cum sunt scaunele de la tramvaie, autobuze sau chiar cele pentru locuințe realizate din mase plastice și, eventual, să facem o pernă din poliuretan." De această dată, propunerea a fost adoptată fără nici un fel de reținere. Ba mai mult, unii au subliniat avantajul că „avem și la autobuze ceva asemănător" și, deci, efortul de „proiectare" era mai mic, iar consumul de materiale redus.

Comentariul unui cronic la un raliu al autoturismelor de mic litraj: „«Lăstunul» conduce... «Lăstunul» se apropie de final... hop! A dispărut într-o groapă!"

În continuarea ședinței, rolul de proiectant șef i-a revenit tot lui Nicolae Ceaușescu. După ce a șovăit puțin dacă să doteze noul autoturism și cu un portbagaj, el a decis să existe și așa ceva, iar roțile să aibă „înălțimea normală, ca să se poată merge cu acest autoturism și pe drumuri de țară". Din aceste indicații, rezultă că secretarul general al P.C.R. se gândea într-adevăr la un automobil „pentru tot românul".

Finalul ședinței i-a aparținut tot lui. A încheiat cu câteva fraze halucinante: „Mașina să poată purta o sarcină de 250-260 kg [...] Trebuie lucrat în paralel la două-trei modele [...] chiar dacă ne costă ceva în plus. Schița să fie un desen simplu, că dacă începem să facem tot felul de desene, o să ne ia timp mult. Eu am în vedere ca pe baza acestei experiențe să tragem niște concluzii și pentru activitatea noastră generală, întrucât s-a pierdut, de regulă, mai mult timp pentru proiectare și calcule, decât pentru realizarea unui produs. Eu am mai spus și repet: ce se făceau sovieticii în timpul războiului dacă realizau în doi-trei ani un tanc? Pierdeau războiul; dar în câteva luni a trebuit să producă un tanc. Nu proiecte ne trebuie, ci trebuie gândit să lucrăm operativ: să poți lucra în trei luni ceea ce se lucra înainte în trei ani."

Proiectul „automobilului de foarte mic litraj" a prins viață sub biciul „indicațiilor prețioase". Și rezultatul a fost pe măsură: o mașină care a devenit subiectul de glumă al românilor de-a lungul anilor '80.

Proiectul „Lăstun" nu a fost însă un accident, el reflecta un mod de gândire adânc înrădăcinat în mintea liderilor comuniști. Vom încheia reproducând un fragment dintr-o stenogramă a unei ședințe ținute de Nicolae Ceaușescu, în mai 1978, cu conducerea Ministerului Industriei Construcțiilor de Mașini: „Eu nu am pretenția ca totul să fie unicat, să fie o creație de 100% nouă. De altfel, nimeni nu face așa! Să ne uităm la ceea ce avem în țară și, dacă reușim să le facem mai bine, cu atât mai bine, dacă putem să le copiem, cel puțin să le copiem, să le facem la fel. *Știți bine că trebuie copiat începând din clasa I-a, până când se termină facultatea se tot copiază*! [*subl. F.B.*], așa că sunt toți obișnuiți! Și nu numai la noi, în toată lumea, tovarăși! În toată lumea, așa se face. Toți copiază. Să nu credeți că japonezii au inventat totul! Sau americanii sau alții. Fiecare a copiat. Dar, când am fost în Japonia, mi-au și arătat: uite, am luat presa asta din Franța și acum am 20. Toate le-am făcut eu [...] Ca să nu mai stea să facă calculul, o ia pe aceea, se uită la ea și o copiază. Sigur, i-a schimbat ceva, i-a pus denumirea Mi Ci Ci Sin, nu știu ce, i-a mai schimbat culoarea și gata!" ■

În fața unei uzine Ford un „Lăstun" în pană. Directorul uzinei trimite un mecanic să-l ajute pe român. Mecanicul se întoarce și-i spune că motorul Lăstunului nu mai poate fi reparat.
Directorul: – Pune-i unul de-al nostru, numai să plece de acolo!
După cinci minute, privind pe fereastră, directorul vede „Lăstunul" făcând mișcări stânga-dreapta.
Mecanicul, luat la rost, explică: – Nu a încăput decât motorașul de la ștergătoare!

PREMIILE FUNDAȚIEI CULTURALE MAGAZIN ISTORIC
Ediția 2001

Premiile Fundației Culturale Magazin Istoric pentru cele mai bune cărți de istorie apărute în anul 2001 au fost acordate în cadrul unei ceremonii găzduite de elegantul Club al Băncii Naționale a României. S-au reunit pentru a-i felicita pe premianți personalități ale istoriografiei românești, colegi din mass-media, cititori și colaboratori ai revistei, prieteni ai F.C.M.I. Excelența Sa Prințul Dimitrie Sturdza, președintele de onoare al Fundației Culturale Magazin Istoric, a înmânat premiile.

„Un concurs de împrejurări a făcut ca festivitatea de înmânare a premiilor Fundației Culturale Magazin Istoric – se arăta în mesajul domnului Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, membru corespondent al Academiei Române – să aibă loc într-o zi importantă pentru Banca Națională: 3 martie 2003. Astăzi am trecut la un nou curs de referință pe piața valutară românească: leu-euro [...] Consider semnificativă această întâlnire a privirilor: înainte și înapoi. De astăzi, ceasurile din turnul pieții valutare arată o oră ce ne apropie de ținta spre care mergem: Uniunea Europeană. Totodată, reuniunea de astăzi, de la Banca Națională, dedicată decernării premiilor Fundației Culturale Magazin Istoric pentru anul 2001, are în prim-plan lucrări ce privesc înapoi, în trecutul nostru mai îndepărtat ori mai apropiat. Semnificația la care m-am referit relevă tocmai faptul că drumul nostru spre viitor are puternice rădăcini în rolul istoriei românilor".

Și în anul 2001 mai multe familii, persoane și firme au susținut financiar premiile Fundației Culturale Magazin Istoric prin generoase acte de mecenat cultural, binemeritând mulțumirile tuturor pasionaților Muzei Clio.

Iată acum lista premiilor, a câștigătorilor și a donatorilor.

1. Premiul „Eugeniu Carada"
   – acordat de Banca Națională a României
   Costin C. Kiriițescu, **Lumea în care și-a croit drumul Banca Națională a României**, Editura Enciclopedică

2. Premiul „Nicolae Iorga"
   – acordat de familia Monique și Dimitrie Sturdza
   Dennis Deletant, **Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc**, Editura Polirom

3. Premiul „D.A. Sturdza"
   – acordat de familia Monique și Dimitrie Sturdza
   Ioana Feodorov, **The Arab World in Romanian Culture. 1957-2001**, Editura Biblioteca Bucureștilor

4. Premiul „Gheorghe I. Brătianu"
   – acordat de familia Monique și Dimitrie Sturdza
   Ioan Scurtu, **Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică**, Editura RAO

5. Premiul „Cristian Popișteanu"
   – acordat de familia Monique și Dimitrie Sturdza
   Claudia Chinezu, **Roumanie-Suisse. Approches diplomatiques, économiques et culturelles** (sous la coordination de **Viorel Grecu**), Editions Universitaires Fribourg Suisse

6. Premiul „Simion Mehedinți"
   – acordat de doamna dr. Marina Giurescu
   Adrian-Silvan Ionescu, **Moda românească 1790-1850. Între Stambul și Paris** (cu desenele autorului), Editura Maiko

7. Premiul „Constantin C. Giurescu"
   – acordat de doamna dr. Marina Giurescu
   Gheorghe I. Netejoru, **Zece ani în lagărele sovietice. Însemnări pentru posteritate**, Editura Militară

8. Premiul „I.C. Filitti"
   – acordat de doamna dr. Georgeta Filitti
   Constantin Rezachevici, **Rolul românilor în apărarea Europei de expansiunea otomană secolele XIV-XVI. Evoluția unui concept în contextul vremii**, Editura Albatros

9. Premiul „Armand Călinescu"
   – acordat de domnul Barbu Călinescu
   Dr. Romus Dima, **Armand Călinescu**, Editura Mavios-Clio

10. Premiul „Stolnicul Constantin Cantacuzino"
    – acordat de Grupul de firme „Rădăcini"
    Istoria Cotrocenilor în documente. Secolele XVII-XX (coordonatori: *Carmen Păsculescu-Florian, Marian Constantin)*, Editura Sigma

11. Premiul „Titu Maiorescu"
    – acordat de Grupul de firme „Rădăcini"
    Constantin Buchet, **România și Republica de la Weimar. 1919-1933. Economie, diplomație și geopolitică**, Editura ALL Educațional

12. Premiul „Aurelian Sacerdoțeanu"
    – acordat de Grupul de firme „Niro"
    Corneliu Mihail Lungu, Ioana Alexandra Negreanu, **România în jocul marilor puteri. Documente 1938-1941**, Editura Curtea Veche

Așa cum a procedat și în 1999 și 2000, Fundația Culturală Magazin Istoric a acordat o Diplomă de Excelență. Ea a revenit **dr. Dumitru Preda,** pentru realizarea procesului de informatizare a Arhivei Diplomatice a Ministerului Afacerilor Externe.

MAI AVEM NEVOIE DE ISTORIE?

„Trebuie să-ţi iubeşti ţara pentru că natura a făcut-o frumoasă şi istoria a făcut-o mare". Cuvintele îi aparţin istoricului francez Ernest Lavisse, autorul celui mai utilizat manual de istorie din şcolile primare franceze, la sfârşitul secolului XIX.

Poţi să-ţi iubeşti ţara fără să-i cunoşti natura şi istoria? S-ar părea că da, judecând după proiectul noului plan de învăţământ, făcut public în această lună. Dar pentru a înţelege mai bine ce aduce noul plan de învăţământ, în cazul în care ar fi adoptat, să-i prezentăm cititorului actuala situaţie a obiectului istorie.

În clasele a V-a, a VI-a şi a VII-a, din cursul gimnazial, respectiv a IX-a, a X-a şi a XI-a, la liceu, deci pe parcursul a şase ani, se studiază, câte o oră pe săptămână, istoria universală. În clasele a VIII-a, respectiv a XII-a, elevilor li se predă, câte două ore pe săptămână, istoria românilor. Un calcul matematic simplu ne arată că pe parcursul a 12 ani de şcoală, un elev studiază istoria universală ceva mai mult de opt zile (dacă adunăm numărul de ore), iar istoria românilor cu puţin peste cinci zile. Pentru obiectul matematică, numărul de ore alocate, adunate, însumează 51 de zile.

În noul plan de învăţământ – şi ne referim în continuare doar la liceu, pentru că aici se anunţă modificările cele mai drastice –, ni se prezintă repartizarea orelor pe obiecte de studiu numai pentru clasele a IX-a şi a X-a. Nu se precizează dacă în ultimii doi ani de studii istoria mai este materie şcolară. Istoria se predă, în continuare, doar o oră pe săptămână. Pentru cei mai puţin obişnuiţi cu alambicata terminologie folosită la ora actuală în şcoală, trebuie să spunem că istoria face parte din aria curriculară „Om şi societate", alături de geografie, religie, ştiinţe socio-umane. Ponderea acestei arii, potrivit noului plan de învăţământ este de 15,38%, faţă de ariile curriculare „Limbă şi comunicare", cu o pondere de 26,92%, şi „Matematică şi ştiinţele naturii", care are o pondere de 30,77%. Să mai precizăm că numărul de obiecte de studiu din cele trei arii curriculare este relativ egal.

Aşadar, mai avem nevoie de istorie? Mai avem nevoie de ştiinţele despre om şi societate? Un răspuns simplu şi foarte practic ni-l oferă un fenomen pe care îl ştim cu toţii, petrecut după 1990. Foarte mulţi absolvenţi de Politehnică s-au reorientat către diplomaţie şi mass-media în baza cunoştinţelor lor despre „Om şi societate" şi a celor de „Limbă şi comunicare", iar nu a celor despre „Matematică şi ştiinţe ale naturii".

De altfel, nu valenţele educative nu sunt luate în calcul în noul plan de învăţământ. Cine ar putea susţine, cu bună credinţă, că mai multe ore de matematică, fizică sau chimie îi vor face pe tinerii ce părăsesc băncile şcolii mai umani, mai apţi să înţeleagă de unde vin şi încotro se duc, mai pregătiţi să fie toleranţi faţă de semenii lor. În spatele modificărilor survenite se ascunde o luptă surdă, cu cauze demografice. Populaţia şcolară scade dramatic şi stabilirea unui număr mai mare sau mai mic de ore la un obiect de învăţământ înseamnă mai puţini sau mai mulţi profesori rămaşi fără loc de muncă. Aşadar, numărul de ore este atribuit unui obiect sau altul nu numai în funcţie de nevoile societăţii (nu sunt semne că a sporit cererea de ingineri), de importanţa educaţională, ci şi în urma acţiunii unor grupuri de presiune.

Alcătuiesc istoricii un grup de presiune eficient? Să nu uităm că acum câţiva ani, când s-a trecut la manualele alternative, la nici un alt obiect nu s-au înregistrat scandalurile care au marcat discutarea noilor manuale de istorie. Deşi pot fi şi un semn al interesului pe care societatea îl arată istoriei – şi un argument în favoarea nevoii de istorie –, discuţiile de atunci, adesea penibile, au discreditat în ochii multora istoria ca ştiinţă şi ca obiect de învăţământ.

Să sperăm că de această dată, în faţa unui pericol real, istoricii vor şti să se mobilizeze şi să-şi argumenteze cauza pe o singură voce.

prof. Marilena Bercea,
Liceul de Metrologie
„Traian Vuia",
vicepreşedintă a
Societăţii de Ştiinţe Istorice,
Filiala Bucureşti

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

O lectură interesantă, chiar și după cinci decenii, este *Cartea abonaților telefonici* din Capitală. Putem afla că, pe atunci, bucureștenii aveau la dispoziție o aerogară, Băneasa, patru autogări, trei băi publice („Centrală", pe str. Biserica Enei, nr. 8; „Dâmbovița", str. Oițelor nr. 32, și „Rodiei", str. Rodiei nr. 3).

Mai funcționau 34 cinematografe, 9 bufete de alimentație publică, 7 cofetării, 21 drogherii, 110 farmacii, 5 cimitire și un crematoriu. Erau două centre „Aragaz", 16 asociații sportive, 11 hoteluri, două hanuri („Afumați", str. Republicii, nr. 23, și „Obor", șos. Ștefan cel Mare, nr. 246).

De administrația clădirilor statului se ocupau 8 întreprinderi de gospodărie locativă cu 37 secții. Nou-născuții veneau pe lume în 13 maternități.

Ziarele publică informații, reportaje, știri de pe șantierele Capitalei (Parcul și Stadionul 23 August, Teatrul muzical – Opera Română) sau din țară (Canalul Dunăre-Marea Neagră, Hidrocentrala de la Bicaz, cartiere de locuințe din Galați, Târgu Mureș, Suceava ș.a.).

Scânteia tineretului din 9 mai anunță că „în ultimele două luni pe șantierul Hidrocentralei «V.I. Lenin» [de la Bicaz – *n.n.*] au sosit peste 1.500 tineri brigadieri; dintre aceștia, 800 au venit numai în 15 zile ale lunii aprilie. Numai la sectorul «Tunel intrare» peste 400 urmează cursurile școlii de calificare".

Unul dintre ei, Aurel Crișan, a lucrat la Bicaz, într-un detașament comandat de dramaturgul M. Davidoglu. Reținem din amintirile sale, publicate mult mai târziu: „La 6 dimineața el [M. Davidoglu] ne conducea în locurile unde munceam alături de ceilalți brigadieri sau de muncitorii angajați pe șantier, în special mineri și artificieri. Eu am lucrat «cu spor», cum se zice, la «Tunel intrare». Era cu mult mai greu decât la Baraj, deoarece intram în mină ca sobolii și ieșeam pe la patru după-amiază rupți de foame, de oboseală și de... șale. Munca era grea. Încărcam vagoneți toată ziua, îi transportam pe șine până la intrarea în tunel, de unde vagoneții erau preluați de alți brigadieri și transportați zeci de metri pe o haldă nu prea sigură și mereu mai lungă. Era construită din sterilul pe care noi îl aduceam la lumină.

Prin locul unde munceam avea să treacă Bistrița, în drumul ei către turbinele Hidrocentralei. Era o muncă încrâncenată și datorită faptului că nu se dispunea pe șantier de nici un fel de mecanizare. Totul se făcea «manual», folosind ca unelte sapa, lopata, tărnăcopul și altele de acest fel [...]

Târziu, noaptea, adormeam cu gândul la ziua următoare și la cine știe ce fetișcană pe care o zărisem pe la cantină sau pe la Punctul sanitar. Pentru că erau foarte multe și foarte frumoase fete pe șantierele tineretului și, desigur, și la Bicaz. Poate tocmai și din acest motiv s-a întemeiat orașul de azi!" (Aurel Crișan, *Am fost brigadier pe mari șantiere naționale ale tineretului*, București, 1997).

Gh. Apostol cu participanți la Congresul Fruntașilor din G.A.C.

Pe un cu totul alt șantier – cel al Canalului Dunăre-Marea Neagră – lucra, în condiții diametral opuse celor de la Bicaz, Ion Cârjă, un condamnat între alte zeci de mii de condamnați la muncă silnică, pentru vina de a se fi împotrivit regimului comunist.

Iată una dintre amintirile sale, de pe când se afla la Canal, în perioada imediat următoare morții lui Stalin. Lucra în sectorul Mamaia-sat.

Aici, notează fostul osândit, „la capătul săpăturilor unde ne aflam se găsea un pod peste care își făceau promenada fericiții muritori ai vremii, veniți să-și petreacă vacanța la Marea Neagră. Îi vedeam seară de seară cum se plimbau degajați de orice griji, preocupați numai de a gusta cât mai mult din frumusețile peisajului marin în estomparea amurgului. Îi vedeam pe tinerii beneficiari ai privilegiilor acordate de regim unei anumite categorii de părinți pentru odraslele care se îmbrățișau și se sărutau în apusurile poetice de la mare și ne dădeam seama cum viața își urma cursul ei frivol înainte, pe aceleași partituri de întotdeauna ale unui tineret insuficient maturizat de adevăratele sensuri ale realizărilor, străin, aparent, de orice dramă fizică și morală [...]

Opera Română

Odată am fost luați un grup mai mare dintre noi să aducem la locul de muncă niște cherestea aruncată de pe pod pentru noi. Un tânăr îmbrăcat fistichiu ținea de braț o fetișcană suavă, îmbrăcată într-o rochiță albastră, ca floarea de in.

– Ah, ce murdari și scârboși sunt bandiții ăștia, făcu fata cu dezgust și-și întoarse spatele spre noi.

Tânărul o imită întocmai.

Nu era imposibil ca printre noi să fi fost și tatăl fetei. Nu era imposibil să nu se fi știut afară că toți acești oameni, care puteau fi văzuți viermuind de-a lungul canalului să-și câștige pâinea ca să supraviețuiască unui cataclism politic și social, erau deținuții politici ai țării și cu prețul chinurilor cărora și averii însușite de la aceștia regimul huzurea afară și își hrănea gras agenții și călăii neamului.

Împotriva acestor dureri, noi ne mângâiam însă cu cerul care de-odată ce soarele apunea îl vedeam albastru și înalt, peste care se ridica luna pură și perfect conturată. La vremea când se apropia ora zece, luceafărul strălucea intens ca un enorm diamant, uneori aproape lipit de lună, ca un cercel al ei. Și câtă bucurie simțeam în sufletele noastre privind la nesfârșitul cer care apărea uneori bombat deasupra noastră și numai pentru noi, ca o lacrimă sfântă răsfrântă din ochiul lui Dumnezeu.

Noi eram robii lui Dumnezeu și ai neamului“ (Ion Cârjă, *Canalul morții*, 1949-1954, New York, 1974).

Pionieri în vizită la un sondor fruntaș

Se fac intense pregătiri în vederea celui de-al IV-lea Festival Mondial al Tineretului care urmează să se desfășoare între 2 și 16 august în Capitală. Se tipăresc pliante, prospecte, fotogazete, într-un tiraj de cinci milioane de exemplare. Afișul „București, locul de întâlnire a tineretului lumii“ va fi editat în 400.000 exemplare.

Scriitorii pregătesc și ei opere închinate Festivalului. Petru Dumitriu – un roman despre tinerii oțelari. Zaharia Stancu – povestire din viața ostașilor; Aurel Mihale, notează *România liberă*, din 6 mai, „va scrie despre tinerii oameni de știință, iar Petru Vintilă va înfățișa pe tinerii tractoriști".

La fel, poeții Demostene Botez, Mihu Dragomir, Eugen Jebeleanu, Nina Cassian pregătesc creații închinate evenimentului. Mihai Beniuc „lucrează la o poezie intitulată *Hora Festivalului*", Veronica Porumbacu „a scris un imn pentru *Hora U.T.M.* și *Valsul tinereții*", iar Maria Banuș „lucrează la un cântec închinat tinerelor fete".

Tot în vederea reuniunii de la București, în întreaga țară, scrie *România liberă* din 12 iunie, „continuă să aibă loc entuziaste adunări ale tinerilor și vârstnicilor în vederea alegerii comitetelor de pregătire a Festivalului". Până la 7 iunie fuseseră constituite 575 de astfel de comitete.

Pentru apropiatul Festival Mondial al Tineretului, Capitala își primenește chipul. Multe lucrări de reparație, renovare sau reamenajare a vechilor clădiri nu se fac însă cu respectarea particularităților arhitectonice.

Pompiliu Macovei, arhitectul șef al Bucureștilor, semnalează în *Viața Capitalei* din 15 iunie o serie de astfel de nereguli. Iată câteva exemple. „Magazinul Centrofarm de pe Calea Victoriei, amenajat în parterul fostului hotel Continental, sau noul magazin Confecția al Ministerului Industriei Ușoare de pe Calea Victoriei nr. 28, realizat în fostul palat Nifon, prin transformarea parterului cu noile sale goluri inexpresive, cu cornișa disproporționată trasă brutal peste vechile profile și cu sărăcia de tratare arată o totală lipsă de înțelegere față de vechea arhitectură a fațadei, rămasă încă la etajele superioare și care are reale calități de proporție și măsură".

La fel, aceeași „atitudine inadmisibilă, de desconsiderare a unor monumente arhitecturale importante ale orașului a stat și la baza transformării arbitrare și formaliste a parterului Casei Centrale a Armatei [Cercul Militar Național – *n.n.*] cu prilejul organizării Expoziției Permanente [a Realizărilor Economiei R.P.R.], când pe noua fațadă, închisă și fără nici o legătură cu restul clădirii, s-au lipit două basoreliefe greoaie ce par să cadă în capul trecătorilor. [Este vorba despre „lucrările plastice" menite să celebreze frăția de arme româno-rusă, din 1877, și româno-sovietică din 1944-1945.]

De un efect tot atât de neplăcut pentru oraș – continuă autorul – este și transformarea unor magazine importante în birouri sau cantine, prin vopsirea geamurilor și vitrinelor, ceea ce, pe lângă că îngreunează deservirea oamenilor muncii, schimbă caracterul vioi și animat pe care trebuie să-l aibă străzile principale, dându-le un aer trist și părăsit, cum s-a întâmplat de pildă cu clădirea Ipromet de la Calea Victoriei, clădirea de pe Academiei nr. 2 și altele".

Pe Calea Dorobanți, nr. 60, „o clădire veche, cu foarte frumoase proporții și detalii în stilul Renașterii italiene, cu coloane și arce de piatră naturală și o serie de medalioane, frize și decorații din ceramică smălțuită și colorată" a fost dată Centrului Regional de Colectarea Cerealelor. Acesta, renovând-o, a distrus-o, „dărâmând decorațiile și elementele de ceramică smălțuită, spărgând arce pentru a mări ferestrele și spoind apoi cu var toată fa-

De la stânga la dreapta: Ștefan Ciubotărașu, Sandina Stan, Sonia Cluceru și Boris Ciornei în piesa „Oameni de azi" de Lucia Demetrius

ţada, inclusiv coloanele şi celelalte elemente de piatră".

Între 18 şi 27 mai are loc „Decada R.S.S. Moldovenești". Fosta Basarabie, devenită republică unională a U.R.S.S., îşi trimite la Bucureşti, pentru prima dată după cel de-al doilea război mondial, reprezentanţi din domeniul artei, literaturii, ştiinţei, tehnicii spre a prezenta „realizările dobândite în marea familie a popoarelor sovietice", după cum scrie *Viaţa Capitalei*, din 16 mai.

Mihail Sadoveanu, preşedintele Comisiei Centrale de Şah, înmânează trofeul Turneului Internaţional de Şah al R.P.R. maestrului sovietic Al. Toluş

Acelaşi ziar, relatând despre „Decadă", face şi o succintă (şi falsă) prezentare a trecutului R.S.S.M., după şablonul cominternist. În 1918, „burghezo-moşierimea din România, cu ajutorul imperialiştilor de peste hotare, a cotropit o parte din Moldova", iar „în anul 1940 [este vorba despre ultimatumul Moscovei din 26 iunie 1940 – *n.n.*], datorită înţeleptei politici externe a guvernului sovietic şi dorinţei fierbinţi a poporului moldovenesc, a luat fiinţă Republica Sovietică Socialistă Moldovenească", „act istoric [care] a constituit o traducere în fapt a dorinţei fierbinţi a poporului moldovenesc".

Nu este greu de imaginat cu ce sentimente au primit manifestările „Decadei" basarabenii refugiaţi în România în iunie 1940 şi care nu fuseseră trimişi înapoi de Comisia Aliată de Control. Bucuria de a-şi revedea mesagerii pământului natal era umbrită de minciunile propagandistice prin care era prezentată viaţa sovietizată a Moldovei de peste Prut.

Câteva alte consemnări din cronica acestor luni. Bucureştii găzduiesc primul Congres al fruntaşilor din Gospodăriile Agricole Colective (21-23 mai). Participă 838 delegaţi (645 români, 132 maghiari, 28 germani, 15 ucraineni, 10 tătari, 5 sârbi, 3 turci), dintre care 204 femei şi 173 tineri şi tinere. Au mai fost invitaţi şi 224 de ţărani muncitori din întovărăşiri agricole, ţărani muncitori cu gospodării individuale, tractoriştii, ingineri agronomi şi oameni de ştiinţă. La congres, este adoptat „Statutul model al gospodăriei agricole colective – lege de bază a vieţii gospodăriilor colective".

Între 30 mai şi 1 iunie se desfăşoară, tot în Bucureşti, Congresul Femeilor Democrate din R.P.R.

Prin Hotărâre a Consiliului de Miniştri se stabileşte ca, în fiecare an, să se serbeze „Luna Pădurii" în cursul lunii mai. În cadrul acesteia, sunt prevăzute şi zile speciale, precum „Ziua seminţelor", „Ziua Păsărilor" ş.a., în care se vor organiza acţiuni de colectare a seminţelor, de combatere şi distrugere a insectelor, păsărilor şi animalelor dăunătoare.

La Uzinele „Grivița Roşie" se fabrică primul tren-policlinică; acesta, scrie *Scânteia* din 8 mai, „va deservi centrele muncitoreşti şi şantierele cele mai îndepărtate din patria noastră. Primul vagon cuprinde un grup electrogen şi boxele cu animalele necesare experienţelor de laborator. În vagonul al doilea sunt secţia de radiologie, laboratorul pentru analize şi o sală de consultaţie. Vagoanele 3, 4 şi 5 cuprind diferite cabinete de consultaţii şi laboratoare bacteriologice, biochimice ş.a. În vagoanele 6 şi 7 sunt locuinţele medicilor şi ale întregului personal, iar în ultimul, 8, se află bucătăria, o sală de mese, biblioteca şi un club". ■

O clipă de răgaz

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

VÂNĂTOAREA ÎN ISTORIE

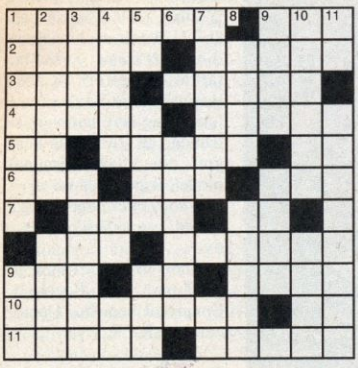

ORIZONTAL: 1) Sultan otoman, supranumit şi „Fulgerul" (1389-1402), ale cărui partide de vânătoare se desfăşurau cu mii de câini de vânătoare şi mii de purtători de şoimi – Localitate în Suedia. 2) Principe al Transilvaniei, vânător pasionat, care a întocmit un „ziar" manuscris, în care îşi consemna isprăvile vânătoreşti (Mihail; 1661-1690) – Cunoscută uzină de autobuze din Bucureşti. 3) Principe moldovean îndrăgostit de vânătoare, care a promovat în Moldova vânătoarea cu arme de foc, iar în *Memoriile* sale a descris vânătoarea cu câini pontatori şi vânătoarea din barcă la păsări de apă (Nicolae; 1798-1871) – Rege franc (768-814), din dinastia Carolingienilor, supranumit şi „cel Mare", despre care legenda spune că, în timpul unei partide de vânătoare, urmărind un cerb, a descoperit un loc unde se aflau ape termale, în acest ţinut fondând oraşul Aachen. 4) Aliaj pe bază de cupru şi zinc – Peşteră situată în regiunea carstică Dordogne (Franţa), în care au fost descoperite urme ale activităţii şi vieţuirii unor populaţii de vânători. 5) Aflate în grup! – Joacă teatru – Nu duc lipsă. 6) În cămin! – Animal din pădurile noastre, despre a cărui vânătoare cu lancea, în ţinutul Transilvaniei, a povestit într-o scrisoare datată februarie 1528 nobilul italian Ludovico Bagno – Individ. 7) Staţiune paleolitică din Ungaria în care s-au găsit numeroase fosile de mamut şi urme de activitate umană, istoricii presupunând că aici ar fi fost o tabără stabilă de vânători primitivi, care capturau prada cu ajutorul gropilor – În samare! 8) Îi duceau pe regi şi pe împăraţi la vânătoare – A împăştia lumină şi căldură. 9) Trimis în misie – A vâna la urmă! – Râuleţ (reg.). 10) Peşteră în apropierea comunei Dubova (Mehedinţi), în care a fost descoperit un vârf de suliţă, confecţionat dintr-un os de urs de peşteră – În potire! 11) Patria celebrului erou grec, cunoscut din Iliada şi Odiseea, care în mitologia greacă era considerat şi erou-vânător – Rege legendar al Atenei, erou-vânător în mitologia elenă, care printre alte isprăvi, a răpus şi minotaurul din Creta.

VERTICAL: 1) Domn al Ţării Româneşti, vânător curajos şi pătimaş, care pentru a păstra aurul în vistieria ţării, a preferat să plătească haraciul Înaltei Porţi în şoimi învăţaţi la vânătoare şi în blănuri şi pielicele (Neagoe; 1512-1521) – A cunoaşte (înv.). 2) Aşezare dacică şi mai târziu castru roman, în apropiere de Alba Iulia, unde au fost descoperite coarne de cerbi vânaţi în timpul stăpânirii romane – „Podoaba" porcului mistreţ (sg.). 3) Priveşte – Stat sud-european ai cărui regi vânau o dată pe an, între 8 şi 25 de zile, şi numai animalele maşcule, regulă impusă şi invitaţilor regali. 4) A conserva carnea vânatului prin fum – În baie! – Maria Cristescu. 5) Are 24 de ore – Sunet înalt – Zăpadă. 6) Împărat roman (98-117 d.Hr.), reprezentat la vânătoare în patru medalioane de pe Arcul de Triumf ridicat, în cinstea lui, la Roma. 7) Voievod maramureşean din secolul XIV căruia istoria îi atribuie întemeierea Ţării Moldovei, printr-o întâmplare legată de vânarea unui bour – Teşite! 8) Program pe ore – Mişcare oscilatorie zilnică şi alternativă a mărilor şi oceanelor, datorată atracţiei lunii şi a soarelui. 9) Răsunet – Pui de capră. 10) Rege al Ungariei (1095-1116), care descrie modul de organizare a instituţiei „vânătorilor regali" în Ungaria şi Transilvania, insistând asupra vânărilor de zimbri din judeţele Satu Mare şi Sălaj – Repede. 11) Partea din faţă a armei! – Numele pe care şi l-a luat Placidus, înaltul ofiţer roman aflat în serviciul împăratului Traian, după ce, în timpul unei vânători, a avut viziunea unui cerb cu crucea răstignirii între coarne, întâmplare care l-a determinat să se creştineze, să-şi schimbe numele, să renunţe la vânătoare, să devină ocrotitorul sălbăticiunilor, dar, paradoxal, şi primul patron creştin al vânătorilor.

DICŢIONAR: EKA, TATA, RAUT.

Gheorghe BRAŞOVEANU

DIALOG CU CITITORII

Reamintim corespondenților noștri că scrisorile nesemnate sau pe care nu figurează adresa exactă a semnatarului nu pot fi luate în seamă.

De asemenea în cazul celor care ne scriu pe diverse teme, uneori manifestându-și dezacordul față de anumite articole sau puncte de vedere ale unor autori, redacția, potrivit practicii curente din presa de la noi sau din străinătate, își rezervă dreptul de a prezenta doar pasaje sau un rezumat al opiniei susținute de corespondent.

Cu excepția unei mențiuni contrare exprese făcute de expeditor, orice scrisoare poate fi publicată în revistă.

PRECIZĂRI

Domnul VLAD CIOLAC ne scrie: În articolul *De la entuziasm la decepții*, amintirile despre începutul mișcării socialiste semnate de Artur Gorovei, din *Magazin istoric* nr.1/2003, mă surprinde că nu apare numele lui Constantin Stere, autorul lucrării *În preajma revoluției*.

Constantin Stere s-a stabilit la Iași mai târziu, la sfârșitul ultimului deceniu al secolului XIX. Abia după 1900 s-a făcut remarcată prezența sa în capitala Moldovei, atât ca profesor universitar, cât mai ales drept conducător al revistei Viața românească. **De altfel, în partea a doua a mărturiei lui Artur Gorovei** (Magazin istoric, **nr.2/2003) este amintit, spre sfârșit, și C. Stere.**

Domnul ȘTEFAN RĂCEU, din Brașov, ni se plânge: La mai multe concursuri *Blitz* am trimis răspunsuri corecte, însă nu am câștigat la nici unul. Vă rog să-mi răspundeți la rubrica *Dialog cu cititorii* care sunt criteriile câștigării concursului.

Criteriile sunt foarte simple: răspunsul corect, apoi dintre scrisorile cu răspuns corect una singură este desemnată câștigătoare, prin tragere la sorți. Îi dorim cititorului nostru să îi surâdă norocul cât mai curând.

MUZEUL TRUPELOR DE PARAȘUTIȘTI

Domnul cdor. av.(r.) VALER BRUCHENTAL, un fidel corespondent al revistei noastre, ne informează :

La Buzău, în localul Școlii de aplicații pentru parașutiști „General-maior Grigore Baștan", funcționează de la 1 iunie 2001 Muzeul trupelor de parașutiști. Inaugurat cu prilejul aniversării a 15 ani de la înființarea primei structuri de învățământ în trupele de parașutiști din România, muzeul evocă – într-un spațiu deocamdată restrâns – principalele momente din evoluția parașutismului militar românesc, începând cu anul 1941 când, la 10 iunie, Ion Antonescu a semnat decretul-lege de înființare a acestei specialități din armata română, și până în zilele noastre.

Sunt expuse documente originale sau copii ale acestora, fotografii, obiecte de echipament, armament, tehnică de parașutare ș.a. Impresiile celor care l-au vizitat până acum – cadre militare în activitate și în rezervă, foarte mulți copii și tineri – dau certitudinea că menirea acestui locaș va fi împlinită, constituindu-se într-o adevărată sursă de propagare a istoriei aripilor românești.

Ar mai putea fi menționată strădania celor care au inițiat și au lucrat efectiv la realizarea acestui muzeu – col. Mircea Tănase și lt.-col. Constantin Dinu, alături de celelalte cadre din Școala de aplicații pentru parașutiști, condusă de col. Mircea Moraru – și care își doresc, prin multiplele manifestări organizate, să circumscrie acest obiectiv muzeistic efortului general de cunoaștere și valorificare a istoriei militare a poporului român.

CERERI ȘI OFERTE

VASILE LUPAȘCU, Iași, bd. Socola, nr. 3A, bl.E1, sc.A, et.2, ap.4, cod 6600, **oferă colecția completă.**

ȘTEFAN CIACHI, Galați, str. Brăilei, nr.15, bl.R1, sc.2, et.9, ap.72, cod 6200, **oferă colecția din anii 1967-1990.**

ALEXANDRU LĂZĂRESCU, București, str. Apusului, nr.67, bl.50, ap.17, sect.6, **oferă colecția din anii 1967-1987 și numerele: 7-10,12/1967; 1/1973; 10/1974; 12/1976; 1/1977; 1/1978; 5,8-10/1980; 1,2,4,7-9/1981; 8/1982; 3,7-9/1983; 4,12/1984; 1/1985; 8/1989; 7/1994.**

CONTENTS (Romanian History) **Pan Halippa** To learn in the Romanian language in Bessarabia ● **N.P. Nitreanu** 1940-1941. Under soviet occupation ● **A.C. Cuza** The eternal fear ● **C. Moroşan** 1940. Recollections from Cernăuţi ● **C. Niţulescu** The diplomat Corneliu Bogdan ● **C. Păiuşan** 2.000 unpublished documents from N. Titulescu (II) ● **S. Alexandrescu** Dictators of Romania (IX) ● **G. Filitti** Letters from former days ● **I. Zănescu, C. Ene** The Voyvodes Pomp (II) ● **P. Pandrea** June 1955. Political hopes ● **M. Ghiţescu** The history I lived (III) ● **T. Gârbea** Testimonies from WWII (III) ● **C. Iordache** 1930. Alexandru Sahini, a lucky airman ● **L. Cosovanu** Romanian documents at Hoover Institution (XX) ● **G. Rusu** Rózsa Sándor, the last outlaw of Eastern Europe ● **F. Banu** „Lăstun" – the car that was a party problem ● **I. Lăcustă** In Bucharest, 50 years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **Pan Halippa** Enseigner en roumain en Bessarabie ● **N.P. Nitreanu** 1940-1941. Sous l'occupation soviétique ● **A.C. Cuza** La peur éternelle ● **C. Moroşan** 1940. Souvenirs de Cernăuţi ● **C. Niţulescu** Le diplomat Corneliu Bogdan ● **C. Păiuşan** 2.000 documents inédits sur Nicolae Titulescu (II) ● **S. Alexandrescu** Dictateurs de Roumanie (IX) ● **G. Filitti** Lettres d'autrefois ● **I. Zănescu, C. Ene** Cortèges princiers (II) ● **P. Pandrea** Juin 1955. Espoir politique ● **M. Ghiţescu** L'histoire vecue (III) ● **T. Gârbea** Mémoires de la deuxième guerre mondiale (III) ● **C. Iordache** 1930. Alexandru Sahini, un pilote chanceux ● **L. Cosovanu** Documents roumains à Hoover Institution (XX) ● **G. Rusu** Rózsa Sándor, le dernier brigand de l'Europe Orientale ● **F. Banu** L'automobile „Lăstun" – un problème du parti ● **I. Lăcustă** À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Пан Халиппа** Изучать на румынском языке в Бессарабии ● **Н.П. Нитряну** 1940-1941 Под советской оккупации ● **А.К. Куза** Бесконечная боязнь ● **К. Морошан** 1940 Воспоминания в Черновцах ● **К. Ницулеску** Дипломат Корнелиу Богдан ● **К. Пэюшан** 2000 неопубликованных документов про Н. Титулеску (II) ● **С. Александреску** Диктаторы Румынии (IX) ● **Г. Филитти** Былые письма ● **И. Зэнеску, К. Ене** Процесии государей (II) ● **П. Пандря** Июнь 1955 г. Политические надежды ● **М. Гицеску** История, мною пережитая (III) ● **Т. Гырбя** Военные мемуары (вторая мировая война - III) ● **К. Иордаке** 1930. Александру Сахини, удачный лётчик ● **Л. Косовану** Румынские документы в Институте Гувера (XX) ● **Г. Русу** Рожа Шандор, последний гайдук Восточной Европы ● **Ф. Бану** Автомобиль „Лэстун" – партийное дело ● **И. Лэкустэ** В Бухаресте '50 лет назад.

INHALT (Rumänische Geschichte) **Pan Halippa** In Bessarabien Rumänisch lernen ● **N.P. Nitreanu** 1940-1941. Unter sowjetischer Herrschaft ● **A.C. Cuza** Die ewige Angst ● **C. Moroşan** 1940. Erinnerungen aus Tschernowitz ● **C. Niţulescu** Der Diplomat Corneliu Bogdan ● **C. Păiuşan** 2.000 neue Dokumente über N. Titulescu (II) ● **S. Alexandrescu** Rumäniens Diktatoren (IX) ● **G. Filitti** Briefe aus anderer Zeit ● **I. Zănescu, C. Ene** Fürstliche Gefolgschaften (II) ● **P. Pandrea** Juni 1955. Politische Hoffnungen ● **M. Ghiţescu** Erlebte Geschichte (III) ● **T. Gârbea** Erinnerungen aus dem Zweiten Weltkrieg (III) ● **C. Iordache** 1930. Alexandru Sahini, ein glücklicher Pilot ● **L. Cosovanu** Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XX) ● **G. Rusu** Rózsa Sándor, der letzte Hajducke Osteuropas ● **F. Banu** Der PKW „Lăstun" – ein Parteiprogramm ● **I. Lăcustă** In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) **Pan Halippa** Aprender el rumano en Besarabia ● **N.P. Nitreanu** 1940-1941. Bajo ocupación soviética ● **A.C. Cuza** El eterno miedo ● **C. Moroşan** 1940. Recuerdos de Chernauţi ● **C. Niţulescu** El diplomático Corneliu Bogdan ● **C. Păiuşan** 2.000 documentos inéditos sobre N. Titulescu (II) ● **S. Alexandrescu** Los dictadores de Rumania (IX) ● **G. Filitti** Cartas de antaño ● **I. Zănescu, C. Ene** Faustos principescos (II) ● **P. Pandrea** Junio 1955. Esperanzas políticas ● **M. Ghiţescu** La historia que hemos vivído (III) ● **T. Gârbea** Memorias de la Segunda Guerra Mundial (III) ● **C. Iordache** 1930. Alexandru Sahini, un pilota con suerte ● **L. Cosovanu** Documentos rumanos en Hoover Institution (XX) ● **G. Rusu** Rózsa Sándor, el último bandolero de Europa Oriental ● **F. Banu** El automóvil „Lăstun"- un problema de partido ● **I. Lăcustă** En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57
FAX +40-21-222.64.07 sau 222.64.39
Piaţa Presei Libere, nr. 1,
Sector 1, Bucureşti, România
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (ţări europene);
90 dolari USA (ţări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi" S.A. – Bucureşti

ISSN 0541-88IX **Lei 17 000**

itc net

Partenerul tău pentru

INTERNET !

www.itcnet.ro

Acces Internet prin: Dial-up
ISDN
Linii inchiriate
Cablu TV / Fibra optica
Radio

Design pagini Web
Dezvoltare aplicatii WWW
Dezvoltare sisteme Internet / Intranet
Comert electronic
Cataloage si baze de date pe Internet

Calea Floreasca, nr. 167, sector 1, 72321 - Bucuresti
Tel.: (401) 232 1948, (401) 232 1432; Fax: (401) 233 0966
E-mail: office@itcnet.ro; http://www.itcnet.ro